

קבלתי מרבתי

הכנה לפסח
עם
הגדה של פסח

אוצר פנינים

אוצר בלום מלוקט מספרי רבותינו
רועי החסידות המלהיבים הלבבות לעבודתו יתברך שמו
שנלקטו ע"י
עבד לעבדי השם מנחם מענדל בן אסתר מלכה
ששימש בקודש אצל הרב הקדוש מריבניצא זצוקללה"ה
בתוספת נופך מדיליה

הארות והערות יתקבלו בברכה

mendyberko@gmail.com

514-267-6735

הכנה לפסח

בעמוד	תוכן הענינים
5	חובת התלמידים – שלשה מאמרים
10	קב הישר – פרק צ
15	מאור ושמש (פרשת מצורע)
16	תפארת שלמה – מצות תאכל במקום קדוש
18	השל"ה הקדוש - מסכת פסחים - פרק נר מצוה
19	בית אהרן (קרלין)
19	ישמה ישראל - פרשת צו
22	דרך פקודך - מצוה ו לאכול בשר הפסח ליל ט"ו ניסן:
31	דרך פקודך מצוה ט להשבית חמץ בי"ד ניסן:
36	דרך פקודך מצוה יא שלא ימצא חמץ ברשות ישראל כל ז' ימי הפסח:
46	דרך פקודך מצוה טו שלא להוציא מבשר הפסח חוץ לחבורה:
50	אוהב ישראל – פרשת ויצא
52	מאור ושמש - פרשת בא
53	נועם אלימלך – פרשת אמור
54	אגרת רבי שמשון מאוסטרופולי
61	הגדה של פסח

הכנה לפסח

חובת התלמידים – שלשה מאמרים

מכתב מאדמו"ק זצוקללה"ה שכתב לאנ"ש לפני חג הפסח:

בעזרה"י יום א' שמיני תרצ"ט:

חיים שלום וברכה לכבוד אנ"ש... ד' עליהם יחיו:

אחדשה"ט:

אליכם אישים אקרא ואל נשמותיכם אדבר, ימי הפסח הקדושים באים, בקדושתם, אותנו מבית ומבחוץ יקדישו, ובאורם אותנו ימלאו אף יקיפו, אבל הפסוק אומר אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה האור והשמחה של מעלה בחי' זריעה היא שצריכה השתדלות והרבה התעסקות בתחילה, כגון החרישה, השידוד וכו' וגם אחריה כגון נכוש ועדור וכו' ובלעדם לא יעלה ולא יצמח,

כן גם אנו צריכים להכין א"ע קודם החג, אף לא להסיח דעתנו מעצמנו, ומקדושת החג אשר בנו גם אחריו.

והעיקר הוא בחג עצמו ובפרט בפסח שניתן לנו רק להודות ולהלל לשמו הגדול שזהו תכלית כל הבריאה ושלימות דרי מעלה עם דרי מטה. ותיכף כשמגיעה תפילת הערב בלילה, ישמח האיש בגודל זכותו, ויחשב מה מאושר אני שזכיתי אל השלימות ועליתי אל העולם העליון, הן אמת שיש לי דאגות גופניות ורוחניות, אבל עתה את הכל השלכתי ממני, גם את כל העולם אף את עצמי פשטתי ממני, ואין לי עתה רק לעמוד בתוך המחנה הגדול של מלאכים אופנים וחיות הקודש, לברך ולהלל לשמו הגדול, לגלות ולהאיר את אור אין סופו ית' גם בארץ וגם בקרב נשמתו וגופו, וכ"כ תרב שמחתו וכ"כ תגדל התלהבותו עד שרק בקושי יעצור את גופו מבלי רקד מן הארץ עד לרקיע, ומבלי התפרק והתפקע כמעט.

ואח"כ כשבא אל הסדר יצייר לו עתה שהוא בג"ע והסעודה מעין הסעודה של סעודה לעתיד לבא היא. הכל מתערב לקדושה אחת אכילת מצה ומרור אמירת הגדה,

שתית יין של הד' כוסות הארת יין המשומר,

ושוב הלל ושוב שירות ותשבחות לד' המשובח והמפואר, מלאכי מעלה עומדים צופים להקשיב לרנתנו ואבינו מלכנו עומד ושמח ומתענג לקבל את שירתנו ותהלתנו, כנודע מזוה"ק וכל תיבה שאומר האיש הישראלי על הסדר מרגיש בעצמו את קדושתה, אהובה וענוגה לו, שמח ומתקדש בה עד שממש חבל לו על שכבר נשמטה

ממנו, רוצה הוא לכופלה עד אלף פעמים, ולא להנתק ממנה, בטל הוא כולו אליה וכורע לפני מתיקת הדבורים חתיכות יריעות ספר התורה של הקב"ה אשר בפניו, וכאמור צריכים להשאיר קדושה זו על כל השנה, ובאורה נסע תמיד ונלך, תת"יחדו יחד יותר ויותר באהבת חברים שהוא כלל הכל, כלל קדושת ישראל וכלל התקדשות בקדוש ישראל, תעשו לכם שעורים ללמד יחד ולדבר מעניני העבודה אף מעניני צרכיכם, זהו הסוף תוך וראש ובריאח התיכון המחבר אותנו יחד לאחד המיוחד, ולהושע מאדון הטוב בכל מילי דמיטב כחפץ אוהבכם הדו"ש וטובתכם כל הימים ומברך אתכם בחג כשר ושמח:

* * *

חובת התלמידים – מאמר ב'

ג. ואף חג הפסח שבו עיקר השירה, בליל פסח שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח וכדאיתא בזוה"ק (רע"מ פ' בא) שהקב"ה עם כל הפמליא דילי, באים לשמוע את שירת ישראל בשבחי ד' בליל זה, וכן הימים האחרונים של פסח בשירת הים, ומכל מקום אם גם את נפשו ורוחו לא יעורר בשירה שמחה וניצוץ בני הנביאים שבו, לא ידע מהו ליל פסח ומה המצוה כ"כ לספר ביצי"מ ולהרבות בו כל כך, כשדי בשתים ושלוש תיבות, ומה היא האכילה אשר באמצע וההגדה מלפני' והגדה מאחרי', ולמה עוד מקדימים את ההלל במעריב כשאומרים אותו על הסדר:

אבל איש ישראלי, שגם בכל השנה יש לו זמנים שנפשו מתעוררת מתעלה ומסתכלת, והוא את מאורעות נפשו מרגיש אבל בשכלו לא ידע מה הרגיש, ואחר ששב מן עלייתו ונח מן התלהבותו, לא ישיג בדעתו מהו מהות המראה אשר ראה ירא והתענג כ"כ ממנו, כי יכולה ורגילה נפשו להתעלות ולהעלות גם אותו למעלה ממצבו ולהביט למעלה ממכסה העולם:

אז בהתקרב ימי הפסח, ימים שאינם בסוד ימות העולם הזה, בהתקרב ימים שהם של אורה, של שמחה ושירת גן עדן, כנשמה במרום גם נפשו עתה אל הגיע שואפת ואל הפסח משתוקקת. יום ויום הוא מתקרב, גופו כבר מכין בפועל את צרכי וכשרות החג ונפשו כבר מתחממת כנגד אורו המופיע מרחוק,

וכבר הגיע אל בדיקת חמץ דריכה ראשונה על מפתן החג קדושינו ז"ל אמרו שחג הפסח הוא בחי' אהבה, ואיש בלב אטום ישב ויחקור למצא טעם הסברא למה דוקא אהבה, אבל הוא אינו צריך לחקור ולבקש רמזים, בעליל מרגיש הוא בלבו את כל מצוות הפסח זהירותיו ודקדוקיו. לא בלבד כמלך שגוזר על עבדיו, רק גם כאב החובק את בנו הקטן, ומתוך חביבות ומתוך דברי אהבה ושידול אומר לו עשה נא זאת וזאת, והבן בכל כוחו רץ, עושה ומביט על אביו ואין דעתו מתקררת בעשיותיו מן אהבה ויראת

הכבוד, ומוסיף בעצמו דברים במצות אביו, שמח עושה ומוסיף אהבה. בכל הכנות הפסח הוסיף חומרות ודקדוקי דינים, מהרגשת נפשו את אהבת אבי' שבשמים ואת עיני החמלה המביטות עליו ועל כל מעשיו. גם במקום שמכניסין גם במקום שאין מכניסין בו חמץ, בכלם הוא בודק ומחפש, רוצה הוא לכנוס גם כלו לחורים ולסדקים, קופץ הוא על התנור, מכניע ודוחק עצמו אל מתחת המטה, כי הלב עורג ודעתו אינה מתקררת, ומעתה כמעט קשה לו כבר לדבר דברים שאינם מעניני הפסח, להכין על הפסח, להגעיל הכלים, לקנות מה על פסח וכו', זהו כל דבוריו ומחשבותיו ובכלו כבר שקוע הוא בהפסח, ומוסיף עתה ללמוד דיני פסח, עניניו, רמזיו, רמזי הסדר וכו' וממהר לשכב ולקום לשרוף החמץ ועל כלם לאפיות המצות מצוה, יש לו כבר מצה בביתו אף של שמורה, אבל בזמן שביהמ"ק הי' קיים ובפלטרין המלך דרנו באנו בשעה זו אל היכל קדשו והקרבתו לו קרבן, את הוד קדושת אבינו מלכנו עין בעין ראינו, ויחד עם חבצלת השרון כנסת ישראל במרום שירה שרנו, והלל אל מלך הכבוד זמרנו ועתה הכל נלקח מאתנו אבל אבינו מאז גם עתה לנו, את אהבתו ואת יראתו, מן האש ומן החרב הצלנו ובלבנו טמננו ואת ההלל כמו מלפנים, גם עתה לפניו נשיר, לא אבלות ולא עצבות מתעוררת עתה, רק געגועים אל ראית הוד קדושתו ואל משכן כבודו מאז מתעוררים בנו, הנפש מתגברת ואת כל המחיצות שוברת, הבדל המקום לא יעצרוה, ומרחק הזמן לא יפריעהו אין גשם ולא גבול לה, ויחד עם יוצאי מצרים מלפנים ועם מקריבי הפסח במקדש, אנו עובדים עתה את עבודת קדושתו, גופנו את המצות אופה ונשמתנו עורגת כוספת ואת ההלל שרה:

כן הוא הדבר, רק מי שגם בכל השנה מתעורר ונפשו קמה ועולה מעט, מרגיש את הפסח מהו, אבל בכל השנה יש זמנים שלבו של האיש נופל בקרבו, במה אני ישראל, ואף שישומר אני את התורה, אבל מי יערבני שתורתך מתקבלת במרום, ומי יבטיחני שאני עכ"פ מקטני הקטנים של אותו ישראל, שהתנה הקב"ה עמנו והייתם לי סגולה ממלכת כהנים וגוי קדוש. הן מרגיש אני לפעמים התעוררות ואור של קדושה, אבל האם בטוח אני כבר בזה, האם לבלעם להבדיל לא נתגלו נבואות יותר גדולות לעת הצורך, ומי יודע איזה צורך הוא בשעה שמעוררים אותי ממרום. אפשר ח"ו עומד אני בשעה זו לשקוע לגמרי בטיט היון, ולבלתי ידח ממנו נדח בא מלאך ויאחזני בציצת ראשי ומעלני, ונפשי מרגשת אז מעט מאור העליון. ואם כבלעם לעבירות ח"ו אינו נופל אח"כ, אבל מ"מ הלא נופל אני ואור נפשי היתירה נעדר ממני, ובמה יודע איפה שכלן גם ירידותי עבודה הן, מיני עליות וירידות קטנות וגדולות העובד הן, ולא ח"ו להיפך שגם עליותי רק מיני הצלה הן, הצלה מלשקע ח"ו לגמרי:

זהו רק בכל השנה, אבל בימי הפסח יודע הוא כבר בקרבו כי ישראל הוא. לא די לו הלל אחד שאמר ובשירה אחת לא שקטה נפשו הסוערת, הימים ימי קדם הם,

הגן עדן ירד לו לעוה"ז והוא יושב בו, וכלו נהפך לאיש אחר עכ"פ לעקבי איש ישראל אמיתי הגיע, לא זהו המוח ולא זהו הלב של כל השנה, ליל פסח כבר בא והוא נעשה להר בוער, האש מתפרץ וא"א לו להתאפק עד הסדר, ומוכרח תיכף במעריב לאמר הלל. וכמה חזק הוא הגוף שעומד על עמדו בשעה שהלב והנשמה כל כך מרקדים ומפוזזים, הומים ורועשים בשירה לד'. וכשמסיים את ההלל ואומר נוכח ד', כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר, כמעט נמס לבו בקרבו, רבש"ע זהו באמת הטוב האמיתי הטוב שבכל העולמות העליונים והתחתונים להודות לך ולזמר לשמך, ויושב על הסדר, מקדש. ואומר ההגדה ועורך השלחן, הסעודה אשר מעין סעודת עוה"ב. גם אברי הגוף עוזבים כבר את גופם והחושים את חושיהם וכלם משתחווים ומתבטלים לד' שכ"כ התקרב אלינו עתה, אף השלחן הנרות והכתלים כלנו יחד נעשים חטיבה אחת וכלנו כורעים, בוכים, שמחים ומהללים להודו ותפארתו ית', מעין עוה"ב נעשה בהם, יעלוז שדי וכל אשר בו אז ירננו כל עצי יער, כלם נשמות טהורות וכלם יחד עובדים ומשבחים לחוד קדושתו אשר נתגלה לעיניהם. וכמה גדול האיש הישראלי, שממשיך הלילה הזה לכל השנה ותמיד שקוע הוא בטהרה, קדושה, וצחצוח עליון כזה:

ואף אז בפסח, שהזמן גורם להסתכלות בהוד עליון יותר מכל השנה, מ"מ קשה לו לאדם לבאר אחר הפסח מה ראתה נפשו, ומה הרגיש גם בגופו, לכל היותר יכול הוא רק להבחין בין התעוררות נפשו התלהבותה והרגשתה בראש השנה ויוה"כ לבין התעוררותה והתלהבותה והרגשתה בליל הפסח, שאז בר"ה ויוה"כ גם האור גם השמחה כלם ביראה אימה ופחד היו, ובפסח גם היראה באהבה היא. בר"ה ויוה"כ צורת כל ההרגשות והתלהבויות הנפש היתה יראה, ובפסח הוד ויקר מלכותא עילאה. ויותר מזה קשה לו כבר לבאר, מפני שמעטה היא ראייתו, לכן קשה שיאמר שירה חדשה ויבאר ברוח הקודש את אשר ראתה נפשו במרום ורק דברי שירות קדושינו הוא מפאר ומשבח, ובהם את ראייתו ראיית בני הנביאים הוא נותן. הן לפעמים אומר חידוש חדש בתורה ומבאר בו את גדלות ד' ואת קדושתו, וגם בכל השנה אומר איזה שכל חדש איך צריכים לעבדו ית' והדרכים איך להתקרב אליו, והוא גם כן מניצוץ שירה חדשה אשר בקרבו, כי אי אפשר לו להוציא בשירה את גדלות ד' שהציצה נפשו ומעורר ניצוץ זה את מוחו ולבו לבאר בשכל איך להתקרב אליו. אבל נעלם הוא הניצוץ ומתחת לשכלו הוא מסתתר, וניצוץ שירה חדשה הוא הבאת האור וראית בני הנביאים לעולם הזה ולגלותה במקום הזה כנ"ל, וזהו קשה לדורנו ובחור"ל:

* * *

קב הישר – פרק צ

ולכן צריך להיות מנהג ישראל הכשרים עדת עם קודש שכל עניינם וכל מעשיהם צריכין להיות בצדק ובהשכל ובדעת בקדושה וטהרה ובאימה וביראה

לטהר את הנשמה, ולא יכווין להנאת הגוף. ובפרט בעסק מצות החג הזה אשר המה
עסוקים ויש בו איסור כרת,

ויש קבלה בידי כל טורח שאדם מטריח את עצמו לכבוד יו"ט של פסח והוא עיף
ויגע בהטורח אזי בעסק זה הוא הורג כל המזיקים הנקראים נגעי בני אדם,
והעוסק במרדת המצוה של ימי הפסח הוא מתקן התיקון של הוצאת שכבת זרע
לבטלה, והלב יודע מרת נפשו שכמעט אחד מאתנו לא ניצול מחטא זה, על כן
מוטל על כל אחד ואחד מישראל לתקן מאי דאפשר וה' ברוב רחמיו וחסדיו יקבל
מחשבות טובות של ישראל עמו וימהר עלינו לגאלינו.

וחייב כל אדם לטהר עצמו ברגל, זהו וודאי אין הפי' שיטהר עצמו ברגל ממש
דווקא אלא צריך לטהר עצמו קודם כניסת הרגל כדי שיקבל הרגל
בקדושה ובטהרה,

וסוד הרגל הוא קדושת השם הוי"ה במילואו עולה לחשבון ע"ב כזה יו' ד' ה"י וי"ו ה"י,
ושם אהי"ה במלואה עולה במספר קס"א, וקס"א וע"ב הן גימטריא רגל, וזהו
הסוד שיטהר שני שמות קדושים שהן קדושת הרגל.

והרב האר"י ז"ל כ' שבשעת הטבילה יכוין לקבל הארות שני שמות אהי"ה הוי"ה
כי זהו הסוד שחייב אדם לטהר עצמו ברגל,

ואם הוא זקן או חלש או חולה לא יסכן נפשו במצוה זו כי אין הקב"ה חפץ שיבואו בני
אדם לידי סכנה אלא יוכל לטהר עצמו בתשעה קבין במים שאובין או ירחץ גופו
מחגורה ולמטה וגם זה יקובל ברצון לפני הקב"ה.

ואחר כך יראה האדם לעסוק בהלכות פסח בתורה מאי דאפשר, והרב הגאון
מוהר"ר ישעיה סג"ל בספר של"ה כתב, "קודם הטבילה מצוה לרחוץ גופו
בחמין, ובכל ערב י"ט נכון לעשות כן ובפרט בערב פסח,

כי בהיות זה הענין מבואר בזוהר ויקרא שביום י"ד בניסן כשמבערים החמין בשריפה
יכוין כי אז הוא בן חורין והוא יצא משעבוד היצר הרע שהוא השטן המושל עלינו
בגלות המר הזה ועתה בשריפת החמין מורה שיבער גם היצר הרע מהעולם, ואנחנו כלנו
קדושים ובתוכנו ה' וכל הקליפות והרשעה כולה יתבטלו מהעולם ואז יהיה ה' אחד
ושמו אחד".

ולכן הביעור חמין בארבעה עשר בניסן שאז הלבנה במילואה ואין לקליפות שום
שליטה על התינוקות שרוצין הקליפות לעורר דין עליהם בחולי הנכפה בר מינן
כיון שהלבנה היא במילוי, מה שאין כן כשהלבנה היא בחסרונה אזי יש שליטת הקליפות
להצר לתינוקות בחולי הנ"ל, ולכן כתיב, "יהי מארת ברקיע" חסר וי"ו ולא כתיב מאורות
בוי"ו,

ולכן צריך האדם לכוין בשעת הביעור שהוא נעשה בכח גמור וגובר על הקליפות. ולכן ראיתי מנהג יפה לשים עצי ההושענא על האש ששורפין בו החמץ ויש בו טעם כמוס, וטעם הנגלה הוא כמו"ש הפוסקים בכמה מקומות "הואיל ואתעביד בהו מצוה חדא נעביד בו מצוה אחריתי", הכלל העולה כי ביעור חמץ מורה על החירות מסטרא אחרא.

וא"כ חיוב גדול באותו הפעם שצריך לרחוץ בחמץ כדרך השבויים היוצאים מבית השבי מרחיצין אותן בחמץ, ואחר כך יתעסק בעשיות ובאפיות המצות כדי להכניס עצמו בקדושה העליונה ויעשה בשמחה ובחדוה המצות של מצוה לצורך סדר ב' לילות, וזה יחוד להקב"ה ושכינתיה כדאיתא בזוהר ויקרא שם וז"ל, "צגין כך ישראל קדישין מתקנין ליחוד הקב"ה ושכינתיה וכו' להא צההוא לילה זיווגא עילאה קדישא אתער ואסתכח, הדא הוא דכתיב הוא הלילה הזה בהצעת השולחן והסיבה שעושין שמציירין ומייפין ההסיבה כדרך כל מנהג ישראל הקדושים עיקר כוונה צריך לתקן ההסיבה לכבוד הקב"ה ושכינתיה וע"כ חלילה וחלילה לתקן ההסיבה ע"י שפחה נוכרית כ"א דווקא ישראלית, ומה טוב מאוד ע"י ישראלית המהורה מטומאת הנדה ומכ"ש שיותר טוב ע"י בתולה ישראלית שלא ראתה נדה עדיין פשיטא שהוא טוב ומשובח יותר, ואיתא בזוהר פרשת ויקרא, "לבעי למחדי צההוא לילה צגין לחדותא מסתכח לעילא ותתא",

ועל כן צריך לומר שירות ותשבחות של אותו הלילה בשמחה ובגילה ולא להראות שום לב רגז, וכן מזהיר הזוהר בכמה מקומות, "לחיוצא הוא על צר נס לאשתעי זיליאת מלרים, וצההוא סיפורא כונס הקב"ה לכל פמליא דייליה ואומר להו זילו ושמעו סיפורא לשבחא דקא חדאן צרזא דפורקנא דמאריהון כדין אחיין ואודין ליה להקב"ה על כל אותן ניסין וגבורות, וכל פמליא דלעילא אודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה צארעא דחדאן צחדוה דפורקניה דמאריהון, כדין איתוסקיף חילא וגבורתיה לעילא צישראל צההוא סיפורא יהצין חילא למאריהון, וכל העולמות דחלין מקמיה הקב"ה".

הנך רואה גודל השבח של סיפור יציאת מצרים ע"כ יראה לאמר ההגדה במתון ולא לאמרו במהירות, ואל יהא דומה עליו למשא ח"ו.

ודע לך כי מצות עשה מן התורה להיות לכל אחד מישראל לזכרון תמיד כל ימי חייו הנסים שעשה הקב"ה לאבותינו ולנו, ובהגיע יום זה מחויב לספר חסדי ה' לבניו כמוש"ה והגדת לבנך ביום ההוא וגו', וע"ז בא עלינו המצוה של סיפור יציאת מצרים בכל שנה ושנה ובכל דור ודור בליל פסח כי בזכות זה הקב"ה

יפרוש כנפיו תמיד עלינו להציל אותנו בכל המקומות ובכל הדרכים ויעשה לנו נסים ונפלאות.

אבל מי שההגדה עליו דומה עליו למשא ואומר בעל כרחו או בעצלות ובלי שמחה וכוונת הלב אז אינו זוכה שיעשו לו נס כשהוא במקום סכנ' והנה קצרתני בענין זה ועיין באריכות בספר של"ה.

ובהגיע לומר "מעשה בר' אליעזר ור' עקיבא" יכוון למ"ש האר"י ז"ל, "שיש למעלה ש"ע נהורין הבאים מב' שמות הקדושים של "מי א"ל כמוך נושא עון ועובר על פשע" וגו' ושל "ה' א"ל רחום וחנון" כי ב' פעמים א"ל כזה אל"ף למ"ד במילואם הן גימטריא ש'ע. וש"ע נהורין אלו מקבלין נשמות בעלי תורה שלומדין תורה לש"ש והם בעלי יראה ואז מאירים על ראשם ש"ע נהורין הנזכרים ועוד מ"ה כמנין שם הוי"ה במילואה כזה יו' ד' ה"א וא"ו ה"א ומ"ה נהורין באין לתלמידי חכמים מצד היראה שלהם ובוודאי תנאים ואמוראים הראשונים היו מושלמים בתורה וביראה. ואל זה מרמז תיבות מ"ה ש"ע שהן בהיפוך אתון מעש"ה בר' אליעזר ור"ע" וכו'. כי מעש"ה הן אותיות מ"ה ש"ע נהורין שיאירו עלינו בזכות התנאים ואמוראים,

ודע ענין גדול כתב האר"י ז"ל, "כשמגיע באמירת ההגדה "והיא שעמדה לאבותינו" וכו' עד תיבת "והקב"ה מצילנו מידם" יגביה הכוס כשיתחיל לומר והיא שעמדה דתיבת והיא קאי אשכינה שהיא תמיד עמנו בגלות ואו"ה והשטן עומדים לכלותינו בגזירות קשות והשכינה עמנו לבלתי להיות כלים ח"ו ע"י צרות וגזירות שמבקשין לעשות רעה עמנו".

ועוד דע ענין נכון לפי דעתנו כי לפי הנראה בעת שהרג משה רבינו את המצרי זה היה התחלת מפלה ונפילת מצרים ומאז התחיל להתיש כח שר של מצרים, כי הרב האר"י ז"ל כתב בכתביו דמשה רבינו ע"ה הרג למצרי בשם א' מן ע"ב שמות והוא שם הנקרא יכ"ש ויוצא מפסוק מ"י שמ"ך לאי"ש שר ושופט, כי השם הזה הוא משפיל ונוקם על מצרים, ועל שם זה רמז דוד המלך ש"פטני י"הו"ה כ"צדקי" הרומז בר"ת שם יכ"ש. ובהיות כי עלינו חיוב לספר ביציאת מצרים ע"כ נראה לי דשם זה הוא מרומז בר"ת של ליל שימורים שהוא גימטריא שם יכ"ש. וליל זה נקרא ליל שמורים לפי שהוא משומר מן המזיקים,

ולכן אין אנו קורין קריאת שמע בליל זה להראות שאנו מאמינים בהקב"ה שהוא ישמור אותנו מכל המזיקים בפגעים בב' לילות דפסח באשר שהשם הנ"ל הוא מכניע כל עושה רשעה,

ולכן חיוב עלינו רק להרבות בסיפור יציאת מצרים וכל המרבה לספר ה"ז משובח, מ"ו מהר"רי ז"ל:

* * *

מאור ושמש (פרשת מצורע)

בגמרא דפסחים (ג.) אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר וגו'. יש לרמוז בזה כי הנה ידוע כי החמץ הוא בחינת היצר הרע ומצה רומזת להיצר טוב. וידוע מאמר חז"ל (חגיגה טו.) אין בין מים העליונים למים התחתונים אלא כמלא נימא, וביאורו שאין בין היצר טוב להיצר הרע שהן בחינת מים העליונים ומים התחתונים אלא כמלא נימא שצריך להזהר כחוט השערה לבל יטה מדרך החיים רק להתהלך במישרים. ומפני זה אמרו חז"ל (מנחות כט ע"ב) שה' פתוחה מן הצד שהבא לשוב בתשובה נכנס דרך שם ולמטה היא פתוחה שחס ושלום היוצא מדרך הטובה יוצא דרך שם. וזהו הבא ליטמא פותחין לו שמניחין השער פתוח כהה' שהיא פתוחה למטה, והבא לטהר מסייעין אותו שמראין לו שידחוק דרך שם ליכנס.

אכן חס ושלום כשהאדם נוטה מדרך הטובה אזי הוא גורם להסגר הפתח לפניו ונמשך רגל הה' למעלה ונעשה חי"ת וצריך לדפוק על דלתי התשובה עד שיפתחו לו, כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ג רנב.) על פסוק (תהלים סח. לא) גער חית קנה שפירושו שיגרע החי"ת ויעשה ממנה ה', וכן הקו"ף של קנה יגרע רגלה מפני שקו"ף הוא מאותיות שקר ויעשה ממנה תיבת הנה אלהיכם יבוא וגו' (ישעיה לה. ד.) וכל זה הוא על ידי תשובה ומעשים טובים ולהמתיק הגבורות בשורשן ולהמשיך אליהם אורות הרחמים העליונים: וזהו אור לארבעה עשר, פירוש כשממשיך הארה לארבעה עולמות שהם כלולים כל אחד מעשר קדושות, בודקין את החמץ לשון בדק הבית שסודקין ומחלקין החי"ת של חמץ ונעשה מזה תיבת מצה.

או יאמר אור לארבעה עשר פירוש כשמאיר נפש רוח ונשמה חיה שלו שהן גם כן כלולים כל אחד מעשר קדושות כגודע בודקים וכו' כנזכר:

* * *

תפארת שלמה

מצות תאכל במקום קדוש כו'. התורה מורה לנו דרך הישרה להכין את עצמו טרם יבא יום החג הקדוש לקיים מצות אכילת מצה יכין א"ע בתשובה שלימה על כל מעשיו הראשונים להתקדש ולהטהר כדי שיהי' כלי מוכשר ויהי' בקרבו קדוש להכניס המאכל של מצוה במקום קדוש ואז יזכה בשנה הבע"ל בחצר אוהל מועד יאכלוה בביאת הגואל ב"ב.

*

ונחזור לעניננו שעיקר היא ההכנה קודם פסח על המצות הנוהגים בחג הקדוש. וזה הפי' (הגדה) יכול מראש חודש תלמוד לומר ביום ההוא, פי' שההכנה יכול להיות מראש חודש תלמוד לומר ביום ההוא. שילמוד את עצמו שיהי' יכול לומר ביום ההוא לספר יציאת מצרים וכל המצות הנוהגים בלילה זאת צריך הכנה על זה מר"ח כנ"ל:

*

משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם פרש"י מי שיש לו יקח משלו ואם לא יקח מן השוק (שמות יב, כא), והדבר תמוה מי לא ידע כמו אלה שאם אין לו צריך לקנות מהשוק. אכן הדבר יבואר עפ"י הידוע שכנ"י נקראים צא"ן קדשים. צ"א הוא היחוד הוי' אדנ"י גימ' אמן נ' הוא רומז לחמשים שערי בינה. וזהו צאן פי' משכו מעולם הזקנה ג"ר לעולם העשי'. ומי שהוא במדרגה העליונה אינו צריך רק משיכה בעלמא כמו בדבר שהוא שלו. אך מי שאינו במדרגה זו צריך ליקח מן השוק לשון קיחה. ויקח ראי' מבעלי מו"מ שהם משכימים ומעריבים במקח וממכר ואוהב כסף לא ישבע כסף (קהלת ה, ט) הגם כי הכל הבל ומכ"ש בעניני העבדות הבורא שצריך לזרז ולהשכים לעמוד על משמרתו יומם ולילה. ולזה מזהיר הכתוב לבל יפול בדעתו להתיאש בעבודתו מחמת שרואה שהיצה"ר מתגבר כנגדו ומסיתו להדיחו ח"ו כי בכוחו להפוך הכל לטובה ודבר זה יקח ראי' מאותו החשקות שיש לו בעניני עוה"ז ובאותו החשק יעשה המצות בשמחה וטוב לבב.

וכאשר יגיע תור וזמן מצות אכילת מצה וכדומה ישמח ויגל כמוצא שלל רב. וזה י"ל פי' הברייתא (כריתות ו, א) רשב"ג אומר הצרי אינו אלא שרף. הצרי אותיות היצר אינו אלא שרף. פי' שהוא נברא לזה הענין כנ"ל להביא התלהבות בלבו של אדם להיות בוער בקרבו כאש לוחט אם יזכה לעשות איזו מצוה מן המצות ואל יתעצל ויתעצב אל לבו ח"ו כי זהו עצת היצר להפילו ברשת רק יתחזק ויתאמץ לעשות המצוה בשמחה והרחבה בלב ונפש הפיצה אכ"ר:

*

מצות תאכל במקום קדוש.

אכילת המצות, דורשת הכנה של קדושת הגוף. וזה פי' כדי לקיים "מצות תאכל", צריך להיות בגוף קדש. (לקוטי אמרי חיים)

מצות תאכל במקום קדוש (ויקרא ו, ט). דהיינו על פי הדברים הנ"ל שצריך כל דבר לשרות בו ברכה צריך להיות כלי נכון בלי פגם לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה אלא ישראל (עוקצין ג, יא):
(א) לזה לקבל עליו בלילה הזאת קדושה בשלימות. על שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים במקום השראת הקדושה צריך שלא יהיה חמץ.
כל המנחות באות מצה (מנחות נב, ע"ב). וזה היה במקדש.

גם עכשיו הלילה הזאת שאנו מכינים עצמינו להשראת הקדושה ואהי' להם מקדש מעט ויהיה מרכבה לשכינה. לזה מצות תאכל במקום קדוש. במקום שרוצים השראת השכינה:

* * *

השל"ה הקדוש - מסכת פסחים - פרק נר מצוה

בערב פסח יקיים אדם שויתי ה' לנגדי תמיד בכל היום כולו בעבודת השם יתברך ביראה ובאהבה. ביראה היינו יראת חטא, שיקיים אך ביום ראשון תשביתו שאור מבתים (שמות יב, טו), שאסרה התורה החמץ בערב פסח משיש ולמעלה, והחכמים אסרו שתי שעות מקודם. ויהיה זהיר וזריז לבער החמץ ולבטלו במהירות וזריזות כמו שכתבתי למעלה. ויהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו, ויחשוב ככה יבער היצר הרע ולא יראה ולא ימצא עוד אצלי. ואחר כך יסתפר לכבוד יום טוב קודם הצות דוקא. ואחר כך מהצות ואילך הוא יום טוב בשביל קדושת קרבן פסח, ולא יעסוק אלא בעניני החג. ילך למרחץ ויטבול עצמו לכבוד הרגל אשר בחר בנו מכל העמים, וסוד הטבילה מבואר למעלה (בסוף אות ק' משער האותיות ובמסכת שבת תורה אור). ויעסוק באהבה רבה ובשמחת המקום ב"ה, ויעסוק בעשיית המצות בקדושה ובטהרה ובשמירה יתירה, ולא יסמוך על אנשי ביתו, רק בעיניו יראה בהסקת התנור אם הגחלים הולכים בכל התנור, כי לא די בלהבה ההולכת כמו"ש. ויזהר בעסק המצות שלא יהיה רגע בלי עסק:

* * *

בית אהרן (קרלין)

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כו'. היינו בנר מצוה ותורה אור. כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת. ידו היינו שכלו. והשאר מבטלו ובמה. בלבו. מיט איין שטיקעלע הארץ. אין ביעור חמץ אלא שרפה. בהתלהבות לדבקות הבורא ב"ה:

* * *

ישמח ישראל - פרשת צו

הן אמת שצריך כאו"א להכין א"ע בהכנה דרבה למצות ד', ולפנות מחשבתו מכל עניני עוה"ז, ולחשוב במחשבתו רוממות הש"י וגדולתו, ושהוא הוא המצוה המצוה זאת, ולעומת זה שפלות עצמו, ושיתבונן בזה עד שיגיע קרוב להתפשטות הגשמיות, וכמבואר (בטוש"ע או"ח ר"ס צ"ח),

אבל מי יערך לו, מי יוכל להכין א"ע, ועיקר הכנה היא הכנעה של אמת, שידע בידיעה אמיתית שלא יוכל להכין א"ע להיות ראוי ומוכשר למצות ד', וכמו"ש הרבי ר"ב מפרשיסחא זצלה"ה זי"ע עה"פ (תהלים קל"ח, ו) כי רם ה' ושפל יראה, השפל רואה רוממות הש"י, וכשיתבונן ויחשב ברוממות הש"י מיד הוא נרתע לאחוריו, ויודע שהוא ברי' שפילה אפילה ואיננו יודע עד מה, רק סתם כפשוטי בני"א,

וכמאמר הר"ש מקינון (ע' שו"ת הריב"ש קנ"ז), וכל כוונתו היא רק לקיים מצות הבוב"ה שצונו לעשות המצוה,

וכמאמר הרבי מלובלין זצ"ל לה"ה זי"ע על מאמר חז"ל (ר"ה ט"ז). למה תוקעין רחמנא אמר תקעו, היינו שזה הוא הכוונה הנבחרת בכל המצוות, שאנחנו עושים מצות ד' שצונו בזה אף אם לא נדע שום טעם ולא נרגיש שום אור ונעימות, אעפ"כ נעשה מחמת ציווי הבוית"ש,

וכמו"ש הדבי ד"ב מפרשיסחא זצ"ל לה"ה זי"ע על שוכן עד מרום וקדוש שמו (שחרית דש"ק) ר"ל אחרי שאנו רואים גדלותך ורוממותך איך נוכל לפתוח פה ולהתפלל לפניך מרום וקדוש, אלא וכתוב רננו צדיקים בה', היינו שכתוב בתורתך שנתפלל, ככתוב (דברים י"ג, ה) ואותו תעבודו, וגילו לנו חז"ל (תענית ב'). זו תפילה, ומחויבים אנחנו לקיים מצותיך אף שאין אנחנו יכולים להכין א"ע כראוי לפניך, וז"ש חז"ל (ברכות ל'). אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, ופירש"י ז"ל הכנעה,

ואף שהחסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם התפילה כמאמרם ז"ל (שם), עכ"ז עיקר הכנתם להתפילה הי' כובד הראש, והיא הכנעה וכהנ"ל,

וז"ה שנוף בו משה בראובן, האיך אתה מתגאה שהכינות א"ע כראוי וכיאות ועי"ז יש לך משפט הבכורה, הלא מדבריך נשמע מיעוט הכנתך, כי עיקר תכלית וסוף ההכנה השלימה הוא שנדע שאין אנחנו יכולים להכין א"ע כראוי, רק מוכרח לקיים המצוות כאשר נצטוינו מפי הגבורה, וז"ש הלא מפי הגבורה נצטוינו כסדר המסעות שביום השני יקריב נשיא יששכר. וז"ש הקריב חסר יו"ד, דנדע אות יו"ד משם הוי' ב"ה מרומז לחכמה, וחכמה הוא כח מה, והיינו שיששכר בענותותו הי' חושב כי נחסר לו אור החכמה, כי אין אתנו יודע עד מה, רק מוכרחים אנחנו לקיים גזירת המלך,

וז"ש שהי' "רחוק" ונתקרב, כמו"ש המגיד הק' ממועזריטש זי"ע עה"פ (ירמ' ל"א, ב) מרחוק הי' נראה לי, היינו במה שיודע האדם שהוא נתרחק מד', עי"ז ד' נראה לו, היינו מצד חסדי ד' המשפיע ולא מצד המקבל, וז"ש המדרש וכ"כ למה לפי שהיו יודעים בתורה, ידיעה הוא לשון חיבור, ר"ל שהיו מקשרים ומדבקים את נפשם בדביקות נפלא בתורת ד', ועדש"כ רש"י ז"ל (מגילה כ"ח ע"ב) צנא מלא ספרי, אינו אלא כסל שמלאוהו ספרים ואינו מבין מה שבתוכה, ר"ל שאינו מדבק נפשו באור התורה, ובאור תורתם היו מחברים בינה לחכמה,

וז"ש בספר יצירה (פ"א מ"ד) הבן בחכמה וחכם בבינה, וכמו"ש בזוה"ק (ה"ג פ"א). אורייתא בחכמה עילאה אשתכחת ובה קיימא ובה אתנטעו שרשהא מכל סיטרין, ובינה היא תשובה כנודע. וז"ש חכז"ל (פנהדרין כ"ד). במחשכים הושיבני כמתי עולם (איכה ג, ו) זו תלמוד בבלי, ר"ל אף שאני במחשכים עכ"ז באור התורה הושיבני לדרך אמת. וז"ש דהע"ה (תהלים קי"ט, ק"ה) נר לרגלי דבריך ואור לנתיבותי, דבריך הוא נר לרגלי, ומציל אותי מכל מכשול, וינחני במעגלי צדק. וז"ש שזכה נתנאל בן צוער בעצה, היינו שנתן עצה ובינה לישראל על הכנה, והיינו שלמד להם שעיקר הכנה

הוא לקיים המצוה מצד ההכרח לקיים גזירת המלך, וז"ש שניתן בינה בשבטו שנאמר יודעי בינה לעתים, שהופיע בינה בשבטו לדעת מה יעשה, כשחז"ל במד' (ש"ר ט"ו, ג) באיזה יום יעשו מועדים, היינו דנודע בס' יצירה שיש בחי' עולם שנה נפש, היינו מקום והזמן והנפש, שאם נפש כי תחטא ומעלה מעל בד' והרבה לפשוע כ"כ עד שנדמה לו חלילה שאינו מרגיש שום חיות, עכ"ז יחזק עצמו כי יוכל לזכות לניצוצי התעוררות תשובה מפאת המקום, ואף אם אנחנו על אדמה טמאה שגם המקום גורם טמאה ותועבות ר"ל, עכ"ז בל יאמר לנפשו נואש חלילה, כי הקב"ה בגודל טובו וחסדו לבל יאבד ניצוץ מישראל ובל ידח ממנו נדח נתן לנו המקראי קודש, וקדושת הזמן מעורר את נפשו משינתו האולת, וכנודע שחוזר הכל למציאות הראשון, ויוכל להרגיש האורות הקדושים מהזמנים שהי' אז בעת מצות החג הזה,

וכמאה"כ (ישעי' ל', כ"ט) השיר יהי' לכם כליל התקדש חג, שנתעורר האורות הגדולות שהי' אז בעת עשיית החסד והנס הגדול, ומההתעוררות וקדושת הזמן זוכה ג"כ לתשובה, שמתבייש בעצמו איך כלה זמנו בהבל וריק, וכמו"ש (תיקו"ז דף ה' ע"ב) שבת אותיות בש"ת, שע"י אור מופלא מקדושת ש"ק שהופיע עליו ביקרו מתבייש בעצמו וזוכה לתשובה, וזה יודעי בינה לעתים, שהופיעו לנו דעת ובינה להרגיש נעימות קדושת אורות העתים והזמנים שקדשו אז, לבוא עי"ז להתעוררות תשובה, כדי להציל את נפשינו מרפש וטיט אשר טבענו בו. ומובן בזה שבאמת הי' צריך להיות עוד הקרבת נשיאים בחודש כסליו שנגמר אז הקמת המשכן (מד"ת פקודי י"א), אך מצד חסדי ד' המתין עד חודש ניסן, שהי' קדושת השבטים לעזר ולסעד לנו לזכות להשליך מעלינו כל המחשבות זרות והחטאים,

ולחכין א"ע להרגיש ולקבל קדושת ליל התקדש חג:

* * *

דרך פקודך - מצוה ו

לאכול בשר הפסח ליל ט"ו ניסן:

חלק המחשבה :

א) כבר נאמר ונשנה [בהקדמה א'] מצות עשה דאורייתא ודאי צריכה כונה, ובזולת הכוונה אינו יוצא ידי חובה, על כן בשעת שחיטת הפסח צריך לכוין הנני שוחט את הפסח לקיים מצות עשה כאשר צונו הבורא ית"ש בתורתו כמ"ש ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, (ויותר טוב לומר כן כמו פיו כי הקול מעורר הכוונה וכמ"ש) וכמו כן בשעת אכילת הפסח צריך לכוין לקיים מצות עשה, ע"כ יכוין בשעת אכילה הרני אוכל את הפסח הזה לקיים מ"ע כאשר צונו הבורא ית"ש בתורתו כמ"ש ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו (ויאמר כן כמו פיו וכנ"ל):

ב) אם לא כיון, הנה במצות שחיטת הפסח אם לא כיון לשם מצות הפסח כאשר צונו ודאי לא יצא ידי חובתו, (היינו הגם דהפסח כשר דתנאי ב"ד הוא אפילו מי שלא היה בלבו אחד מכל אלו כר' יוסי במתניתין, עכ"ז נראה דהמצוה הזאת אינה נימנית בכלל מצותיו להעשות ממונה חלוקא דרבנן לעוה"ב, הגם שאין בידי להכריע שיצטרך להביא פסח כאשר יתבאר להלן) אך במצות אכילת פסח אם בדיעבד לא כיון באכילתו לשם מצוה אפ"ה יצא ידי חובת המצוה כיון שהוא דבר הנאה לחיך כמו באנסוהו לאכול מצוה דיצא י"ח כמו"ש בש"ע הבאתיו לעיל בהקדמה [הקדמה א'ו] ומש"ה נראה לי דגם בלא כוון בשחיטה לשם מצות הפסח אין צריך להביא פסח אחר, כיון דהפסח ראוי לאכילה ואפילו לא יכוין באכילה לשם מצוה יהיה יוצא ידי חובתו, א"כ האיך נוכל לומר לו שיביא פסח אחר דהרי אסור לו לאכול משני פסחים,

שוב התבוננתי דאפשר גם בלא כיון בזביחה יוצא י"ח המצוה של הזביחה, כיון דהקדישו לשם פסח זה מיקרי כוונה, וגם בהקדישו אחר והוא נמנה עליו הרי המינוי שנמנה עליו לשם פסח מיקרי כוונה, ואפשר תעלה לו המצוה למנין החלוקא דרבנן, יהיה איך שיהיה לכתחילה ודאי מהראוי להחמיר להצריך כוונה כנ"ל הן בזביחה והן באכילה:

והנה נראה דצריך לכוון הטעם המפורש בתורה ואמרתם זבח פסח הוא ליי" אשר פסח וכו', הגם דבתורה לא נאמר רק והיה כי יאמרו אליכם בניכם וכו' ואמרתם זבח פסח הוא ליי", דמשמע דוקא כי יאמרו בניכם אז תאמר לו כן, אבל מדסידר בעל הגדה שהוא ברייתא פסח שהיו אבותינו אוכלין וגו' על שום שפסח וכו', משמע דכבר קיבלו רז"ל שהטעם הוא בפ"ע גם על אכילת הפסח:

ג) טעמי המצות הללו, הן כל יקר ראתה עיני ותקח אזני שמוץ נועם מגדים, מפניני אמרי רז"ל כמצייץ מן החרכים, ואתה הקורא נעים, עשה אזניך כאפרכסת ואען ואומר,

בהיות אבותינו במצרים היו משוקעים בטומאת מצרים דעות כוזביות באפיקורסות האומות בדעתם המשובשות אשר סוברים שהעולם מתנהג עפ"י טבע המוטבע במזלות מבלי שינוי ותמורה, ונותנים כתף סוררת וממאנים לשמוע מוסר חכמי האמת המכריזים ומודיעים לבאי עולם אשר ישנו גבוה מעל גבוה שומר המנהיג בהשגחתו משטרי השמים וככבים וכסיליהם כרצונו, ואין שום הנהגה מבלעדי השגחתו ויכולתו ית"ש והוא משדד המערכה כרצונו בשנות הטבעיים וביכולתו ית"ש, וגם בהנהגת הטבע הוא התלבשות השגחה עליונה מבלי הפסק רגע והוא כפי מעשה בני אדם הן לטובה וכן וכו':

והנה הכופרים האפיקורסים החטאים האלה בנפשותם, בדעתם המשובשות, נתנו הכבוד והמורא והעבודה למזלות ועשו להם טלמסאות וצורות להוריד עליהם השפעת המזלות (עיין ברמב"ם ה' ע"ז) והנה כח ומזל של מצרים וממשלתם היה תחת מזל הראשון בכור המזלות מזל טלה, על כן היה עובדין לצאן לכבוד המזל, והנה בשביל זה היה ממשלתם על כל האומות הנתונים תחת מזלות אחרים להיות מזלם בכור ושר לכולם, ולא ידעו את השם המשדד המזלות ומכריחם כרצונו בהשגחתו ויכולתו:

והנה ישראל אשר בשבילם נברא העולם וי"י בחרם לחלקו בעת אשר הציב גבולות עמים בדור הפלגה כאשר לא נודע טבעם עדיין בעולם, כי תמיד הקליפה קודמת לפרי, הנה היו משוקעים בטומאת מצרים ונשתקעו בדעות כוזבות הללו, והנה כאשר הגיע עת דודים להודיע מטבע ישראל אשר על ידם יתוודע לכל באי עולם ממשלתו וגבורתו ית"ש אשר לו לבדו יאתה מלוכה, הנה שידד הש"י מערכות השמים ושינה הטבעים בשבילם כנודע ומפורסם בתורה, ובעת יציאתם מכור הברזל הזה צוה הש"י ליקח אלהי מצרים היינו כח מזלם הוא טלה, ולשחטו לשם אלקינו ית"ש, להודיע אשר גם ראשית המזלות ובכורם הוא כפוף ומוכנע ומוכרח בתנועתו לאלקי עולם ד', וישראל הם תחת ממשלתו ית' מבלי מיצוע המזלות, ע"כ אפילו ראש המזלות יכנע להם ביכולתו ית"ש,

והיה הענין הזה דוקא בחדש ניסן בעת שליטת המזל טלה ודוקא בי"ד לחודש שאז שליטת המזל ברוממות היותר נפלא בהיות הלבנה במילואה (הגם שבט"ו לחודש שלימות יותר בלבנה עכ"ז יום י"ד יש בו עילוי יותר שלימה שהוא במעלה היותר אחרונה מבלי חסרון משא"כ יום ט"ו חציו מתעלה וחציו מתחסר, ע"כ לדעתי גם האכילה הוא בלילה חציו המתעלה משא"כ ביום הוא מתחסר והבן), וממילא כאשר נתוודע אשר בכור המזלות לא ירום ראש מבלעדי השגחתו, מכל שכן המזלות האחרים, הך הכפתור וירעשו הסיפים:

ולזכר זאת צונו הבורא ית"ש שנעשה המצוה הזאת בכל שנה ושנה בהיות בכור המזלות בתוקפו וגבורתו, היינו י"ד לניסן, ליקח בו טלה מן הצאן אשר בו ירומז בכור המזלות ולשוחטו ולהוציא דמו הוא כח הנפש והתנועה ולזרקו על המזבח אשר לפני ד' לשם ד' לידע ולהודיע שאין שום כח ותנועה לשום מזל מבלעדי כחו ושפעו ית' אשר הוא חיי כל נמצא ומניע הגלגלים כרצונו וכל הכוחות בטלים לחיי החיים ב"ה, והנה צוה השי"ת שתעשה המצוה הזאת דוקא בארץ הקדושה שאין על הארץ הזאת שום אמצעות שר רק חלק השי"ת לבדו, ודוקא במקום אשר בחר נוכח שער השמים (ומצרים ומדבר היה הוראת שעה, במצרים היה עם גילוי שכנתו ית' ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה אני ולא מלאך, ובמדבר היתה השראת השכינה עליהם ע"י הארון ומשכן ודגלים אין מקום להאריך) להורות

בירור ידיעה הנ"ל אשר אפילו בכור המזלות כחו ותנועתו הכל הוא ביכולתו והשגחתו ית"ש, וכל המזלות והככבים בטלים בכחם ותנועתם לקדושתו ית"ש הבן הדברים:

ממילא בידיעה זאת יתבונן האיש הישראלי שלא יועיל לו שום השתדלות העולמית למלאות רצונו, רק הפקת רצון השי"ת בחוקי התורה אשר הם רצונו בזה יתמלאו טובותיו בנפשו וגופו בכל עניני עוה"ז ועוה"ב, ויוציא זמנו רק בעבודתו ית"ש ולא בעבודת העולם וענינו כי אין בזה תועלת ולא יגרע ולא יוסיף בהונו ורכושו וכל ענינו ברוב השתדלותו בטבעיות במסחר וכיוצא ובמלאכה וברפואה, ומחוייב האדם להשליך כל יהבו וכל ענינו על המשגיח וכל יכול, ולא יניע עפעף רק בהפקת רצונו ית"ש עפ"י התורה, בין והתבונן והארך בזה כפי יכולתך ויפק לך רצון מד' הבוחן כליות ולב:

(ד) ולפי זה, הבן זאת שענין סגולת זאת המצוה ופנימיות עבודתה בכוונה אינה בטילה עולמית, (אפילו בגלות החל הזה שאין לנו זבח ולא מזבח ולא כהן מורה בעוה"ר) כי כוונת המצוה להורות ולהתבונן עיקר הדת ושורש ויסוד הנ"ל, והוא להאמין אמונת אומן יתד תקוע בלבבינו שהשי"ת משגיח בפרטים על כל פרטי מעשינו, וכל מעשינו וענינינו בעושר ונכסים וכבוד ובריאות ועניני עוה"ז ועוה"ב הכל הוא כפי מעשינו בהנהגת התורה משפט צדק להשכיר ולהעניש, והאדם ברוב השתדלותו בעניני העולם לא יועיל ולא יגרע ולא יוסיף רק עפ"י התורה כי כל הנהגת הטבעיים הגם שאנחנו רואים הנהגתם בטבע עכ"ז מחוייבים אנחנו להאמין שהנהגתם בטבעיות הוא בהתלבשות השגחתו ית"ש והוא מנהיגם בטבע כרצונו, והוא ית"ש משדדם כרצונו וחפצו כפי התחייבות בני האדם לשכר ולעונש,

ממילא גם כעת בזה"ז בהגיע תור זמן המצוה הזאת בי"ד לחדש ניסן בעת היות ראש המזלות בתכלית הגדלות (הגם שאין בידינו לעשות המצוה בפועל כמצוה עלינו רק שצריכין אנחנו לעסוק בתורת המצוה הזאת ונשלמה פרים שפתינו, ישים אל לבו בעת עסקו במצוה הזאת כל הדברים הנ"ל הנאמרים באמת:

ויתבונן בעיקר ויסוד הזה לעזוב כל כוחותיו ותנועותיו ועסקיו להכל יכול ויקבל על עצמו להפקת רצונו ית' (בהן) דוקא בעבודתו ותורתו ומצותיו, ולא ישים מגמתו בשום טבעי בעולם, ויאמין בהשגחתו ית"ש ובטובו וחסדו אשר יודע לו ולנפשו יותר ממה שיודע האדם, והוא ית"ש בוחר לו הטוב ויקבל על עצו להיות עבד נאמן רץ לעבודתו כל ימיו בשבתו וקומו והליכתו, גם בשכבו על משכבו יישן על יצועי אהבתו ומסור אליו נפשו ובהקיצו יתעורר באהבת זכרונו כמ"ש החסיד בחובת הלבבות וישוב אל השי"ת ויבקש מחילה על העבר על אשר לא השתדל בלימוד המצות ולעיין בהם ועל אשר לא שם לבו אל דבר השם להתבונן כנ"ל, ועל אשר החליף עולם קיים בעולם עובר ושם כסלו באלהי זהב ועזב עבודתו ית"ש והשתדל בטבעיות בהיתר ובאיסור להרבות הונו וכבודו

ותאוותו ועזב אהבת התורה ועסק בתאוות העולם החומריים הטבעיים, ויקבל ע"ע על העתיד לבל ישוב עוד לכסלה, ויבקש רחמים מהשי"ת שימהר לשכון כבוד בארצינו ושם נעבדו ביראה כימי עולם ונקריב את ד' במועדו כמצוה עלינו בתורתו ונגילה ונשמחה בישועתו:

ה) על פי התבוננות הנ"ל תדע להבין כמה פרטי דיני המצות מה טעם יש בהם, א' אחד איש ואחד אשה חייבין במצוה זו (הגם שהוא מצות עשה שהזמן גרמא) כי כולם חייבין להתבונן בעיקר ושורש ויסוד הזה שהוא יסוד הדת.

ב' חייבין כרת בביטול מצוה זו (ואין לך שום מצות עשה שיש בה כרת רק מצות עשה זו ומ"ע דמילה) כי ביטול מצוה זו מורה ח"ו על ביטול העיקר הזה, והנה הוא משים מגמתו בטבעיים א"כ הוא נכרת ח"ו מהשגחתו ויכולתו וניתן למקרים וה"ס אם תלכו עמי קרי וכו'.

ג' אינו נשחט אלא למולים אשר בחרם השי"ת מבלי מיצוע איזה שר והם למעלה מן הטבע, אין מזל לישראל, ע"כ כרת ד' את אברהם ברית לאמר, ואמר לו התהלך לפני והיה תמים [בראשית י"א], היינו היה תמים בהתבונן רק בעבודתו וציווי ית"ש ולא לעסוק בשכל הטבעי להתבונן קושיות המתפלספים אם מאוסה היא הערלה למה נבראת בטבע [תנחומא פ' תזריע] כי זאת אות הברית במקום המיוחד תולדות האיש הישראלי להשליך מנגד הטבעי ולשום מגמתו ועשייתו במצותיו ית"ש, דוק והארך מש"ל במצות המילה [מ"ע ב חלק המחשבה אות ה'] ואתה תבין למה גם מצוה מילה היא מצות עשה שיש בה כרת הוא מטעם הנ"ל הבן.

ד' אינו נשחט אלא למנוייו היינו קודם הזביחה מחוייב להימנות עליו ולידע שזה הוא פסחו בכדי שישים אל לבו בעת הזביחה שהוא זמן העיקרי לגדלות ראש המזלות, אז יבין וישכיל ענין ויסוד הנ"ל.

ה' נשחט לטהורים דוקא לסימן טהרת מימי הדעת (כמ"ש הרמב"ם [הל' מקואות פי"א הי"ב]) בעיקר הנ"ל ולא כגלות מצרים שהיה גלות הדעת לא ידעו את ד' וכמש"ל [חלק המחשבה אות ג'].

ו' טעון שפיכת הדם כנגד היסוד, הדם הוא הכח כנ"ל, כי הדם הוא הנפש, טעון שפיכה כנגד היסוד ועיקר הנ"ל.

ז' אומרים הלל בעת הקרבתו, ובצאת ישראל ממצרים וכו' ישראל ממשלותיו, הם אשר בחר ד' לחלקו והם מודיעים ממשלתו וגבורתו על כל המזלות והטבעיים אשר כולם בטלים לרצונו ועבודתו אשר זה הוראת שחיטת השה לעבודתו ית"ש, וזריקת כח הפנימיתו היינו דמו על המזבח אשר לפני ד', ע"כ אומר אח"כ הים ראה וינס וכו', הגם שזאת המעשה לא היתה בזמן היציאה בי"ד וט"ו, עכ"ז מזכיר השידוד המערכת בטבעיים אשר הם לנגד עיניו, היינו הים העומד בתוקפו וגבורתו לעיניו ועמד מרעיד בטל מטבעו לעשות רצונו ית"ש דוק והארך.

ח' פסח דוחה שבת, שבת הוא זכר למעשה בראשית כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות, היינו שברא בששה ימים כל היצור ונתן לכל אחד מהיצורים כח לפעול כפי אשר עלתה בחכמתו הנעלמת, ע"כ הוא משדדם כרצונו ופועל בהם כרצונו וחכמתו כי גם הטבע הוא כחו וגבורתו, ומי אמר לנו אשר פעולת הטבע הוא טבע (שאינו לנו חידוש בהיותנו רואים הגלגלים הנוראים והשמש והירח לא ישנו את תפקידם) הוא להיותנו רואים בעינינו זמן רב הנהגת הטבע לנגד עינינו שב הדבר לנו כמחוייב, אבל טעמא המתבונן יבין כי הכל וכו' הוא בגזירתו וחכמתו הוא אשר חידש הטבע (וזה הוראת השבת זכר למעשה בראשית) הוא המחדש בשינוי הטבע (זה הוראת הפסח) ע"כ הפסח דוחה שבת דוק והתבונן בזה הענין ותמצא טוב טעם ודעת:

ו) אחרי הדברים והאמת הנ"ל, באה המצוה שאחריו בהתבוננות יותר עמוק, (על כן סמכותם בקונטרס זה להדדי כי מישך שייכי להדדי ובא זה ולמד זה ואתה דע לך) והוא מצות עשה לאכול בשר הפסח ליל ט"ו ניסן, טעמא רבא אית ביה, כפי אשר התבאר במצוה הקודמת הוא לזבוח את הפסח הוא הטלה בכוח המזלות ולזרוק דמו וכחו לד' כי המזלות והטבעיים כולם מתנועעים בכחו ויכלתו, הוא הוראה שאין לנו שום עבודה לשום מזל רק להשי"ת ואין לנו לעסוק בשום חכמה רק חכמת תורתנו אשר היא חכמתו ורצונו, והנה באה המצוה שאחריו לאכול בשר הפסח ולהנות ממנו, הוא להורות הגם שצונו השי"ת להנות מהטבע באכילה ושתייה וכיוצא, וכן בהצטרך לרפואה (נתנה התורה רשות) ליקח איזה עשב סמים לרפואה וכיוצא בכל ענייני הטבע, אל ישים מגמתו להטבעיי בלבד, רק המשגיח והכל יכול אשר נותן ומזמין לו בטובו ויכלתו כל דבר הצריך לו כרצונו ומשפיע באותו הדבר הכח החיוני הנצרך להשלמת חיי האדם כרצונו ית"ש וחפצו:

על כן גם באכילתו ושתייתו ורפואתו בטבע ישים אליו לבו אשר בזולת השגחתו לא היה המאכל נותן בו כח ויכולת ורפואה והוא הנותן כח ויכולת בהתלבשות השגחתו בטבע וכההוא דאמרו בזהר [ח"ב ס"ב ע"ב על ר' ייסא] דר' פלוני הגם שהיתה הסעודה מוכנת לו לאכול לא אכל עד שהתפלל על מזונו ואמר לא נתקין סעודתא עד דתתייב מביה מלכא, כיון שהכל הוא מאוצר המלך אין לו ליקח מאוצר המלך עד יקח רשות מהמלך, ע"כ לוקחין צורת ראש המזלות הנשחט לשם ד' ואוכלין על השובע דוקא להורות שלא ישבור רעבונו באכילתו מבלעדי השגחתו ויכלתו, ואין מבוא לשום טבע לפעול לו איזה פעולה ולמלאות מחסור גופו זולת ביכלתו והשגחתו, ע"כ צורת המזל הניקח לשם ד' דוקא הוא גמר השביעה למלאות החסרון:

והנה תראה האכילה הזאת דוקא בחצי המעת לעת שעדיין המזל בתכלית התוקף, משא"כ חציו השני היינו ביום נמשך חסרון להמזל מפגימת הלבנה שמתחלת להתחסר ולהתעלות כמש"ל, אשר המזל בגודל תוקפו וגבורתו כפוף תחת ישראל

בקיימם התורה ומצותיה אשר הוא למעלה מן המזל, כשתדקדק בדברינו אלה הנה ב' המצות הללו יורינו דרכי התורה שתיים שהם אחד, היינו המצוה הראשונה (זביחת הפסח בי"ד לשם ה') תורה אותנו בענייני התורה ועבודה וחכמה, שלא נעסוק בשום עבודה זולת לד', ולא לעסוק בשום חכמה רק חכמתו תורתו ית' היא למעלה מכל החכמות הטבעיים וכולם נשפעים ממנה, והמצוה הב' מלמדת שכל הנאות הנצרכים ליהנות מהטבעיים, כגון אכילה ושתיה ורפואות וכיוצא, יהיו בכוונת העזר אלקי המשגיח ונותן כח בטבע להשלים החסרון ולא יביט אל הטבע בעצמה:

ובזה תמצא טוב טעם, אשר ציווי המצוה הראשונה שאין בה הנאת הגוף הוא בי"ד, שהוא בהתעלות כל היום מבלי חסרון, והמצוה השנייה שיש בה הנאת הגוף הוא בט"ו, שהוא בהתעלות יותר אבל יש בו חסרון, הנה תתבונן לדעת את העיקר הזה, כי ביותר יש מעלה בעסקי העולם בעסקו בהם מכוונת הלב שהוא בהשגחת הבורא, ממה שיש מעלה בעסקו בתורה וחכמה בכוונה, כי להיות בעסקו האדם בעסקי העולם, ביותר עלול להתמשך אחר החומר ולא אחר כוונת השכל, ע"כ רמז המצוה הב' הוא ביום המתעלה ביותר רק שהוא קרוב לחסרון, ולהיות בתורה וחכמה כל מה שירבה בהם האדם הרי זה משובח, משא"כ בעסקי העולם הגם שיעסוק בהם בכוונה הנ"ל עכ"ז הממעט ה"ז משובח, כי להיות אלו המעשים הם נטיה אחר החומר, ביותר יש חשש להפסד הכוונה ולהתמשך אחר מותרות החומר, ע"כ אפילו בכונה מחויב העסק להיות בדרך רצוא ושוב, ע"כ באת הציוי ביום שיש בו עלוי וחסרון הבן הדברים, והש"י יורינו דרך אמת:

*

מצוה ט להשבית חמין בי"ד ניסן:

חלק המחשבה:

א) מצות צריכות כוונה, וצריך לכוין בשעת הבדיקה והביעור והביטול לקיים מ"ע של תורה ממנין תרי"ג אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתים [שמות יב טו] כאשר צונו ד' אלקינו, וכן בבדיקה עצמה לקיים דברי חז"ל, (וכן בהקדמת שני שעות קודם חצות לאסרו באכילה ולאסרו בהנאה שעה אחת קודם חצות הוא מדרבנן בכלל לא תסור, וזה שייך למצוה אחרת כאשר יתבאר במצוה):

ב) אם לא כוון לבו לקיום המצוה בבדיקה ובביעור וביטול, הגם שאינו עובר בבל יראה, הגם שנשאר איזה חמץ שאינו ידוע ברשותו כיון שעכ"פ ביטל (ובדק), אעפ"כ המצוה אינה נימנית לו בכלל מצותה להשתלם על ידה החלוקא דרבנן, ממילא אם עדיין לא מטא זמן איסוריה יחזור ויבטל עכ"פ ויכוין לקיים המצוה כנ"ל, ואם כבר הגיע זמן איסורו שאי אפשר לבטל, מהראוי להאדם להחמיר לעצמו עכ"פ לחזור ולבדוק באפשר ימצא איזה דבר חימוץ ויבערנו ויקיים מ"ע דתשביתו כתיקונה כאשר נצטוינו:

ג) מן התורה אין צריך לכוין שום טעם למצוה הזאת כיון שאין טעמה מפורש בתורה, רק מי שחלק לו ד' בבניה בודאי מהראוי לחפש ולפשפש בכל מצוה טעמים בנגלה ונסתר כפי אשר תמצא ידו וכמ"ש כמה פעמים כי הן הנה תרי"ג עיטין דיהיב קוב"ה לנפש הישראלית לשית עצות בנפשו ליישר מדותיו ללכת בדרכיו ית"ש:

ד) הנה נבאר לאנשי גילנו את אשר עם לבבינו בטעם המצוה הזאת עפ"י פשוטו כפי שכלינו הדל, האלקים עשה את האדם ישר וצוהו [בראשית ב' יז] מעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, הנה בודאי מאוד עמקו מחשבות הצור תם, ועיקר המצוה וענין חטא אדם הראשון הוא מהדברים שכיסן עתיק יומין, אבל תדע קבלתנו האמיתית דאילו לא אכל אדה"ר מעץ הדעת לא היו שום מיתה ושם דבר רע בעולם כי אז לא היו שום זוהמא בעולם, וע"י החטא נמשך הזוהמא בכל תולדות אדה"ר עד אשר נתן הש"י התורה לישראל ופסקה זוהמא מישראל לבדם, רק ע"י חטא העגל חזרה,

וע"י קיום מצות התורה ועסק התורה ובפרט בגלות המר (שעסק התורה ומצוה הוא מתוך יסורין ולחץ ועוני ודחקות) פוסקת הזוהמא מעט מעט עד שנוכה במהרה בימינו שהש"י יבער לגמרי הרוח טומאה מן הארץ והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע קיימים בגוף ונפש, והנה תתבונן שבחי' עץ הדעת טוב ורע שאלולי לא אכל אדם מעה"ד טו"ר לא היה בדעת האדם ושכלו שום רע רק היו הדעת והשכל טוב גמור ולא היה יודע האדם רק טוב היינו עבודת יוצרו ותורתו ומצותיו:

והנה (מי שחלק לו השם בבניה וטועם מעץ החיים יבין וידע כי) הדעת הוא קיום כל המדות כנודע, ויובן בשכל, כי אי אפשר שתתיילד באדם שום מדה דהיינו יראה ואהבה וכיוצא אם לא שישגי הענין מקודם בדעתו ושכלו שיש לו לירא מזה הענין להיותו דבר מאויים, או שמתבונן שהוא דבר נאהב ויש לו לאהבה את הדבר הזה, וע"כ תראה, הקטן שיש לו דעת דקטנות הוא ירא מדבר שאינו מאויים כמו התרנגול וכיוצא ולא ירא מחרב שלופה ביד גבור, ויאהב דבר המרוחק כגון חתיכת זכוכית וסכין ולא יחוש שישגי לו נזק מזה ולא יאהב מעדנים הניתנים לו לטובתו כי דעתו קצר וקטן, וכן בכל ענייני המדות יבין וישכיל האדם איך עניינם בקטנות בבלי דעת דגדלות, וכל מה שיתגדל האדם ותתגדל דעתו יבין שזה הדבר מאויים וזה אינו מאויים וזה נאהב וזה אינו נאהב, והמשכיל יתבונן זה:

ואלו לא חטא האדם היה דעתו בתכלית הגדלות (בטבעו) שלא היה יודע כלל משום רע בעולם והיו מדותיו רק לטוב ביראה לירא רק מהבורא ית"ש ולא לירא מהדבר המנגד לתורה, ובאהבתו לאהבו ית"ש ולא לאהוב דברים שפלים זנות וממון וכיוצא ולפארו וכו', ולא היו מדותיו נוטים לשום דבר עולמי, הנה האלקים עשה את האדם ישר בדעתו וצוהו לעצור ברוחו שלא לאכול מעץ הדעת אשר בו היו סגולות מעורבים טו"ר בגזירת היוצר אשר יצר בחכמה העץ הזה בסגולתי הזה לתכלית מה בחכמתו, והנה כאשר האדם לא היה עוצר ברוחו ואכל מעץ הדעת הזה, נמשך אחר הדעת המעורב ונקטן הדעת להיות יודע ברע, וממילא מתיילדים המדות יראה ואהבה וכיוצא לדברים עולמיים גופניים חומריים ומפסידים, ואוהב הדבר המפסיד כגון זנות ורבות התאוה בגשמיות, וירא מדברים עולמיים ויתפאר בגאותו וזדון לבבו ורוב עשרו וחכמתו וגבורתו וכיוצא, יבין המשכיל:

והנה במשל הקטן שזכרנו שיש לו דעת דקטנות אזי מוכרח אביו ללמדהו דעת ויתרון הכשר חכמה ויכנו וייסרנו להשליך מידו הסכין וזכוכית (הנאהבים לו לדעתו הקטנה) לבל יגיע לו היזק, וכן שלא יאכל ויאהב הדברים המפסידים ולא יתיירא מהתרנגול וכיוצא, והנה הילד אינו מבין וחושב שהוא אסור בגלות אצל אביו מחמת שאינו מניחו להשתמש במדותיו ודעתו כרצונו, אבל הגדול המשכיל יבין שהוא רחמנות וחסד מאביו לבל יגיע לו הפסד והיזק, כמו כן נתן הש"י התורה לישראל ובה קדשנו במצותיו וצונו ככה וככה תעשו ותאהבו, וככה אל תעשו כי זה הפסדי, אעפ"י שאנחנו אינם מבינים ונראה בדעתינו שמאד היו מתוק וערב לחיכנו לעשות את אשר מנענו הש"י, וכן בהיפך לבלתי עשות את אשר צונו, אבל אנחנו מחוייבים לידע ולהודיע כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקינו מייסרינו, והוא המוכרח מתחילה בגזירת אביו להתנהג בכל ענייניו כנ"ל ואח"כ יתגדל ויתרחב דעתו וידע בטובות אביו, ובאם לא ישמע לעצת אביו בזדון לבבו בקטנותו יגיע לו הפסד ח"ו ולא יגיע לגדלותו, כמו כן אשר נתנהג עפ"י התורה בהכרח כאשר צונו ה' אלקינו יתגדל שכלינו ודעתינו ונצא מכלל זוהמת עה"ד טוב ורע ונבין הטוב ונשליך הדעת הרע לטוב לנו כל הימים, ובהיפך ח"ו לא זכה האדם לגדלות המוחין והדעת:

והנה ברבות בני אדם על פני תבל, רובם ככולם לא ידעו את ה' והלכו אחרי ההבל אחרי הדעת הרע ומדות הרעות, והשתמשו במדותיהם רק בחמדת העולם ותענוגיו כנודע, ובאו לכלל הפסד כמשל הקטן שזכרנו, ע"כ נפסדו דור המבול והפלגה, עד שהאיר ממזרח צדק איתן האזרחי הוא אבינו אברהם והאיר העולם ממאפל והתחיל לעורר הדעת דגדלות להוליד ממנו תולדות מדות הטובים אשר זה היה כוונת הבריאה בברוא את האדם ישר, והבטיח הש"י לאברהם אשר ממנו יצמח על כל פרי עץ החיים

נטע שעשועים אשר על ידם יתוודע לכל באי עולם דעת אלקי עולם ויתבטל הדעת הרע ותמלא הארץ דעה את ה', כולם ידעו את ה' מקטנם ועד גדולם:

והנה כאשר ירדו אבותינו למצרים שם היה עיקר הדעת הרע אמונות הכוזביות לא ידעו את אלקי עולם, האמינו בממשלת המזלות, וכי אין לטבעיים השגחה עליונית זולת הכל עפ"י הנהגת המזלות וככבים, וישראל זרע אברהם היותם משוקעים בקרבם נשתקעו בדעות הרעות, וכאשר זכר הש"י ברית אבותינו שלח משה נביאו נאמן ביתו אשר הוא בסוד הדעת כנודע, להוציאנו משם באותות ומופתים לפרסם על ידינו הדעת הטוב להוליד המדות טובות קנין בנפש ולבטל הדעת הרע והתיילדות המדות הרעות לבל תפעל שום מדה ממדות הנפש רק לעבודת י"י, והנה כפל ושנה ושילש וידעת"ם כי אני י"י, וידע"ו כי אני י"י, כמו שבא הענין בתורה:

והנה הוציאנו ממצרים ופירסם אז אלוקותו לכל באי עולם ורצה ליתן לנו התורה להודיע אותנו בתורתו איזה ענין נעשה ומאיזה דבר נתרחק כדמיון האב המדריך לבנו קטן אשר דעתו קצרה להתבונן ומתירא ואוהב ההיפך כמו שרמזנו לעיל במשל, והענין לנו בהכרח טרם נטעום מתיקות העבודות ורחמנות האב הגוזר ודומה עלינו כמשא ומאוד נפש הבהמיית משתוקקת אל ההיפך, אבל כאשר נרגיל דעתנו בהנהגת התורה עכ"פ בהכרח כאשר צונו ה' אלקינו, יתגדל שכלינו ודעתנו בגדלות, ודמיון הקטן שנגדל שכלם, ואז יבין כי כל הציוויים והאזהרות הם רחמנות וטובה להרחיק אותנו מן הנזק וההפסד ולטוב לנו כל הימים, בינה זאת ידידי:

הנה עבור זה צונו השי"ת בעת צאתנו מארץ מצרים לבער החמץ ושאור מרשותינו, ותראה ענין שהוא רמז לענין מעשה אדה"ר, כמו שאלקים עשה את האדם ישר לבל יטה רוחו ודעתו רק לדעת את י"י והנה ביקש חשבונות רבים ולא היה מעצור לרוחו במה שנטה אחר דעת טו"ר ועי"ז העלה בדעתו דעות אחרות אשר לא היה כוונת היוצר והעושה, ומזה יבא לו ההפסד אם לא יברר הטוב מן הרע עפ"י התורה, כמו כן הוא רמז חמץ ושאור שנגבה ומתעלה בו הרוח ומגביה את עצמו יותר ממה שעושהו העושה, ובאם יניחנו העושה אחר שנתחמץ ולא יטהו בעל כרחו ע"י כח האש והחמה לבל יגביה את עצמו יותר יקבל ההפסד לגמרי, לזה אסרה התורה לזכר זה את החמץ ושאור בזמן צאתנו ממצרים שהוציא אותנו מן הדעת הרע לבל נטה אשורים מכוונת העושה, רק ע"י התורה נתרבה הדעת את אלקי עולם כאשר ברא אלקים את האדם ישר ביום ברא אלקים אדם על פני האדמה אשר צוהו לבל יטה אחר דעת טו"ר, ע"כ חמץ שאור בגימ' ע"ץ הדע"ת:

וצונו להשבית אותו בין ש"ש לשב"ע כי חטא אדה"ר היה בין שש לשבע כידוע מרז"ל [ב"ר פ"ח'] (וכן חטא העגל כנודע [עי' תיקו"ז כ"ח ע"ב]), וחז"ל ציוו אותנו לחפש אחריו בחורין ובסדקין לאור הנר שיפה לבדיקה בהתחלת י"ד היינו בלילה לרמז התחלת שנת

י"ד שנכנס אדם לחיוב מצות התורה מחוייב להתרחק מן הדעת הטוב ולהוליד מדות הטובות,

הנה הענין של העיקר הזה החוב הוא על האדם בכל עת ובכל זמן, ובכל אדם מרומז ענין יציאת מצרים פרטי כשיוציא ממצרים הדעת הרע המיצר ומענה את האדם ויקרבו אל ההפסד,

אבל לזכר זה נצטוינו בעת היציאה הכללית בכל שנה לבער החמץ ושאור בין שיש לשבע לקבוע בנפשותינו העיקר הזה, ובזה יתוקן חטא אדה"ר ואת רוח הטומאה יבער הש"י מן הארץ ב"ב אמון:

*

מצוה יא שלא ימצא חמץ ברשות ישראל כל ז' ימי הפסח:

חלק המחשבה:

(א) ודאי צריך לכוין במניעה זו לצאת ידי חובת המצוה של תורה. וכבר כתבנו אופני קיום מצות ל"ת דרוש נא בהקדמה [הקדמה ב'] את אשר כתבנו שם אין מן הצורך לכפול:

(ב) רמז המצוה והטעם שיש בה נ"ל עפ"י אשר כתבנו [לעיל מצוה ט' חלק המחשבה ד'] כי ענין החמץ רמז לגיאות וגאון (דמיון החמץ שמוגביה את עצמו יותר ממה שנתן בה העושה קמח ומים) ובאת המצוה שלא ימצא אפילו ברשותו, להורות הרמז דהנה יש לך אדם שאינו מתנהג בגלוי בגאות ואדרבא מראה את עצמו כנמוכי רוח ומיטיב עם כל אדם, ובקרבו ישים ארבו, (והוא רמות רוחא יתירא שלדעתו יש בו כל המעלות ואפילו מדת ענוה על כן מתנהג אצל בני אדם בעניות ושפלות) הנה לזאת באת אזהרה שלא ימצא אפילו ברשותו הגם שלא יהנה ממנו, כי ע"ז נאמר ורם לבבך ושכחת וכו', וזה בא ברמז המצוה בזמן היציאה ממצרים, כי אז הודיע הש"י גבורותיו אשר הוא משיב גמול על גאים והוא גאות לבש, אבל זה הרמז מצוה עלינו בכל עת ובכל מקום ובכל זמן לשרש אחר מדות הגאות לבלי השאיר שורש וענף:

(ג) ע"כ בהתבונן האדם במצוה הזאת ובפרט בעת מצוא זמן המצוה בפועל, ישוב אל ד' על רום לבבו וזדון לבו אשר חלף ועבר עליו מיום היותו, ויחשוב ברוממותו ית' וישפיל את עצמו לנגד ד' ית', וישוב על העבר אשר השתמש בשרביטו של מלך כי ד' מלך גאות לבש, ויקבל על עצמו על העתיד וכו' המשכיל יתבונן:

(הג"ה, וזה אשר פירשנו מאמר חז"ל [סוטה ד ע"ב] כל המתיהר כאילו בא על עריות כולן, כי ענין עריות הוא ג"כ משתמש בשרביטו של מלך כנודע מעסק היחודים בעולמות עליונים, וכן כל המתיהר משתמש בשרביטו של מלך, ע"כ כל המתיהר כאילו בא על כל העריות, במקום אחר הארכנו בזה ובכאן עת לקצר, ע"כ הג"ה):

ד) עוד אני מדבר בטעם חמוץ ומצה שכתבנו לעיל בענין חטא האדם בעץ הדעת טוב ורע ותיקונו, הנה תבין אשר רמז החמוץ הרומז לדעת הרע לא ימצא ברשות ישראל, וחלילה לחקור בחקירות ודעות כוזבות (אפילו בדרך השילוח), רק תמים תהיה עם ד' אלקיך בתכלית הפשיטות ושלימות בהתבוננות חלקי התורה ומצותיה וכמ"ש רבא [שבת פח.] אמן דסגינן בתמימותא כתיב בן תומת ישראל תנחם:

וכאשר באנו לדבר מזה, תדע ידידי מזה להרחיק הפלסופיא לבל נגיע בקצה המשענת הקנה הרצון הלזה, והנה ארמוז לך ותבין, כאשר יבא הפילוסוף לחקור על מציאות הבורא, והנה יבא בחקירתו לחקור אם הוא נמצא וכן יצייר ח"ו ההיפך (כדרך החוקר החוקר בכל חלקי הסותר, הנה כאשר חוקר בצד המציאות מטה דעתו לדעת הטוב הנה לזה מיקרי דעת הטוב, וכאשר יצייר ההיפך הגם שיסתור זה הדעת (בדחיית השכל) עכ"פ בחקירתו לפי שעה הוא מטה דעתו לדעת הרע א"כ החקירה מיקרי עץ הדעת טוב ורע (וזה דמיון החטא של אדה"ר ונצטוינו לתקן ע"י התורה תמים תהיה עם ד' אלקיך בלא שום חקירה ובלא ספק כרגע ח"ו),

ואל תבקש לדחות בהיותך נבהל ברוחך לומר משל כת הקודמים הוא, היינו חסידים הראשונים כגון החסיד בעל חובת הלבבות ורבינו סעדיה גאון ושאר כת הקודמים, תדע עפ"י פשוטו כי זה היה מן הצורך להם להשיב להאפיקורסים בויכוחים שהיה להם בימים הקדמונים, ועוד יש בידי חבילות חבילות לתרץ ענייני כת הקודמים להיות אז באלף החמישי בסוד עולם התוהו, וגם מחמת דוחק הגלות והפיזור לא היה באפשרי להם לחכמי הדור להטעים להמון עם ענייני האלוקית ולהרחיק ההגשמה מבלי הלבשים העניינים החקירות, היו צריכין לזה למען יתרצו בתורה ובעבודה, והיה הדבר הזה להם כעת לעשות לד' וכו':

וכאשר תעמיק עוד בנסתרות לד' אלקינו, תתבונן מ"ש החסיד מה"ר יוסף יעבץ שהיה בדורות השמד והעיד שראה כל אותן החוקרים אשר העמידו אמונתם על חקירות השכל המירו כבודם בלא יועיל ביום הזעם, ונשים וקלי הדעת אשר כל אמונתם בשמיעה ובקבלה ירושה מאבותינו עמדו בנסיון ונבחנו בצרוף וקדשו שמו הגדול והנורא, ירא ד' וישפוט:

ואמרת אני בעניי לקרב הדבר אל השכל, דמי שאמונתו בא לו מדרך חקירות שכל אנושי, הנה השכל אנושי הוא בעל סוף וגבול הנה יוכל להיות גם לאמונתו גבול כשיבא לו איזה מניעה ומונע כיוצא, משא"כ מי שאמונתו הוא מדרך הקבלה והיא ירושה מאבותינו ובפרט מאברהם אשר הבטיחו יוצרינו ית"ש וכתב עליו בתורה [בראשית יח יט] כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחרייו ושמרו דרך ד', הנה לא נאמר למען אשר יצוה את בניו אשר ישמרו דרך ד', דאז היה שיעור הכתוב שהוא יצוה אותם שישמרו, ומדכתיב ושמרו היא הבטחה כאשר הוא יצוה את בניו והמה ודאי

אשר ישמרו כי תספיק להם ביותר הקבלה, וז"ש הוא ית' כי ידעתיו אני השפעתני בו הדעת והוא ישפיע לבניו בציוויו הנה ישפיע הדעת שלו לבניו, וכן דור אחר דור כולם תלויים בקבלתם מדעת הראשון שנתן הש"י לאברהם, ואותו הדעת הוא מא"ס ב"ה, ע"כ מי שמאמין מצד הקבלה מהאבות ומסגי בתמימות, אין סוף לאמונתו, אפילו ירצו כל המונעים שבעולם למונעו מהאמונה לא יאבה להם ולא ישמע אליהם:

וכאשר תבא בסוד חכמי האמת תבין כי התבוננות שנגמר לאדם מצד חקירתו הוא כמו ראות העין שראה הדבר בעיניו כיון שעמד עליו מצד החקירה במופת א"כ הוה כמו שראה הדבר הזה (וכמ"ש בגמ' רואה אני את דברי אדמו"ן), והדבר שהוא בקבלה נקרא שמיעת האזן ששמע באזניו מה שספרו לו, ועתה עשה אנך כאפרכסת ושמע דבר חכמה, כאשר ידעת בגבאי מרומים בנסתרות לה' אלקינו בחי' אז"ן אין בו שבירה, משא"כ בחי' עינים היה בו שבירה [ע"ה שער הנקודות פ"א], ע"כ מי שאמונתו מצד החקירה דזה מיקרי ראייה יגיע לו שבירה לאמונתו ויפול מאמונתו, משא"כ מי שאמונתו מצד שמיעה האז"ן אין בו שבירה, וז"ס שמעו ותחי נפשכם [ישעיה נהג] דבשמיעה אין שבירה ומיתה כנודע להבאים בסוד ד':

ומעתה תבין להיות באלף החמישי רוב הנשמות מעולם התהו, ע"כ הגדולים אשר היו בארץ בימים ההם הוצרכו לקרב את העם אל התורה ע"י אמונה בחקירות שהוא בחי' ראיית העין, משא"כ בזמן הזה כאשר האיר השי"ת לנו אור שבעת הימים מזמן האריז"ל נשמות של עולם התיקון, עיקר אמונתינו מחוייב להיות מצד השמיעה באזן היא הקבלה ותעמוד לעד ועד, כה הגיעו דברינו להשכילך בינה מעט למה היו כמה מחכמי הדורות עוסקים בזה, הראיתך מעט קוטן כוונתם לשם שמים עת לעשות לד' וכו'.

(הג"ה, ותדע עוד מ"ש החסיד בעל חובת הלבבות שהחקירה בענין הזה מצות עשה בתורה וידעת היום והשבות אל וכו', הנה לעת כזאת קיום המ"ע הוא ע"י ידיעת חכמת האמת, אזי תקבע אמונת אומן בלבנו אמיתיות מציאות ית"ש כי החכמה הזאת היא עיקר תורתנו, והבטיחנו יוצרנו ית"ש שעל ידי התורה נדע את אלקי עולם ב"ה וב"ש אמונת אומן, והרב החסיד הנ"ל הפליא לדבר בכוונתו לשם שמים בזמנו ובמקומו, אל תקוה ממני לבאר יותר, ובסמוך אבאר לך לדעתי דעת הרמב"ם בזה ואתה תבין).

ואעפ"כ כמה וכמה מהקנאים לקנאת תורתנו (גם בדורות הראשונים הרעישו ארץ ומלאה להרחיק את נפשות ישראל מזה, פוק חזי בתשובת הרשב"א אשר הבדיל מהקהל הגולה מדינה שלימה עבור זה הענין, ופוק חזי מ"ש זה סמוך לדורותינו (קרוב לשלש מאות שנה) הגאון מהרש"ל בתשובותיו להגאון מהרמ"א איך האריך מאד להוכיח להגאון מהרמ"א על אשר הביא בדבריו איזה ראייה (לביאור תיבה אחת) מספרי ארסטו, והגאון מהרמ"א כמה התנצל את עצמו על הדבר, ואנן מה נענה אבתריה

בדורותינו אלה אשר הרשעים הללו פרקו עול התורה והמצוות לגמרי, והמה בוזים על דברי חכמינו, והן המה כתות המינים והמוסרים והאפקורסים וקיימין על ישראל בכלי חמס ובהפקרא ניחא להם למען ספות הרוה את הצמאה, לא יאבה ד' סלוח להם ויהיו לחרפות ויקח מהם קללה לדור אחרון, איך היו לשמה כרגע ספו תמו מן בלהות כחלום מהקיץ ד' בעיר צלמם תבזה, יתחמיץ לבבי בראותי בתייהם שלום מפחד, וקנא קנאתי לד' ולתורתו ולמצותיו, וכל התנאים ואמוראים יליצו טוב בעדינו אשר נזכה במהרה לראות נקמות בהם ובכל הנלויים אליהם לרעה, אל תופע עליהם נהורא וכהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלקים וישישו בשמחה:

וכל מי שרוצה להכניס צווארו בעול התורה ומצות ועבודת אמת לא יאמין בשוא נתעה כמלא נימא, והרחק ירחיק את עצמו מהם ומספריהם ספרי המינים אפילו בדבר שאינו נוגע לענייני הדת, ומתלא אמרין לצרעה לא מדובשך ולא מעקצך, ולא יהיה להם שם ושארית בבני יעקב ואסורין במשהו, וכבר הזהיר המלך החכם [משלי ה ח] אל תקרב אל פתח ביתה, וחלילה להתערב עם האנשים האלה הפוקרים במאכל ומשתה וחיתון, כי ראיתי רובם ככולם פוקרים גמורים, פתם פת כותי ומאכלם בשר חזיר ועל בנותיהם הוא אומר ארור שזכב וכו', כי בניהם ובנותיהם בחזקת בני הנדה, ובאפשר מדביקין מטותיהם זה לזה, כי ראיתי שהם חשודים על כל התורה, וחלק משמן חכם ואחריתם מרה כלענה, ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו, הן המה היו בעוכרינו בגלות המר הלז, (הג"ה, ותדע אשר המה אינם נכנסים עמנו בגדר הערבות כיון שאינם מאמינים בתורה ומצותיה המה כגוים גמורים) ובמהרה בימינו יסיר הש"י בדילינו ויקרא אותנו לעיר הצדק קריה נאמנה:

ותדע בכלל הדעת הרע הזה הוא לימוד לשון נכריות הנהוג בעוה"ר אצל כתי רשעים האלו זה פורה ראש ולענה הנה תראה

(הג"ה, שמעתי מגדול אחד שיש בידו קבלה כשיש בבית איזה ספר מספרי המינים הללו אסור לספר ד"ת כי היא עבודה זרה ממש, וע"ז היא כמו צואה צא תאמר לו, ומסתבר הוא, וכתות הרשעים האלה מחברים בזמנינו כמה וכמה ספרים ובאים בחלקלקות לשונם להסית המון העם להפר התורה והמון עם אינם יודעים הדבר, ובראותם הספרים ביופי הכתיבה וקשירה, לוקחים הספרים ההם ולומדים בהם לעתות הפנאי ונלכדים ברשת זו טמנו להם, ויש תחת ידם כמה וכמה ספרים מספרי העכו"ם כגון חיבור פעדא"ן וכיוצא ומתפארים בהם ביותר שמדבר (הפעדא"ן) מהשארית הנפש, מי האמין לשמועתינו, ואנחנו עם ד' אלה אשר קבלנו תורתו ית"ש נלמוד דעת השארית נפש מגוי אמוגושי, ודבר אחד מדברי חכמינו באיזה ספר קטן שחיברו יספיק ביותר מכל דברי המון עריצים הרשעים, אך הוא אשר ערב להם לחם שקר ע"כ בילדי נכרים ישפיקו, ע"כ

אני אומר מהראוי לחכמי הדור ללמוד להמון עם ולגזור עליהם לבל יקנו ספרים חדשים מקרוב באו רק ספרים המפורסמים מקדמונים, ועל ספרים חדשים ישאלו את פי מבין בחכמת התורה אם הם כשרים לבא בקהל ד' וכתורה יעשו).

פיתוי הנחש הקדמוני לעץ הדעת היה בהכנס בדברים אף כי אמר אלקים לא תאכלו וכו', וכאשר הרבתה האשה להשיב על דבריו אירע מה שאירע, מזה הענין למדנו דעת לבל לנגוע בקצה דבריהם ולבל להעלות לשונם וכתבם במו פינו וידינו, ויש בידינו רמזים הרבה בתורה מעניינים הללו נכתבים אצלנו במקום אחר לא יסתפק בהם רק הנפרד לתאוות והפורק עול, ועל כל אופני העניינים האלה בא הרמז במצות לא ימצא חמץ ברשותינו:

ה) המשכיל על דבר בהתבוננו במצוה הלזו יחפש בגנוי לבבו ומעשיו אם יש בידו ח"ו איזה שמץ חמץ משהו הסר יסיר מביתו ומרשותו אפילו איזה מנהג ואיזה לשון ואיזה מלבוש הנהוג באנשי שחץ הדוברים בגאווה, ויחקור באנשי ביתו אם יש ח"ו במ איזה שמץ דבר מזה הרחק ירחיקם מזה וידריכם במוסר התורה ויקבל על עצמו ועל זרעו להיות מעבדי יי' ועבדי תורה ועבדי ישראל בין והתבונן:

ו) הרמב"ם ז"ל התחיל ספרו ספר המדע יסוד ה'יסודות ו'עמוד ה'חכמות לידע שיש שם מצוי וכו', הנה הגם שרצה מרן הרמב"ם ז"ל לרמוז בתחלת ספרו השם הנכבד בר"ת כאשר כתב המפרש עכ"ז יש להתבונן בכוונתו למה כתב ועמוד החכמות, חכמות מאי בעי הכא, הלא כוונת ספרו לבאר דיני התורה ולא חכמות, והוי ליה לומר ועמוד התורה או ועמוד הדת, אך הוא לדעתי דבר גדול משמיענו הרב הגדול הגם שחכמה גדולה הוא להמציא בשכלו מציאות השם במופת וכן שאר עיקרי הדת, עכ"ז עמוד ויסוד החכמות לידע באמונת הקבלה המסורה לנו מפי אבותינו ונביאינו ובאמונת תורתנו המאמיתת מציאות הבורא וחידוש העולם אשר המציא היוצר כל יש מאין, כי זה כל איש ישראלי להאמין אמונת אומן מבלי חקירה, וחקירה הפלסופית הוא בחי' עץ הדעת טוב ורע כמו שכתבתי לעיל, וזה אסור לאיש הישראלי אשר עמדו רגלי אבותיו על הר סיני, ומי שהיא באמת מזרע ישראל (ולא מהערב רב העמלקים והגבעונים) לא יסתפק בעיקרי האמונה, כי זה ירושה לנו מאבותינו מבלי חקירה רק ירושה בטבע כמ"ש הש"י על אברהם כי ידעתיו למען וכו', וכמש"ל:

והנני אומר לך ידיד הקורא, אם יפתוך הטאים לחקור בחקירות פלסופיות ולבלות הזמן בזה, אל תאבה, רק סיב ותבלה זמנך בתורת ד' ובמצותיו ובהויות דאביי ורבא אשר בהן הצלחת הנפש להטותה לתחיה בזה ובבא, ואל ישיאך לבך בראותך כמה מהקדמונים אשר הלכו בזה הדרך כגון רב סעדיה גאון בספרו אמונת ודעות והחסיד בעל חובת הלבבות והרב הגדול בספרו המורה, תדע ידידי שגם זה לא עשו רק להשיב תשובה להאפקורסים שבימיהם וכו'.

וכמש"ל, אבל לא עשו זה להעמיד בלבבם בעצמם אמיתיות יסודי הדת כי ביותר היא יתד בל תמוט האמונה לאיש הישראלי בקבלה, מהאמונה ע"י החקירה, וכמה שחק ורגז על החוקרים החסיד הקדוש מהר"י יעבץ בספרו אור החיים, והעיד החסיד הנ"ל אשר ראה בדורו של שמד וכו' כמש"ל, והטעם שאמרנו לזה ג"כ כתבנו לעיל עיי"ש, ואם תרצה לרוות צאונך עוד עיין בהקדמת הרב חסד לאברהם הפליא שם לדבר במשלו הצח עיי"ש, ובספר החיים [ח"א ספר זכיות פ"א], ובספר הרב הגדול בעל גור אריה:

ותדע ידיך אשר רוב האנשים הפוקרים האלה רובם ככולם בזמנינו אשר חשבו לילך בדרכי חקירות הפלסופיא הן המה היו במורדי אור התורה ונתפקרו ברוב מצות התורה ובכל דברי הז"ל, בני אל תלך בדרך אתם ואל תישא ותתן עמהם, ומקירות לבי אני אומר אשר פתם פת כותי ובישולם מרק פיגולים ובשר חזיר, ועל בנותיהם הוא אומר וכו', ידידי אל תקרב אל פתח ביתם והרחק את בניך בילדותם מצפצופיהם והגיוניהם, ותדע כי זה גמר הבירור קרוב לימות המשיח אשר הש"י הבטיחנו [יחזקאל כ לח] וברותי מכם האנשים המורדים והפושעים בי והמה יהיו לחרפות ולדראון עולם, וימותו בט"ו יום ימי אפילה כמבואר בזהר [ח"ב ז' ע"ב]:

אחרי הדברים והאמת הנ"ל אזי אמרתי הנה הרב הגדול הרמב"ם הגם שהפליא לדבר גם בחכמת הפלסופיא, כל זה עשה לתשובת המינים, ומטעמים שכתבתי לעיל, אבל בספרו הלז שהכינו וגם יסדו לדיני התורה הישראלית פתח דבריו יאיר יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי וכו', היינו עיקר החכמה היא רק לידע בידיעה אמונת אומן, ולא צוה בדבריו לחקור ולעמוד על הידיעה רק לידע היינו בקבלה אמיתית אמונת אומן בלב המאמין והוא חכמה נפלאה שאז תהיה האמונה מבלי סוף וכמש"ל:

ז) ותתבונן עוד אשר רוח יי' דיבר בו במרן הרמב"ם ז"ל שכתב יסוד היסודות ועמוד החכמות, כי הנה יציבא מלתא גם לפי הקבלה הקדושה בקדושת הספירות אשר ספירת החכמה מאין תמצא, היינו הכתר הנקרא אי"ן, והנה חכמה (באדם נקרא מה שמקבל השכל בעמדו על החקר, ואמונה נקראת למעלה מן החכמה, היינו דבר שלא יעמוד עליו במחקר העיון במושכל החכמה ויקבלהו בדרך האמונה, הנה דבר כזה כיון שהוא למעלה מן החכמה זה שמו אשר יקראו לו בחי' כתר, (ע"כ אנחנו אומרים בקדושה כתר יתנו לך וכו' היינו אמונה למעלה מן החכמה היא בחי' כתר), הנה הופיע רוה"ק על רבינו וזכה לכתוב יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע וכו' היינו שלא לחקור רק לידע בדרך אמונה והוא עמוד לחכמה כי החכמה מאין תמצא:

ח) והנה דוד המלך ע"ה צוה לשלמה בנו [דה"א כח ט] ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם וכו' כי כל לבבות דורש יי' וכו', הנה אכ"מ להאריך בדקדוקים, ממוצא דבר תשכיל ותדע דהנה באמרינו תיבת אלקינו יובן למשכיל היינו אלקים אשר השגנו בעצמינו בשכלינו אשר הוא אלקים, ואלקי אבותינו הוא השגת אלקותו מדרך קבלה מאבותינו, הנה אמר דוד ואתה שלמה בני הגם שאתה שלמה מלא וגדוש מושלם בכל מיני חכמות, עכ"ז דע את אלקי אביך, היינו רק השגת אלקותו מדרך הקבלה באמונה שלימה, ועבדהו בלב שלם, כי בחקירה אין זה עבודה בלב שלם כאשר רמזנו שצריך להטות העיון המחשבה בחקירה לטוב ולהפכו, א"כ בשעת העיון עכ"פ אין זה לבב שלם, הבן הענין והתבונן אמרו כי כל לבבות דורש יי' ויונעם לך, אם יש לך לב משכיל ידיד תנשק את עפר רגלי החכמים מקבלי האמת ותצליח את דרכיך, והש"י יאיר עיניך בתורתו ועבודתו, והמטים עקלקלותם יוליכם יי' את פועלי האון ושלום על ישראל:

ט) עפ"י הדברים האלה הנני אומר ברמז המצוה.

א' חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה מדברי סופרים רמזו מי שלמד איזה ענין מספריהם הגם שבעזה"י לא נתפעל או מי שלמד לשונם ונסוג אחור וקיבל עול תורה ועבודה זה מיקרי שעבר עליו הפסח, היינו שעבר עליו רוח טהרה באמונת אומן התורה, אשר הוא רמז הפסח שבזה דוקא הותר לדבר (פסח הוא פ"ה ס"ח כמ"ש האריז"ל), ודברת בם כתיב ולא בדברים בטלים, הנה יאסור לעצמו בהנאה כל אותה החכמה שקדמה מהחכמות החיצוניות ולא יעשה אותה אפילו קרדום לחתוך בה להמציא פרנסתו.

ב' חמץ שעבר עליו הפסח ע"י תערובות בהיתר מותר היינו כמ"ש הרמב"ם שלקח אותן החכמות לרקחות ולטבחות ולאופות להראות יופי בת המלך [שו"ת פאר הדור סי' מ"א] היינו שהשתמש בהן בדבר הצריך אל התורה להבין דברי תורה אשר כל החכמות משמשים אליה ועובדין עבודתה.

ג' חמץ של הקדש אינו עובר עליו, הנה הוא רמז לדברי הקדושים אשר בארץ כגון חקירות בעל חובת הלבבות בענייני האמונה וחקירת הגאון רב סעדיה באמונות ודעות כי היתה כוונתם לש"ש, ובודאי דבריהם לא יסכנו נפש, ודבר שנצטערו בו אותן הצדיקים לא יכשלו בהם התמימים (הגם שדעתי בזה מי שחננו הש"י בחכמת האמת אין צריך לזה כלל, ובפרט בדורותינו, וגם מי שאין לו ידיעה בחכמת האמת דעתי לאסור להמון עם בדורותינו העיון בחקירת האמונה להיות הרשעים הפוקרים עתקו גם גברו חיל הנה יש התגברות חלק הרע מעץ הדעת טוב ורע בעולם בעוה"ר, והחקירה בעצמה היא בחי' עה"ד, עכ"ז כיון שהקדושים הללו עשו לשם שמים כמ"ל אין לחוש כ"כ להפסד בעסוק האדם בדבריהם זה מה שנ"ל).

ד' חמץ של עכו"ם אינו עובר עליו היינו אם יצטרך לעסוק בחקירה להשיב לעכו"ם אפיקורס לפי שעה אינו עובר עליו ומותר לדבר בחקירה להטות הדעת בשני הצדדים בכדי להעמיד האמת על מכוננו ודי בזה:

*

מצוה טו שלא להוציא מבושר הפסח חוץ לחבורה:

חלק המחשבה:

(ד) ואני הקטן אענה גם חלקי, זכור תזכור את אשר כתבנו בטעם אכילת הפסח [מצוה ו' חלק המחשבה ד'] הוא להורות שכל עסקינו בענייני העולם בטבע הוא ג"כ בהשגחה למעלה מן הטבע, והטבע כפוף לנו ולהנהגתנו עפ"י התורה ובכל ענייני העולם לא יעדיף המרבה ולא ימעיט המחסיר כי הכל בהשגחה, ולא היה רשות להאדם לעשות שום דבר מענייני העולם בטבע כגון מו"מ וכיוצא זולת שצוה השי"ת בתורה לעסוק בטבע והוא ישפיע בהשגחתו בטבע ענין הטוב והנאות לכל אדם, והנה להיות שאין הדבר מפורש בתורה כמה יאכל האדם וכמה ישתה וכמה יישן וכמה יעסוק במו"מ וכמה ידבר וכמה יתלבש וכיצד יהיה מנהגו בכל ענייניו, והזמן שיאכל ויעסוק במו"מ והזמן שיישן, להיות שאין העניינים שוים בכל נפש בפלס ומאזני משפט לבל יצא מהגבול המוגבל לאיכות נפשו כל ימי היותו על האדמה, והנה תראה בטבע האכילה אשר יש לך אדם שיצטרך בהכרח לאכול הרבה למלאות רעבונו ויש לך אדם שיספיק לו בטבע להשלים חסרון רעבונו חצי ליטרא ירק, והנה אדם שיספיק לו המועט בטבעו וישתדל להרבות במזונו למלאות תאוותו הנה בעל תאוה יקרא לו יוצא מהגבול, משא"כ הנצרך לריבוי מאכל בטבעו הגם שיאכל יותר מהנזכר לא יקרא לו יוצא מהגבול, מזה המשל תקיש ותדון לכל שאר ענייני העולם מו"מ וכיוצא, ולזה פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה בכל דרכיך דעהו [ע"י ברכות סג.], והנה לזאת רבו הנהגת בני האדם בענייניהם אפילו אותם אשר קרבת אלקים יחפצון אין מנהג של זה דומה לחבירו בהנהגותיו, והנה החונן לאדם דעת והמרחם על בריותיו שולח לנו למחיה בארץ בכל דור ודור נשמות כוללות כמה אלפים נשמות אשר יהיה הנשמה הכוללות מורה דרך להנשמות הנכללות עמה להנחותם במעגלי צדק כפי איכות נשמתם בכל ענייניהם:

וזה אשר תמצא בכל דור ודור חבורות חבורות אשר קרבת אלקים יחפצון ירוצון לשמוע ולקבל מוסר השכל מפי רבותיהם בכל מקום ומקום, והנה השי"י הוא היודע הוא הנותן חשק בלב האיש הנלכב לקבל תורה מפי רב זה ומפי מורה זה, ולא כן לב האיש האחר כי יותר יישר בענייני הנהגות הרב האחר ודבריו, אבל תדע ידידי שזה הוא מאמר רז"ל שאמרו [ע"ז יג.] שלא מכל האדם זוכה האדם ללמוד, כי הנשמה משתוקקת ללמוד איכותה (והמשכיל על דבר בכתבי האריז"ל בענין ענפי הנשמות יבין הדבר), ולזה תמצא עניינים רבים הפוכים בתלמידי כל רב ורב

בהנהגותיהם לא ראי זה כראי זה הגם שכולם קרבת אלקים יחפצון התהלך במישרים, והנה התלמידים המשמשים את רבותיהם כל צרכם וכל חפצם וכוונתם להגיע ולעמוד על דעת רבותיהם הנה יגיעו לכוונת הנהגותיהם ודרכיהם לתכלית נקודת המרכז היינו פנימיות הכוונה, הן תלמידי הרב המורה הזה הן תלמידי הרב האחר, כל אחד יגיע למחוז חפצו (הגם שהם הפוכים בהנהגותיהם עכ"ז לתכלית אחד יגיעו), וכל צדיק יאחז דרכו דרך הקודש וגם כל תלמידיו אחריו ימשכו, אבל בשביל זה אין לגרוע מעלת צדיק האחר ותלמידיו המתנהגים באופן אחר בדרכי עבודתם כי אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד ואין ב' צדיקים הולכים בהנהגה אחת כי כן גזר היוצר ומה רבו מעשיו ית"ש אשר עשה כולם בחכמה וכל אחד יש לו אחיזה בתורה:

ושמעתי מפי כבוד אדמו"ר הרב הקדוש המגיד מה"ר ישראל זצ"ל מקאזניץ פירוש מה שאחז"ל [תענית לא.] שלעתיד לבא עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכל אחד ואחד מראה באצבעו הנה אלקינו זה, (הנה ידוע לכל מבין שאין הדבר הזה כפשוטו) ואמר הוא זצ"ל דהנה אז יהיה תכלית ההתבוננות הדעת השלם וכל אחד יורה דרכו איך היה האמת אתו באחוז דרכו וכי דרכו היה נכון להתכלית, ואצבע הוא כינוי לאחיזה כי אחיזת האדם הוא באצבעות, וזה יורה אשר כל אחד ואחד מראה באצבעו היינו דרך אחיזתו לאמר ראה נא אשר אחיזת דרכי היה בטוב נכון להתכלית, (ובהעמיק עוד אצב"ע הוא קס"ג שם אהו"ה במילואו והוא שם הדעת גושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא, וכל אחד מראה באצבעו היינו בהדעת שלו איך שחכמתו עמדה לו כנ"ל, ושמעתי בסגנון זה מת"ח אחד) והנה כל אחד מהצדיקים יראה כך באצבעו, הגם שהיו דרכיהם הפכים עכ"ז כולם כאחד טובים:

ועפי"ז אמרתי שזה הכוונה שעתיד הקב"ה לעשות מחול (דייקא) להצדיקים רצ"ל כדרך המחול שהוא סביב סביב כמחוג סביב המרכז הוא הנקודה הפנימית, והנה נקודת המרכז הגם שמנקודה זו יוצאים הנקודות סביב סביב במחוגה זה לצד זה וזה לצד אחר, עכ"ז כולם יונקים מנקודת המרכז וכולם שבים במרוצתם למרכז כי ממנו יצאו ואליו ישובו, וז"ש עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים היינו סביב סביב זה לצד זה וזה לצד זה, ואעפי"כ כל אחד מראה באצבעו (כנ"ל) אשר הילוכו בקדש הוא לתכלית הפנימי ואומר לחבירו ראה נא כי הנה אלקינו זה שהשגתי בדרכי והילוכי והיה זה כוונתי לתכלית הזה ויגעת ומצאתי (זה מה שני"ל):

והנה שמעתי מכבוד אדמו"ר הרב הקדוש הישיש מה"ר אברהם יהושע שליט"א אבד"ק מעזבוז סגנון זה לפרש הפסוק [תהלים א'ו] כי יודע ד' דרך צדיקים, ורצ"ל השי"ת מחבר דרכיהם (ידע מלשון וידע אדם לשון חיבור) הגם שזה הולך בדרך זה וזה הולך

בדרך אחר עם כל זה השי"ת מחבר דרכיהם אשר כולם כאחד באים למקום אחד לתכלית הפנימי הבן, (והבן מה שסיים ודרך רשעים תאבד הגם שהולכים בדרך אחד ביחד יאבדו דרכם ויתעם כתיחו בישימון דרך לעוף השמים ולבהמת הארץ):

אחרי כל הדברים והאמת האלו מה טוב ומה נעים לכל בריה להתנהג במישור כפי אשר הורה להם המורה לצדקה בכל ענייניהם (ובלבד שלא יהיה איזה הנהגה ניגוד לתורה ולדברי חז"ל שאז אפילו יהיה המורה חכם כמלאך אלהים לא יאבה לו ולא ישמע אליו כאשר ידובר אי"ה במצוה שאח"ז) ולא יעזבו מנהגיהם בדרכי הליכות עולם,

אבל לא מפני זה יבזו בלבם ובשפתם הנהגת רב אחר וחבורתו כאשר בעוה"ר נתהווה זה הדבר בדורותינו ודומה להתחלקות התורה ח"ו לכמה תורות, וזה פוסל רבו של זה וזה פוסל וכו' כל אחד כדוד חשבו להם כלי שיר [עמוס ו ה], ובשביל זה נמשך הדבר בעוה"ר אשר לא רבים יחכמו כי מי שהולך בדרך אחד אשר קיבל מרבו בקל חיש יסור ממנהגו וילך בדרך אחר כי יטהו לבבו לשמוע לקול המתנגד לדרך הזה, והנה זה וזה לא תעלה בידו כי נשאר ערום מכל, וכשוכב בלב ים, כדמיון התינוק היונק היום ממינקת אחת ולמחר מאחרת אשר הוא עלול ח"ו לבא לידי חלאים משינוי המזגים, והנה כאשר תבין הדברים תבין ענין הרמז במצוה שלא יוציא מבשר הפסח (הרומז לענייני טבעי העולם והנהגתו הנתונים במזל להנאת האדם עפי דרכי עבודתו ית"ש) מחבורה לחבורה, רק יעמוד במנהגיו ודרכי עבודתו ומנהגיו בעניינים העולמיים בחבורתו, הגם שמצוה לשמוע קול דברי אלקים מכל מלמד להשכיל למען דעת את ד', עכ"ז יאחז צדיק דרכו והילוכו בקדושה כפי הרגלו מפי מורהו לשם שמים, ויהיה לו כיתד תקוע במקום נאמן שזה הוא דרכי עבודתו כפי שורש נשמתו, הבן הדברים על מתכונתם וינעמו לנפשך כי אל בעלי השכל אשים דברתי:

וג"כ הרמז שלא יוציא מחבורה לחבורה שלא יוציא מפיו מילין לדבר על הנהגת חבורה אחרת רק יורה לנפשו שזה דרך אחר לעבודתו ית"ש כפי שורש נשמתו ומני ומיניה יתקלס עילאה, ומדי דברי בזה תדע את אשר תראה בדורותינו בעוה"ר הגיע הדבר להתחלקות הדעות זה פוסל רבו וכו', הוא מחמת התלמידים שלא שמשו כל צרכם להבין ענין מנהג רבותיהם עד הנקודה הפנימיות התכליתיות, כי אילו באו אל המרכז הנקודה הפנימיות הנה אז היו רואים התאחדות הכל למקום אחד משא"כ כשאינם באים אל הנקודה הנה בקצוות רחוקים המה זה מזה, לרמז זה יש בפסוק ויראו יושבי קצוות מאותותיך וכו', בין והתבונן:

ה) הפוך בה והפוך בה בדברים הנ"ל ותמצא טוב טעם, המשכיל כאשר יתבונן בדברים הנ"ל ובפרט בעת עוסקו בלמוד המצוה ורמזיה ישית עצות בנפשו לשוב אל ד' על העבר וכו' ויקבל על עצמו וכו':

* * *

אוהב ישראל – פרשת ויצא

והנה הר"ת של ח"ם. ק"ר. ל"ח. גימטריא חמ"ץ וזהו אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר (פסחים ב.). כי בניסן בא התחדשות לעולם ואז נעשים ישראל כקטן שנולד שאין היצה"ט בא אליו עד אחר י"ג שנים. כמו כן אנו בודקין את החמץ אחר י"ג לילות לאור הנר נר מצוה דוגמת הקטן שנעשה בר מצוה אחר י"ג שנים ואז צריכין אנו לבער מכל וכל כל המדות רעות המתהוים מהג' יסודות הרמוזים במספר חמ"ץ וכנ"ל. ומוחקים ח' של חמץ ונעשה ה'. הוא מצ"ה ואז עולה מספרו פחות ג' ממנין חמ"ץ. והיינו שצריך לבטל הרע המתעורר מהג' יסודות. ואוכלין מצה בליל ט"ו. כי ליל ט"ו הוא רומזת לשם י"ה בחי' חכמה. ובינה. שם. ע"ב. ס"ג. גימטריא מצה. ואוכלין ב' זיתים דווקא לרמז ב' שמות הנ"ל. וביחד דוקא לרמז לאבני יעקב שנתאחו ונעשה מהם אחד. וכשאנחנו נוטלין קדושה עליונה כזאת ואוכלין אותה והוא נותנת חיות לכל איברי הגוף ונתחזק הגוף ממנו, אז נתקדש הגוף בקדושה עליונה וכל

היסודות נתייחדו להש"י ונדחה הרע מהם

ובזה אנו מעלין כל ימי החורף כי למ"ד יום קודם החג שואלין ודורשין בהלכות הפסח. והם שייכים לפסח. ומחג הסוכות עד חנוכה הם ס"ג ימים. ומן אחר ימי חנוכה עד פורים הם ע"ב ימים. ואנו מעלים אותם באכילת מצה שהוא מנין ע"ב ס"ג. והנה חמץ הוא סתום. ומצה יש בה ה' שהוא פתוחה. רמז שהש"י פותח שער לדופקי בתשובה. כי קודם ביעור חמץ בפועל ממש צריך לעשות תשובה שלימה ולקבל על עצמו שלא ישוב עוד לכסלה ח"ו. היינו שלא יעשה עוד מאז והלאה כמעשיו הראשונים אשר לא טובים היו. ואז נתבטל החמץ בסוד נקודת מצה שהוא המבטל. והעיקר הוא ע"י שם הק' תכ"ה. שהוא המכה ומבטל את כל הקליפות. וזה השם הק' יוצא מהפסוק ואהבת את ה' אלהיך (דברים ו, ח). ס"ת תכ"ה.

ואת לרבות ת"ח (פסחים כ"ב:). היינו ע"י שידבק האדם את עצמו להצדיק בזה יכול לדחות מעצמו כל הקליפות.

וזהו כל הנשמה תהלל יה (תהלים קנ, ו). ר"ת תכ"ה. המבער החמץ. ואח"כ י"ה היינו ענין מצ"ה. בליל ט"ו. גימטריא ע"ב ס"ג. חכמה ובינה. והבן כ"ז:

היוצא לנו מזה תוכחות מוסר גדול שיש לכל אדם לחשוב בלבנו באמת בעת בדיקת חמץ וידע שהגיע העת בדיקת חמץ בפועל ממש. ולכן יכוין בלבנו אז לבדוק כל המדות שלו אם יש בהם איזה חימוץ היינו איזה מדה רעה ח"ו.

ובעת שריפת החמץ יכוין ג"כ לבער ממנו את המדות הרעות מכל וכל. כי תיכף בצאתו מרחם אמו נכנס בו היצה"ר ומייפה אליו כל הבלי העוה"ז. והולך אחר עצתו כי אין לו עדיין יצה"ט שישיאנו עצה הוגנת לו עד כלות הי"ג שנים ואז נכנס היצה"ט בו ומשכילו ואז מבין מדעתו שכל מה שעשה עד הנה היה הכל שוא והבל ותוהו. ומתחרט בלב שלם ובודק בחורין ובסדקין בכ"מ שדרכו להכניס שם החמץ הוא שאור שבעיסה תאוות החומר המגושם. וזהו אור לי"ד, לאור הנר הוא נשמתו. ע"ד נר ה' נשמת אדם (משלי כ, כז). וזמן ההוא רומז על כל ימי חלדו של האדם. כי אז יצא מכל חלאתו וטומאתו והגשמית. ויתחיל לדבק את עצמו באור התורה והמצוה:

* * *

מאור ושמש - פרשת בא

וזה רמז לנו במאמר הזה מצה זו שאנו אוכלין על שום מה וכו' שלא הספיק וכו' וגם צידה לא עשו להם, פירוש שאנו לוקחין מוסר מאבותינו שהיו במדרגה זו שלא נמשכו אחר תאוותם להכין להם צידה מתוקנת ועריבה, רק אכלו בצאתם עוגות מצות בלי תיקון כן אנחנו נעשה כמעשיהם.

וביאור דבריו, מצה זו שאנו אוכלין, כלומר מה צריך לכוון באכילת מצה, ואמר על שום שלא הספיק וכו' וגם צידה לא עשו וכו'. שנתכוון שכמו שאבותינו השליכו התאוות אחרי גיוס, כן גם אנחנו מגמתינו לפעול זה על ידי אכילת המצה שנגריל עצמינו לזכך החומריות ולשבר כח התאוה:

ולזה צוה לנו ה' יתברך לאכול הפסח בחפזון גם כן, כי ידוע שאכילת חפזון אף מעדנים העריבים לא ימתקו לחיך כאכילת המתינות ואריכת השולחן, להורות גם כן כנ"ל שלא לאכול למלאות תאוותו רק לצורך חיי נפש לעבודתו יתברך שמו. וגמר אומר והיה היום הזה לכם לזכרון, פירוש שתזכרו זאת לעולם מדוע נצטוו לאכול הפסח בחפזון שהוא לשבר כח התאוה, וגם שבעת ימים מצות תאכלו שתהיה זאת על לבבכם כל הימים:

* * *

נועם אלימלך - פרשת אמור

אלה מועדי ה' כו' בחודש הראשון בארבעה עשר לחודש * רוצה לומר דהכתוב מלמד אותנו איך נעבוד השם יתברך בהדרגה דהיינו בהיות האדם קודם חצי שנותיו ולזה רמז ארבעה עשר לחודש קודם חצי חודש בין הערבים שאז אין האדם יכול לקבל אור הקדושה ולתקן את מעשיו לגמרי ועדיין הוא בין הערבים בין צללי ערב שעדיין התגברות היצר על האדם * פסח לה' פירוש שצריך לתקן אז בפיו פה סח שהפה ישיח

וידבר תמיד בתורתו הקדושה לה' לשמו ולעסוק בעניני הלימוד היטב בגמרא ופוסקים ומפרשי הש"ס:

ובחמשה עשר יום לחודש דהיינו אחר חצי שנות האדם * חג המצות לה' פירוש שיתגבר בקדושה ויהיה עסקן במצות ה' באהבה רבה ואש בווערת לה' בהתלהבות גדול * שבעת ימים מצות תאכלו פירוש על ידי זה יתקן כל שבעים שנה של אדם המרומזים בו' ימים ואמר הכתוב ביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם פירוש בהתחלת קדושתך לכוונם לעבודת הבורא יתברך * מקרא קודש יהיה לכם תתאמץ מאד שיהיה כל קריאתך הן תורה או תפלה רק בקדושה ולא לפניות ח"ו * כל מלאכת עבודה לא תעשו דהתפלה נקרא עבודה איזה עבודה שבלב זו תפלה ולפעמים נמצאים בני אדם אשר יקריבו לעבודה כאשר יראו עיניו מעשה הצדיקים ותנועתם לשמו יתברך הוטב בעיניו מאד התנועה ההיא לעשות גם הוא כמוהם להתנוועע כך כנוע עצי היער בלא טעם וריח שסובר שהתנועה מחמת עצמה היא יפה והיא מלאכה בפני עצמה ובאמת אינו כך כי התנועה באה מרוב עבודה הזכה וצחות הנפש וחשקה הגדול לעבודה אז ממילא נתהווה מכחה התנועה הנאה והיפה * וזהו כל מלאכת עבודה לא תעשו דהיינו התנועות והמלאכות שבעבודה לא תעשו בכוונה לדמות עצמו לצדיק לעשות כמעשהו זר מעשהו בהיות שלא לשמה חלילה אך ורק תעשו לשמו הגדול:

והקרבתם אשה לד' דהנה אמרו חז"ל יצר ותינוק ואשה כו' יש לפרש שכל זה חד הוא רוצה לומר יצר נקרא בעצמו אשה שמתעצל את האדם בעבודתו יתברך כאשה עצלה ותינוק שעושה מעשה תעתועים כתינוק וצריך האדם לקרבו להבורא ברוך הוא לעבוד את הבורא בשני יצרים * וזהו והקרבתם אשה רוצה לומר דהיינו נקבות הוא צד היצר תקריבו אותו לד' שבעת ימים הם כל ימי שנותיו של אדם * ביום השביעי מקרא קודש רוצה לומר אחר שיגיע לימי הזקנה צריך גם כן להתגבר בקדושה שיהא מקרא קודש בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידיך:

* * *

אגרת רבי שמשון מאוסטרופולי

העתקה מכתבי הקודש של המקובל רבינו שמשון מגיד מאוסטרופוליא ז"ל הי"ד:
סוד גדול ונורא, וכתוב שם שכל מי שמעיין בסוד הנפלא והנורא הזה על מכונו, אפילו פעם אחת בשנה, ובפרט בערב פסח, מובטח לו שינצל באותה שנה מכל מכשול וממיתה משונה, ושום אדם לא ימשול בו, וכל אויביו יפלו תחתיו,

והוא על במותימו ידרוך, ובכל אשר יפנה יצליח ובכל עסקיו ירויח,
עד ביאת הגואל אמן סלה:

שלום לרבני ארץ, גודרי גדר ועומדים בפרץ, יצילם ה' מכליון וחרץ, כולם קדושים
אשר בארץ, כל חד לפום חורפיה מקשה ומתרץ, אמן סלה, בתכלית הענין מה
שכתב האר"י ז"ל בקונטרס שלו הנקרא פלאות רבות בשער הנקרא יציאת מצרים,
פרק ג' דף מ"ב ע"א וזה לשונו:

הנה כבר הודעתיה שפרעה נלקה במצרים בעשר מכות אלו על ידי
שלשה אלפים ומאתים ושמונים מלאכי חבלה, הממנים בשלשה
רקיעים של טמאה, האחד נקרא שרע והשני נקרא תמור,
והשלישי נקרא בישהא, ועליהם השר הנקרא דלפקט, ועליהם ועל
כלם השר הנקרא תקא, בראשית חסר מן השלישי עשרה, וחסר
מן הרביעי ששה, וחסר מן התשיעי ששה ככתוב,

והנה מה שלקו המצריים במצרים עשר מכות, ועל הים לקו
חמשים מכות, השם שפ"ו שבו אחז דוד בן ישי, והשם אמר והכה.
ומצד השם תק"ל לקו המצריים במצרים ארבעים מכות, ועל הים
לקו מאתים מכות, והשם אמר והכה.

ומצד השם אשצ"ה לקו המצריים במצרים חמשים מכות, ועל הים
לקו מאתים וחמשים מכות, ובמה שהקדוש ברוך הוא מכה,
בו מרפא הגלות. מה פשעו ומה חטאו, ומה המעל אשר מעלו
אבותינו, להיות בכור הברזל הזה, עד שגאלם בשמות אלו דע"ב
צד"א כשח"ב. עד כאן לשון האר"י ז"ל:

והנה מורי ורבותי קדושי ישראל, הדברים האלה פלאים הם,
סתומים וחתומים סגור ואין פורש אותם. וכבר שאלוני גדולי
ישראל לבאר להם דברי האר"י ז"ל ולא הגדתי. ומגדל אהבת מורי
ורבותי אגלה רז זה שנתגלה לי בחלום חזיון לילה, ועכשיו אגלה
הדבר ברמז לפני כבוד תורתו, והוא רחום וכפר:
וזאת הענין:

מה שכתב האר"י ז"ל שפרעה נלקה במצרים עשר מכות וכו',
כונתו כך: כי אמרו בעלי קבלה מעשית, שיש שלשה אלפים
ומאתים ושמונים מלאכי חבלה הממנים להכות את הרשעים
ול הענישם בגיהנם ולטהרם מעונותיהם. ועל זה נאמר: ולהכות
באגרף רשע, כי אגרף, רמז שלשה אלפים מאתים ושמונים,

וְעַל יָדָם נִלְקָה גַם פְּרַעַה הָרְשָׁע. וְאוֹמֵר אֲנִי הַכּוֹתֵב שְׂזֵהוּ סוּד נִפְלָא
כַּאֲשֶׁר הוּא נִכְתָּב בַּמִּנְיָן וּבַמְסָפָר: דָּם. צְפָרְדַּע. כְּנָם. עָרוּב. דְּבָר.
שְׁחִין. בָּרַד. אֲרֵבָה. חֶשֶׁן. מִכַּת בְּכָרוֹת:
אֵלוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת כַּאֲשֶׁר כְּתַבְתִּי אוֹת בְּאוֹת, עוֹלִים שְׁלֹשָׁה אֲלָפִים
וּמֵאתִים וּשְׁמוֹנִים מֵלָאֲפִי חֲבֵלָה, הַמְּמַנִּים לְטַהֵר אֶת הָרְשָׁעִים,
וְהוּא פָּשֵׁט נִפְלָא, עֵין לֹא רָאֵתָה:

וְהִנֵּה הַחֲשׁוּבֹן מִכּוֹן כַּאֲשֶׁר נִכְתָּב כְּנָם חֶסֶר יו"ד, גַּם עָרַב חֶסֶר וַא"ו.
גַּם חֶשֶׁן חֶסֶר וַא"ו. וְאִזּוּ הַחֲשׁוּבֹן מִמָּשׁ, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה
אֲלָפִים וּמֵאתִים וּשְׁמוֹנִים מֵלָאֲפִי חֲבֵלָה, שְׁמַעֲנִישִׁין אֶת הָרְשָׁעִים.
וְהִינוּ מַה שְׁכָתַב הָאֲר"י ז"ל: כְּכָתוּב, פָּרוּשׁ כְּכָתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרָה, וְלֹא
כַּאֲשֶׁר כְּתוּב בְּסִדּוּרִים וּבְעַל הַהֲגָדָה, כִּי שֵׁם נִכְתְּבוּ כָּלֵם מֵלָאִים.
אֲלֹא צָרִיךְ לְהִיּוֹת חֶסֶר כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרָה. וְגַם רַבִּי יְהוּדָה לֹא
כָּתַב סִימָנִים כָּלֵם רַק רֵאשִׁי תִיבוֹת, דַּצ"ךְ עַד"ש בֵּאח"ב,
כְּמוֹ שְׁכָתַב הָרַב יִצְחָק אֲבֵרְבֵנְאֵל וּכְמוֹ שְׁכָתַבְתִּי לְעִיל:
וְהִינוּ מַה שְׁכָתַב הָאֲר"י ז"ל: בְּרֵאשִׁית חֶסֶר מִן הַשְּׁלִישִׁי עֶשְׂרֵה,
פָּרוּשׁ: מִכָּה שְׁלִישִׁית שֶׁהִיא כְּנָם חֶסֶר יו"ד. מִן הָרְבִיעִי שֶׁשֶׁה שֶׁהִיא
מִכַּת עָרוּב גַּם חֶסֶר וַא"ו. וְחֶסֶר מִן הַתְּשִׁיעִי שֶׁשֶׁה, שֶׁהִיא מִכַּת חֶשֶׁן
גַּם כֵּן חֶסֶר וַא"ו. וְמַה שְׁאָמַר כְּכָתוּב, רוֹצֵה לֹאמֹר שְׁכָן כְּתוּב בְּסֵפֶר
תּוֹרָה חֶסֶר, כְּנֹזְכֵר לְעִיל.

וְזֵהוּ סוּד אֵלּוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּמִּצְרִים,
מִכּוֹן מִמָּשׁ שְׁלֹשָׁה אֲלָפִים וּמֵאתִים וּשְׁמוֹנִים מֵלָאֲפִי חֲבֵלָה שֶׁהִכּוּ
אֶת פְּרַעַה וְאֶת הַמִּצְרִיִּים בַּמִּצְרִים, הַמְּמַנִּים בְּאֵלוּ שְׁלֹשָׁה רְקִיעִים:
אֶחָד נִקְרָא שֶׁרַע, וְאֶחָד נִקְרָא תַמוּךְ, וְאֶחָד נִקְרָא בִישָׁהא,

גַּם בְּזֵה יֵשׁ סוּד גְּדוֹל וְנִפְלָא, אֵלוּ שְׁלֹשַׁת אֲלָפִים וּמֵאתִים וּשְׁמוֹנִים
מִחֲנֹת שֶׁהִכּוּ אֶת פְּרַעַה וְאֶת הַמִּצְרִיִּים בַּמִּצְרִים כְּאִמּוֹר, שְׁמַמְנִים
בְּאֵלוּ שְׁלֹשָׁה רְקִיעִים שֶׁל טְמָאָה, אָמַר לָנוּ הַכְּתוּב סוּד נִפְלָא וְנוֹרָא,
וְתִקֵּן הַמַּגִּיד כְּמוֹ שֶׁשֶׁנָּה אֵלוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהֵבִיא שְׁבָאֵלוּ שְׁלֹשׁ
תִיבוֹת נִרְמְזִים הַשְּׁלֹשָׁה רְקִיעִים שֶׁל טְמָאָה, וְשְׁלֹשַׁת אֲלָפִים
וּמֵאתִים וּשְׁמוֹנִים מֵלָאֲפִי חֲבֵלָה שֶׁהִכּוּ אֶת פְּרַעַה וְאֶת הַמִּצְרִים
בַּמִּצְרִים, כְּמִנְיָן עֶשֶׂר מִכּוֹת, דֵּהִינוּ עֶשֶׂר אוֹתִיוֹת שֶׁרַע, מִכּוֹת

אותיות תמוך , שהביא אותיות בישהא , רמז לא לו שלשה רקיעים של טמאה שבהם יש ממנים כמנין שלשה אלפים ומאתים ושמונים מלאכי חבלה ממש, כמנין עשר מכות דם צפרדע וכו', והם שהכו את פרעה ואת המצריים במצרים, כי מלאכי חבלה ממנים להכות את הרשעים לטהרם מעונותיהם כאמור. ועל ידן הכה את פרעה ואת המצריים במצרים מנין עשר מכות אלו, והוא פלא גדול:

ומה שכתב האר"י ז"ל: ועליהם השר הנקרא דלפקט, כונתו הוא ששם זה שרשו יוצא ממלת המצרים, והינו: ששלשה רקיעים הם: עש"ר מכו"ת שהבי"א ופפרוש הגאון, ונמשך על המצרים שהוא שם דלפקט באותיות הקודמות לאותיות המצרים, והמ"ם אחרונה היא מ"ם הרבוי ואינה מן השרש, ורמז לזה המגיד במאמר: אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, כלומר האותיות שהם קודמות על אותיות המצרים:

ומה שכתב האר"י ז"ל: ועליהם ועל כלם השר הנקרא תקא, כונתו, כי ראשי תיבות של אלו עשר מכות, דצ"ך עד"ש באח"ב, בגימטריא תקא , כמנין השר ממש, וכמנין אשר, וזהו סוד כונת הכתוב בסדר בא: ולמען תספר באזני בנה וכן בנה את אשר התעללתי במצרים, אשר דיקא, שהוא כמספר תקא, וכיוצא בו הרבה פסוקים אלה, שמורים על זה לסוד אשר, כמנין ראשי תיבות של עשר מכות כמו שבארנו, ויש לנו בזה סודות נפלאים. וכבוד אלהים הסתר דבר:

ומה שכתב רבנו האר"י ז"ל: השם שפו שבו אהז דוד בן ישי, והשם אמר והכה אותם במצרים עשר מכות, ועל הים לקו חמשים מכות. והשם תקל אמר והכה אותם במצרים ארבעים מכות, ועל הים לקו מאתים מכות. והשם אשצה אמר והכה אותם במצרים חמשים מכות, ועל הים לקו מאתים וחמשים מכות. כונתו לסוד נפלא ונורא, פלגתא דרבי יוסי הגלילי ורבי אליעזר ורבי עקיבא המזכר בהגדה. רבי יוסי הגלילי אומר מנין, ורבי אליעזר אומר מנין, ורבי עקיבא אומר מנין, וזהו שכתב האר"י ז"ל:

וְהַשֵּׁם שֶׁפ"ו אָמַר וְהִכָּה אוֹתָם בַּמִּצְרִים עֶשֶׂר מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת, רָמַז לְרַבִּי יוֹסֵי הַגַּלִּילִי. כִּי רַבִּי יוֹסֵי הַגַּלִּילִי"י בְּגִימָטְרִיא שֶׁפּו, וּמָה שֶׁכָּתַב שָׁבוּ אַחַז דּוֹד בֶּן יִשִׁי, רָמַז גַּם כֵּן, דו"ד ב"ן י ש"י גִּימָטְרִיא שֶׁם שֶׁפּו, שְׁבֹאוֹתוֹ הַשֵּׁם דּוֹקָא בָּא דּוֹד בֶּן יִשִׁי. וְרָמַז גַּם כֵּן מָה שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר סוּדֵי רִזָּא, שֶׁרַבִּי יוֹסֵי הַגַּלִּילִי נִצּוֹץ דּוֹד בֶּן יִשִׁי. וְזֶה הַשֵּׁם הִכָּה אוֹתָם. וּמִצַּד הַשֵּׁם תִּקַּל לָקוּ הַמִּצְרִים בַּמִּצְרִים אַרְבָּעִים מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתִים מִכּוֹת, רָמַז לְסוּד רַבִּי אֱלִיעֶזֶר"ר בְּגִימָטְרִיא תִקַּל, וְהֵינּוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, דּוֹקָא, שֶׁהוּא שֵׁם תִּקַּל, לָקוּ הַמִּצְרִים בַּמִּצְרִים אַרְבָּעִים מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתִים מִכּוֹת. וּמָה שֶׁכָּתַב הַשֵּׁם אֲשֶׁר לָקוּ בַּמִּצְרִים חֲמִשִּׁים מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתִים וְחֲמִשִּׁים מִכּוֹת, רָמַז לְסוּד רַבִּי עֲקִיב"א, שֶׁהוּא בְּגִימָטְרִיא אֲשֶׁר עִם הַכּוֹלָל, שֶׁהַשֵּׁם הַזֶּה אָמַר שִׁיכּוּ הַמִּצְרִים בַּמִּצְרִים חֲמִשִּׁים מִכּוֹת, וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתִים וְחֲמִשִּׁים מִכּוֹת. הֵרִי מְרַמְזִים אֵלּוּ שְׁלוֹשָׁה שְׁמוֹת שֶׁפּו תִקַּל אֲשֶׁר בְּאֵלּוּ הַשְּׁלוֹשָׁה תִנְאִים: רַבִּי יוֹסֵי הַגַּלִּילִי בְּגִימָטְרִיא שֶׁפּו, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּגִימָטְרִיא תִקַּל, רַבִּי עֲקִיב"א בְּגִימָטְרִיא אֲשֶׁר, וְהוּא סוּד נִפְלָא וְנוֹרָא. רִזָּא דְרִזִּין. סִתְרָא דְסִתְרִין. הֵינּוּ כְּאֶשֶׁר כָּתַבְתִּי לְמַעַלַת כְּבוֹד תּוֹרָתוֹ, וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עִוֹן:

וּמָה שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הָאֶר"י ז"ל: בְּמָה שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִכָּה, בּו מְרַפָּא הַגְלוֹת, מָה פָּשְׁעוּ מָה חָטְאוּ אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ, כּוֹנֵנוּ: בְּאֵלּוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהֵם דָּצַךְ עַדֶּשׁ בְּאֲחָב, נְרַמְזִים בְּאֵלּוּ אוֹתֵינּוּ סוּד וְטַעַם יְרִידַת אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעַלַת כְּבוֹד תּוֹרָתוֹ. וְהֵינָהּ בְּאֵלּוּ הַמִּכּוֹת הִכָּה אוֹתָם, וְיִרְפָּא אוֹתָנוּ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהִכָּה בָהֶם מִכָּה רַבָּה אֲצַבֵּעַ אֱלֹהִים הִיא, וּמִן הַמִּכָּה עֲצָמָה בָּאָה רְפוּאָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁגֹּאֲלָם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וּמָה שֶׁכָּתַב: "מָה פָּשְׁעוּ" וְכוּ, רוּצָה לוֹמַר: בְּאֵלּוּ הַמִּכּוֹת נְרַמְזוּ הַחֲטָא שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁגֵּרַם יְרִידַת מִצְרַיִם.

וַיֵּשׁ לָנוּ סוּד נִפְלָא וְנוֹרָא לְתַרְץ קַ שִׁיא זּו מָה שֶׁהִקְשׁוּ מַעַלַת כְּבוֹד תּוֹרָתָם עָלַי, אֲבָל גַּם זֶה נִיחָא כְּאֶשֶׁר כָּתַבְתִּי לְמַעַלַתְם, נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתוֹ הַקְדוֹשָׁה וְהִטְהוֹרָה.

וּמָה שֶׁכָּתַב הָאֶר"י ז"ל: " שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גָּאֵל אֹתָנוּ בְּשֵׁמוֹת
 אֵלוֹ דַּעַב צַדָּא כִּשְׁחָב", כּוֹנְנֵנו כִּי הָאוֹתִיּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל דַּצַּךְ עֲדַשׁ
 בֵּאֲחָב הֵם דַּע"ב, וְהָאוֹתִיּוֹת שְׁנִיּוֹת הֵם צַד"א, וְהָאוֹתִיּוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת
 הֵם כִּשְׁח"ב, וְנִרְמְזִים בְּאֵלוֹ הַשְּׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת
 הַרְפוּאָה שֶׁרְפָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁגָּאֵל אֹתָנוּ בָּהֶם, הֵרִי
 בְּאוֹתָן הַמְּכוֹת שֶׁהָיוּ בָּהֶם הַמְּצָרִיִּים, נִרְמְזִים הַגָּאֵלָה וְהַרְפוּאָה
 לְיִשְׂרָאֵל.

וְיֵהָא רַעְוָא לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁירָאֵנוּ בִּיָּאֵת מְשִׁיחֵנוּ בְּמַהְרָה
 בְּיָמֵינוּ, עִם הַמְּלָאכִים הַשֵּׂיכִים לְגָאֵלָה, וְיִקִּים בְּנוּ מְקָרָא שְׁכָתוּב:
 כִּימִי צִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאֵנוּ נִפְלְאוֹת, אָמֵן נְצַח סְלָה:

* * *

משנה מסכת ראש השנה פרק א(ב)
 בארבעה פרקים העולם נדון, בפסח על התבואה,

פּוֹתַח אֶת יָדְךָ
פּוֹתַח אֶת יָדְךָ
 חת"ך בא"ת ב"ש סא"ל
 פא"י=צא
 סא"ל=צא

הגדה של פסח

בערב פסח משתדל כל אחד כפי יכולתו ללמוד את האגרת של רבי שמשון אוסטרופולער, הלימוד עבורינו הוא שכל אות ואת בהגדה הוא קודש קדשים ואין לנו מושג בגודל הענינים ואנו צריכים להודות לה' על חסדיו, כמשל הילד שמשחק ביהלומים ואין לו מושג בשווים.

אחר התפילה ימהר לביתו לעשות הסדר מיד בשביל התנוקות שלא ישנו עד גמר מצוות הלילה, סיפור יציאת מצרים ואכילת מצה ומרור :

לילה זו מאירה כשמש בתוקף אורות עליונים ועל כן היצה"ר מבקש עילה ליכנס באחד מבני הבית, והחכם עיניו בראשו :

(עבודת הקודש):

אתקינו סעודתא דמלכה עילאה דא איהו סעודתא דקוב"ה ושכינתיה, (מסידור האריז"ל)

רבש"ע אתה יודע כי בשר אנחנו ולא בית אדם לנו ואין אתנו יודע עד מה לכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיעלה ויבא ויראה וירצה לנחת רוח לפניך, כל המצוות הנעשים בלילה הזאת על ידינו. לתקן כל אשר פגמנו בעולמות העליונים (על ידי חטאתינו ועונותינו ופשעינו) ולתקן כל הנצוצות שנפלו תוך הקליפות, ולגרום שפע וברכה רבה בכל העולמות, ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את מעשה המצות האלה, ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצרף מחשבותינו זאת הפשוטה, עם כונת בניך ידיך היודעים ומכוונים כל שמותיך הקדושים והנוראים, וכל כוונת וזיווגי מדות העליונות הנעשים על ידי מצות האלה: ויהי נועם אֱדֹנָי אֱלֹהֵינו עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה:

סימני הסדר:

קִדְשׁ. וְרַחֵץ. כְּרַפָּס. יַחֵץ. מְגִיד. רַחֲצָה. מוֹצֵיא. מִצָּה. מְרוֹר. פּוֹרֵךְ.
שִׁלְחַן עֹרֵךְ. צִפּוֹן. בְּרַךְ. הַלֵּל. נִרְצָה:

הרב הקדוש מריבניצא זצ"ל היה מסדר את המצות והיה מכריז: כהן לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וכן לוי ישראל וכן כל סדר הקערה, זרוע ביצה מרור חרוסת כרפס וחזרת.

עבודת ישראל

ופירוש של קדש, שצריך להזמין עצמו להקב"ה, שפירוש של קדש הוא הזמנה, כמו הפירוש של הרי את מקודשת לי (קידושין ב.) שתהא מזומנת לי ואסורה לכולי עלמא כהקדש רק להיות מוכנת להחתן בכל עת שירצה, כך צריך לקדש עצמו להיות מוכן להקב"ה,

וזהו פירוש של ורחץ, שצריך לרחוץ ולטהר את עצמו להקב"ה, ורחיצה הוא לשון בטחון והוא אותיות רח"ץ י"ה, רצ"ל שתהא בטחונו בהקב"ה, ובלילה הזה צריך גם כן רחיצה שהם כנגד כלים פנים פנימיים ואמצעים וכלים חיצוניים שהם מחשבה שצריך לטהר ולקדש מחשבתו שלא יהיה לו מחשבות זרות, כי אם מחשבות טהורות לעבודת הבורא ב"ה אמן:

*

מגן אברהם (טריסק) (פרשת צו)

קדש ורחץ וכו' (סדר הגש"פ). הנה בעל המסדר את ההגדה עשה סימנים האלו לרמז בהם דרכי עבודת השי"ת, וזה קדש ורחץ, היינו שבחג הקדוש הזה צריך האדם לקדש ולטהר את עצמו לפניו יתברך, כי קדש היא קדושה ורחץ היא הטהרה, ועיקר הטהרה היא במקוה מים כמו שאיתא בספר חסד לאברהם (מעין ב נהר מט) הטעם שהמים מטהרים מחמת שבמים אין שולט רוח הטומאה, ולכן צריך שיביא כל גופו במים ולא יהיה שום דבר חוצץ בינו לבין המים בכדי שלא ישאר שמה רוח הטומאה, וכמו כן צריך האדם לטהר את עצמו לדביקות השי"ת שלא יהיה שום דבר חוצץ ומפסיק בינו לבין השי"ת רק שיהיה דבוק בשמו יתברך בדביקות הגמור, ועיקר הקדושה והטהרה מרמז בעל המסדר בתיבת 'כרפס' שבגימ' ש"ס, כי חג הפסח הוא ז' ימים ויום אחרון של פסח הוא רק משום ספיקא דיומא, ושבעת ימים האלו הם בסוד הז' מדות הקדושים שצריך האדם לתקנם ולהעלותם לשרשם הרמה בקודש, וזה מרומז ב'כרפס' שבגימ' ש"ס נוט' ש'שה ס'דרים הם הששה סדרי משנה שבסוד ששה מדות הקדושים:

*

האדמו"ר מאמשינוב שליט"א כדרכו בקודש מאריך בהכנותיו למצוה, והשעה היתה מאד מאוחרת כשהכריז קדש, כמובן שכל הסובבים שמחו שהגיענו לזמן הזה, אבל מאד הופתעו כשהחזיק את הכוס בידו שעה ארוכה ועדיין לא קידש, למחרת כשנשאל לפשר הנהגה זו הסביר בפשטות ואמר, אני בכור ואני צם בערב פסח, באפיית המצות אני שיבער ואני ליד התנור החם, הרהרתי בליבי האם אני הולך לשתות את כוס הקידוש כי זו מצות הלילה או שמא כי צמא אני, ועד שגמרתי בליבי שאשתה לשם מצוה ואז קדשתי.

קִדְשׁ מִיַּד כִּשְׂבֵּא מִבֵּיהֲכַנִּים יִלְבַּשׁ הַקִּיטָל, יִשְׁטוֹף הַכּוֹס וַיְדִיחֶנּוּ, וּמִזְוִגִין לוֹ הַכּוֹס וּמִקְדֵּשׁ עֲלָיו:

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמִזְוִגִין לְקַיִים מְצֻוֹת קִידוּשׁ וּמְצֻוֹת כּוֹס רֵאשׁוֹן שֶׁל אַרְבַּע כּוֹסוֹת, לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֵשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתִיהָ עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנִעְלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

וַיְהִי נֹעֵם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ:

כִּשְׁחַל בִּשְׂבַת מִתְחִילִין כֹּאן:

בִּלְחֵשׁ: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר:

יוֹם הַשְּׁשִׁי. וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם:

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכָל
מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

כַּשְׁחַל בַּחֹל מִתְחִילִין כֹּאן:

סְבָרֵי מְרַנֵּן וְרַבָּנֵן וְרַבּוֹתֵי:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם
וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְתַתֵּן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
בְּאַהֲבָה (לְשַׁבַּת: שְׁבֻתוֹת לְמִנוּחָהּ ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים
וְזִמְנִים לְשִׁשׁוֹן (לְשַׁבַּת: אֶת יוֹם הַשְּׁבֻת הַזֶּה ו) אֶת יוֹם הַגּוֹמְלוֹת
הַזֶּה זְמַן חֲרוּתֵנוּ (לְשַׁבַּת: בְּאַהֲבָה) מִקְרָא קֹדֶשׁ זִכָּר לַיְצִיאַת
מִצְרַיִם. כִּי בָנוּ בַחֲרַת וְאוֹתֵנוּ קִדְּשַׁת מִכָּל הָעַמִּים. (לְשַׁבַּת -
וְשַׁבַּת) וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ (לְשַׁבַּת - בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁשׁוֹן
הַנְּחֻלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ (לְשַׁבַּת - הַשְּׁבֻת ו) יִשְׂרָאֵל
וְהַזְּמַנִּים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחֲחִינּוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעְנוּ לְזִמְנֵי
הַזֶּה:

וְשׁוֹתָה בְּהַסִּיבַת שְׂמַאל וְאִינוּ מְבָרֵךְ בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה:

כַּשְׁחַל בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת קוֹדֶשׁ מִקְדָּשֵׁן יְקֵנָה"ז רֹאשֵׁי תִיבוֹת יִין, קִידוּשׁ, נֵר, הַבְּדֵלָה, זְמַן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל בֵּין אֹר
לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשַּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין
קֹדֶשׁ שַׁבַּת לְקֹדֶשׁ יוֹם טוֹב הַבְּדֵלָת. וְאֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁשַּׁת יְמֵי
הַמַּעֲשֶׂה קֹדֶשׁ. הַבְּדֵלָת וְקֹדֶשׁ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקֹדֶשׁ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

נוטל ידיו ואינו מברך על נטילת ידיים:

מנחם ציון

ורחץ. הלילה הזה אנו עושין שני סימני עבדות ושני סימני חירות, סימני העבדות האחת היא המצה המורה על הכנעה ושיעבוד שאינה מגבהת את עצמה, גם אין לה שום טעם, על דרך שעול הגלויות אינם מניחים אותנו לעלות במעלות אל מזבח ה' ההרוס בעו"ה ולעבוד בשמחה ובטוב לבב, והב' היא מרור, שניהם לדבר אחד נתכוונו אל הגלות המר והנמהר שקשה עלינו עול מלכיות המרימי עול על לחיינו ולא יטו אלינו אוכיל,

והב' סימני חירות הם, א' היא הסיבה שהיו יגעים ועייפים מעבודת הפרך, וכמ"ש בזוה"ק [שמו"ר פכ"ה ז'] על פסוק ויסב אלהים את העם, שעשה להם הסיבה כמו שעושין למנוחת הגוף ועבוד להו ניחא נפשיה,

והב' היא הטיבול, כדרך סעודת המלכים שמטעימים מאכלם להתענג נפשם, כי בחצי הלילה הזה ממש כהרף עין הנקרא עת שהוא כחצי רגע כמימרא, ובעת הזאת נהפך הגלות לחירות והעבדות לגאולה, וזה הוא זמן אכילת אפיקומן, ותהי מחצת העדה את האפיקומן כמו כריתת ברית, כשנפרדים שני אוהבים מחלקים טבעת אחת וכל אחד לוקח לו החצי לזכרון אהבת עולם, ועל כן יחצו את המצה, שאנחנו כורתים ברית עם בוראנו ללכת בדרכיו ולשמור חוקותיו, והחלק היותר גדול יצניעו למשמרת עד חצי הלילה שהוא עת חילוף הזמנים והשגת העתים לעלמא דחירות, ודרכו של כהן גדול ביום כפורים כאשר שנה מעבודה לעבודה מבגדי זהב לבגדי לבן וכן להפך היה צריך לרחוץ ולטבול עצמו, וע"כ מנהג ישראל תורה לרחוץ עצמנו עתה:

יקח הכרפס פחות מכזית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה, ויטבול במי מלח ומברך בורא פרי האדמה, ויכוין לפטור את המרור, ויאכל בלא הסיבה:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, בורא פרי האדמה:

יחצה המצה השניה, וחציה הקטנה יניחנה במקומה והחצי הגדולה ישמור אותה לאפיקומן:

אומרים קודם ההגדה מאמר הזהר (זח"ב מ ע"ב):

פקודא צתך דא לספר בשבחא דיליאת מלכא, דליהו חיוצא על צר נש
לחשפעי פהאי שבחא לעלמין, הכי אוקימנא, כל צר נש לחשפעי ציליאת

מִכְרִים וּבַהֲוֹא סְפוּר חֲדֵי בַחֲדוּה, זְמַן אִיהוּ לְמַחְדֵי בְּשִׁכְיִנְתָּח לְעַלְמָח
 לְחֲתֵי דְהוּא חֲדוּ מִפְּלָח, דְּהֲאֵי אִיהוּ בְּרַ נֶשׁ דְּחֲדֵי בְּמִרְיָה, וְקוּדְשָׁא בְּרִיד
 הוּא חֲדֵי בַהֲוֹא סְפוּר. בִּיָּה שְׁעַתָּח כְּנִישׁ קוּדְשָׁא בְּרִיד הוּא לְכָל פְּמִלְיִיח
 דִּלְיָה, וְחֲמַר לֹון זִילוּ וְשָׁמְעוּ סְפוּרָח לְשַׁבְּחָח לִילֵי לְקָח מִשְׁפַּעוּ בְּנֵי וְחֲדָח
 בְּפוּרְקֵנֵי. כְּדִין פְּלָהוּ מִתְּכַנְשִׁין וְחֲתִיין, וּמִתְּחַבְּרִין בַּהֲדִיָּהוּ לְיִשְׂרָאֵל, וְשָׁמְעוּ
 סְפוּרָח לְשַׁבְּחָח לְקָח חֲדָח בַּחֲדוּה דְפוּרְקֵנָח דְמַרְהוּן, כְּדִין אֲחִיין וְחֲדָח
 לִיָּה לְקוּדְשָׁא בְּרִיד הוּא עַל פֶּל אִינוּן נְסִין וּגְבוּרָן, וְחֲדָח לִיָּה עַל עַמָּח
 קְדִישָׁח לְחִית לִיָּה בְּאַרְעָח דְּחֲדָח בַּחֲדוּה דְפוּרְקֵנָח לְמַרְהוּן, כְּדִין אֲפוּסָף
 חִילָח וּגְבוּרָתָח לְעֵילָח וְיִשְׂרָאֵל בַּהֲאֵי סְפוּרָח יַהֲבִין חִילָח לְמַרְהוּן
 פְּמִלְכָּח לְאַפוּסָף חִילָח וּגְבוּרָתָח כַּד מִשְׁבְּחִין גְּבוּרָתִיָּה וְחֲדָח לִיָּה וּכְלָהוּ
 לְחִלִּין מִקְמִיָּה וְאַסְתַּלְקָּה יְקָרִיָּה עַל פְּלָהוּ. וּבְגִין כַּד אִית לְשַׁבְּחָח וְלֹאשְׁתַּעֵי
 בְּסְפוּרָח לָח פְּמָה לְאַתְמַר. פְּגוּנָח לָח חוּבָח אִיהוּ עַל בְּרַ נֶשׁ לֹאשְׁתַּעֵי
 תְּדִיר קְמֵי קוּדְשָׁא בְּרִיד הוּא וְלְפָרְסוּמֵי נִיסָח בְּכָל אִינוּן נִיסִין דְּעַבְד. וְאֵי
 תִּימָח אֲמָאי אִיהוּ חוּבָתָח וְהֵחַ קוּדְשָׁא בְּרִיד הוּא יָדַע כֹּלָּח פֶּל מַה דְּהוּה
 וְיָהוּי לְבַתֵּר דְּנָח, אֲמָאי פְּרַסוּמָח לָח קְמִיָּה עַל מַה דְּאִיהוּ עַבְד וְאִיהוּ
 יָדַע, אֲלָּח וְדֹאֵי אֲלֵטְרִיד בְּרַ נֶשׁ לְפָרְסוּמֵי נִיסָח וְלֹאשְׁתַּעֵי קְמִיָּה בְּכָל מַה
 דְּאִיהוּ עַבְד, בְּגִין דְּאִינוּן מְלִין סְלָקִין וְכָל פְּמִלְיָח לְעֵילָח מִתְּכַנְשִׁין וְחֲמָח
 לֹון וְחֲדָח כְּלָהוּ לְקוּדְשָׁא בְּרִיד הוּא, וְאַסְתַּלְקָּה יְקָרִיָּה עַלְיָהוּ עֵילָח וְתַתָּא.
 בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

מגיד אומרים ההגדה מ"הא לחמא עניא" עד "גאל ישראל":

הֲרִינֵי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְקִים הַמְצוּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, לְשֵׁם יְחוּד
 קוּדְשָׁא בְּרִיד הוּא וְשִׁכְיִנְתִּיָּה עַל יְדֵי הַהוּא טְמִיר וְנַעֲלָם בְּשֵׁם פֶּל
 יִשְׂרָאֵל:

וְיִהִי נוֹעַם אֲדָנֵי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
 כּוֹנֵנָהוּ:

הַא לְחַמָּא עֲנִיא דִּי אַכְלוּ אַבְהַתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. פֶּל דְּכַפִּין
 יִיתִי וְיִיכּוֹל. פֶּל דְּצִרִיד יִיתִי וְיִפְסַח. הַשְׁתָּא הַכָּא, לְשִׁנָּה הַבָּאָה
 בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא עַבְדֵי, לְשִׁנָּה הַבָּאָה בְּנֵי חוּרִין:

קדושת לוי

כהא לחמא עניא די וכו'. ויבואר בזה מאמר חכמינו ז"ל (ב"ב י.) בזמן שישראל עושין רצונו של מקום נקראין בנים וכשאין עושין רצונו של מקום נקראין עבדים. לכאורה אינו מובן, כשאין עושין רצונו של מקום חס ושלום הם רשעים חס ושלום. והנראה, דהנה כשאדם מאמין באמונה שלימה שהקדוש ברוך הוא הוא אבינו ויש לו תענוג כשמשפיע טובות על עמו ישראל כאשר היכולת בידו לתת טובות לכל העולמות אז האדם אינו חסר כלום וכשיבקש מן הקדוש ברוך הוא לרחם על עמו בודאי הקדוש ברוך הוא ימלא רצונו. וזה הרמז בפסוק (דברים יח,יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, כלומר אתה תהיה תמים בלתי חסר שום דבר כשתהיה עם ה' אלהיך. אבל כשאדם אינו מאמין בזה אז הוא חסר, כי אינו עושה רצון בהשם יתברך להשפיע עלינו טובות.

וזהו הרמז כהא לחמא עניא, כי ישראל במצרים היו בבחינה קטנה וזהו לחמא עניא. ועל זה רמזו חכמינו ז"ל (פסחים קטז.) לחם עני, מה דרכו של עני בפרוסה, כי פרוסה הוא לשון חסרון:

*

עבודת ישראל

הא לחמא עניא וכו'. והנה המפרשים רצו לגרוס כהא, כי המצה היא דמיון לחם עוני שאכלו אבותינו במצרים אבל לא זה לחם עניא עצמו, והאר"י ז"ל כתב לומר הנוסח הא, עי"ש בכוונות. ונראה לבאר, דהנה איתא בחי' ה"י המורה על ההשפעה היורדת מחסד הבורא ומתנת חנם אף על פי שהמקבל אינו כדאי וזה מורה אות יו"ד שאחרי הי על בחי' אבא, וראשית החסד והנקודה מורה לשון הי כמו שאומרים על דבר הנעלם ומתבקש, כלומר הי החסד שבא מהבורא שאין אנו כדאי על פי עבודתינו. אבל בחינת הא מורה על דבר הנראה באצבע, כלומר בזמן שהמקבל כדאי על פי עבודתו לקבל שכר וחסד. וזה שאנו אומרים הא, פירוש בחינה הנקראת הא שהחסד בא מדה במדה, לחמא עניא, שהמדה היא בעניות ודלות כיון שאנחנו בגלות ואין אנו עושין רצונו יתברך כראוי. וכמו בגלות מצרים שבא החסד עלינו בדרך דילוג וקפיצה ולא היינו רואים כידוע, וזה די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כי די מורה על הנ"ל, כי היו"ד מורה על חסד הגדול שעשה היחוד בין יסוד ומלכות, כי כל זמן שהיחוד יותר בקטנות צ"ל טמיר בגוויה חסד עליון וגבוה, וכמו בשביעי של פסח שאז היחוד יותר בקטנות בא השפע מעתיקא עי"ש, כדי לחזק ולהתגבר יותר ולשמור את היחוד שלא יתאחזו בו וד"ל:

*

כל דכפין ייתי וייכול, דהיינו שאנו מתפללים להבורא ב"ה הנקרא כל והוא כפין ומשתוקק להתייחד עמנו והוא יעשה למען שמו לזכותינו שנוכל להתייחד עמו, וזה ייתי וייכול, כי אכילה הוא לשון זיווג כדכתיב (משלי ל, כ) אכלה ומחתה פיה:

*

כל דצריך, רצ"ל מה שירצה הקב"ה שיעשה לו כמלך שמצוה לעבדיו, ייתי ויפסח, מלשון פה סח, שיבוא וידבר עם עמו ישראל ובוודאי נשמע לו, וזה הכל בליל פסח שמתגלה המלוכה של הקב"ה. ולזה אנו מבקשים שיתגלה עלינו גם כן המלוכה ויבא ויתייחד עמנו וידבר עמנו מה שרוצה, לשנה הבאה בארעא דישראל, ואז יהיה הייחוד כראוי ויהיה הצירוף הא, כי נהיה ראויים ליחוד:

*

בית אהרן (קרלין)

הא לחמא עניא. כבר דברנו כמה פעמים מן אות ה'. וזה ידוע כי מדת מלכות נקראת ה"א תתאה. דוד המלך עליו השלום אמר אודך כי עניתני ותהי לי לישועה. כידוע שמדת מלכות מקבלת מכל המדות ומשפעת לזה העולם כל טוב. והנה עוה"ז נברא בה"א וזה נקרא לחם עוני היינו העוה"ז. ולזה נבראת באות ה' כי מה דרכו של עני בפרוסה. כי זה העולם נקרא עולם השפל. עכ"ז כל העליות מכל העולמות הוא רק מזה העולם שצריך לייחד הכל לאחדות הפשוט. ולזה נבראת בה' כי מקודם היא אינה בשלימות רק פרוסה היינו למחצה. ולזה סידר ה"א בא' כידוע שיש לאות ה' ג' מלואים וכמו שדברנו שצריך לקשר הכל לאחדות הפשוט. ולזה סידר בעל ההגדה הא באל"ף היינו שצריך לייחד העוה"ז הנקרא עניא לאחדות הפשוט היינו בחי' א' ולזה נקרא העוה"ז עני"א כי כך היא המדה כי כל דבר שיש בזה העולם הכל הוא בחי' משפיע רק מהיכן הוא מקבל מבחי' הנקרא לחמ"א כידוע שהוא עולה מזל"א ע"ח. כי באמת כלל זה העולם מקבל מבחי' אי"ן הנקרא מזל"א והחכמה תחיה בעלי'. ועכ"ז כיון שהוא בחי' מקבל נקרא לחם עוני. ואחר שהיא מקבלת מבחי' הנקרא לחמ"א צריך כל איש ישראל לקשר המדות כולם לרצונו הפשוט. ויותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית. והנה באמת כביכול ברוך הוא וברוך שמו אינו נצרך חם ושלוש לשום דבר. ואם צדקת מה תתן לו.

עכ"ז רצונו הקדוש והטהור בבריאת עולמו שיגלה כבודו ומזה העולם השפל יתעלה מלכותו כמ"ש תנו עוז לאלקים. ישראל מוסיפין כח בפמליא של מעלה. כי זהו רצונו הפשוט הקדוש והטהור. וכפי ששמעתי מא"א אדומו"ר זצוקל"ה כל העונה אמן בכל כוחו פותחין לו שיערי גן עדן ולא אמר יפתחו לו אלא פותחין לו תיכף היינו כי העונה אמן בכל כחו כו' היינו בכל הכח שיש בזה הבחינה.

וכמו שאמרנו שע"ז יתוסף כח בפמליא של מעלה. פותחין לו תיכף שערי ג"ע היינו שער התשובה.

כפי ששמעתי בשם הרב הצדיק מוהר"ש מקארלין. שערי ג"ע נקרא שערי התשובה. כי מעלה כל העולמות עד בחי' הנקרא שער התשובה. היינו עולם החירות כי זה הוא עיקר העבדות לייחד כל דבר מזה העולם לרצונו הפשוט. זהו הפירוש ה"א לחמ"א עני"א. ואח"כ די אכלו. כידוע כי היתה מקודם דלי"ת ונעשה ה"א אח"כ ובמילוי יו"ד. היינו נקודה קטנה. היינו הניצוץ הקדוש כידוע שגלות מצרים לא היה רק להעלות כל הנ"ק שהיו נטבעים בעמקי הקליפות במצרים:

*

כל דכפין. פי' מי שהוא רעב. היינו שיודע חסרונו. ומה שצריך להעלות. ייתי ויכול. היינו שיתקן חסרונו הידוע לו ויראה לתקן כל דבר ולהעלות ולתקן הכל ולייחד הכל להקב"ה. כידוע שאכילה הוא ל' יחוד:

*

כל דצריך ייתי ויפסח. היינו מי שצריך לתקן ואינו יודע כלל חסרונו ייתי ויפס"ח היינו שידבר דיבורים לפני הקב"ה. מלשון פ"ה ס"ח. כי באמת כל הדברים אין באפשרי לתקן רק ע"י דיבורים שמדבר לפני הקב"ה. הן תורה או תפלה. רק שיהיה עם חיות הבורא כי חיים הם למוציאיהם למוציאיהם בפה. כי הדיבור הוא הממוצע בין העשייה ובין המחשבה. ובפרט כי עקימת שפתים הוה מעשה. והעיקר הוא שידבר דיבורים לפני הש"י עם חיות של הקב"ה. כמו שאנו מדברים מזה תמיד שהעיקר הוא במלולא ובעובדא וברעותא דלבא כי על כל מוצא פי י"י יחי' האדם. היינו שיכניס בכל הדברים והדיבורים שלו החיות של הקב"ה וזהו עיקר יציאת מצרים. הסיפור עם חיות של הקב"ה כמו שדברנו. שישגי חיות הבורא ב"ה עם הסיפור שלו בזה הלילה ולילה כיום יאיר לו. שישגי בזה הלילה אותו הבחינה שהיה ישראל אז בעת יצ"מ:

*

תפארת שלמה

השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין. הנראה לפרש כפל הלשון הזה. דהנה עתה בזמן הגלות בעוה"ר אנחנו נחשבים בבחי' עבדים למקום ב"ה כי אין לנו התגלות אור אהבת הש"י על עמו שימשוך לבבינו אליו לעבדו מתוך אהבה ותשוקה הראוי' בעריבות נעימות עבדות הש"י לדבקה בו רק כל עצמינו נחשבים עפ"י הרוב בבחי' עבד הנוטל פרס מרבו.

וע"ז כבר הזהיר התנא (אבות א, ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס אבל לעתיד לבא כאשר יתגלה מהרה כבוד מלכותו (ישעיהו מ, ה)

וראו כל בשר יחדיו כי פי ד' דבר. אז נעבדנו בבחי' בן ואז נהי' נקראים בנים למקום. וכמובא בזוה"ק ההפרש בין עבד לבן. והבן הוא ממחר לעשות רצון אביו מאהבת חוק הטבעי לא בעבור שום תשלום גמול או מיראה רק כי כן הטבע להיות הבן נמשך אחר אביו ובמעלה ההוא נקרא בן חורין:

*

א"י השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין. דהנה באשר בעוה"ר היצה"ר מושל על האדם הנה נעשה עבד לו וסר למשמעתו בכל אשר יפתנו חלילה וזהו נקרא בחי' עבדים לעבדים. והתורה אמרה (בבא מציעא י, א) כי עבדי הם ולא עבדים לעבדים אבל העוסק בתורה לשמה הוא הנקרא בן חורין כמאמרם ז"ל (אבות ו, ב) אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. וזה שאנו מבקשים לשנה הבאה נהי' בני חורין כמו בעת מתן תורה במעלה העליונה. כמ"ש רז"ל (אבות ו, ב) חרות על הלוחות. אל תקרי חרות אלא חירות על הלוחות:

*

מוזגין כוס שני וכאן הבן שואל:

בית אהרן (קרלין)

בפסח דשנת תר"ד בשעת הסדר אמר. אבי זצוק"ל אמר כאן הבן שואל. פי' שואל הוא ל' שאלה ובקשה. ר"ל כאן יכול הבר ישראל לשאול ולבקש מאביו שבשמים כל מה שצריך ולקבל חיות על כל הדברים בלילה הזה. ולהשיג מה שלא עמל ויגע על זאת.

וענין הד' קושיות הוא סוד ד' כוסות. ולסוד זה פורסין המצה האמצעית לשנים שיהיו ארבע. ואמר כי יש ד' קושיות וארבעה בנים ועוד ארבע ועוד ארבע והם כולם אחד. ודיבר בזה הרבה והאריך במדרגות בן:

*

תפארת שלמה

במשנה מוזגין לו כוס שני וכאן הבן שואל לאביו וכו' (פסחים י, ד). הרמז כי בלילה הזה הנה הוא בחי' גדלות שני הוא בבחי' שאלה מאב"א לב"ן ואח"כ היא חוזרת בעיני' כנ"ל כיל"ח. והבן:

*

וכאן הבן שואל מה נשתנה (שם), צריך להתבונן בזה מפני מה דוקא במצוה זו צריך שאלת הבן ולא כן בכל המצות זמניות כגון תקיעת שופר ונטילת לולב יהי' ג"כ צריך הבן לשאול מה נשתנה. אכן יבואר עפ"י הידוע ליי"ח שהקדמונים רמזו בזה סודות עמוקים. כאן עולה גימ' ע"ב עם הכולל. ושם ע"ב הוא עולם האצילות ב"ן הוא עולם העשי'. וזה הפי' במה שאמרו חכז"ל (פסחים ג, א) אשרי מי

שבא לכאן ותלמודו בידו. הלשון תלמודו בידו אינו מובן שמשמע שילך לפני חכם לעמוד על הבחינה מה שלמד מעודו.

אכן מבואר ע"פ מ"ש (אבות א, יז) לא המדרש העיקר אלא המעשה פי' שיביא את לימודו לעולם העשי'. וזהו אשרי מי שבא לכאן הוא מדת החסד ומביאו לעולם העשי' וזה ג"כ פי' בגמ' וכאן הבן שואל. בן הוא עולם העשי' וצריך להמשיך החסדים משם ע"ב עולם האצילות.

וזה שמסיים עבדים היינו כו' להמשיך החסדים שהיו אז שיהיו ג"כ עתה. אמן:

*

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות.
שבכל הלילות אנו אוכלין חמין ומצה, הלילה הזה פלו מצה:
שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, הלילה הזה (פלו) מרור:
שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, הלילה הזה שתי פעמים:
שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, הלילה הזה פלגנו מסבין:

*

קדושת לוי

בפסח שואל הבן מה נשתנה, ולמה דוקא שואל הבן בפסח ואינו שואל בסוכות מה נשתנה. הכלל כי יש פלוגתא בגמרא (ר"ה י"ב) חד אמר בניסן נברא העולם וחד אמר בתשרי נברא העולם.

והנה יש שני הנהגות שהקדוש ברוך הוא מנהיג העולם. האחד, שהקדוש ברוך הוא מנהיג עולמו בטובו ובחסדו הגדול. והנהגה הב', שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם על ידי תפארת ישראל שהקדוש ברוך הוא מתפאר עצמו עם עמו ישראל ועושה רצונם להשפיע להם טובות כאשר יבקשו מלפניו.

וזהו הרמז בפסוק (שמות טו, א) אז ישיר משה וכו' את השירה הזאת לה', הרמז זה השירה עצמה אשר אמרו ישראל זה השירה עצמה שר ואמר ה', כי כשהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם על ידי תפארת ישראל אז ממלא רצונם וחפצם וכאשר יאמרו ישראל כן יאמר ה'.

וזהו הרמז בגמרא חד אמר בניסן נברא העולם, כי בניסן הוא הנהגה שהקדוש ברוך הוא מנהיג העולם על ידי תפארת ישראל לכך היו להם לישראל ניסים

ונפלאות גדולים בזה החודש. וחד אמר בתשרי נברא העולם, זה הוא ההנהגה שהקדוש ברוך הוא מנהיג העולם בחסדו הגדול. ונמצא אלו ואלו דברי אלהים חיים.

וזהו הרמז שהבן שואל בפסח, כי באמת זה שהקדוש ברוך הוא מנהיג עולמו על ידי תפארת ישראל הוא זה שהקדוש ברוך הוא מצמצם את עצמו בעבודת עמו ישראל ויש לו תענוג גדול מזה ובזה ממלא רצונם וחפצם. ולדוגמא זה הוא שאלת הבן לאביו, כי שכל האב גדול משכל הבן רק לאהבת האב להבן מצמצם עצמו האב להשיב תשובה על קושיות הבן הוא לדוגמא הנ"ל שהקדוש ברוך הוא מצמצם מצמו במדות ישראל להתפאר עמהם לעשות רצונם:

*

מאמר הגמרא הנ"ל (ר"ה י"ב) חד אמר בניסן נברא העולם וחד אמר בתשרי נברא העולם. ונבאר דליכא פלוגתא ביניהם ויבואר על דרך משל, אחד שעשה

איזה דבר יש בו שני דברים. אחד, העשייה. ואחד, הטעם למה עשה כן.

כביכול כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו לא נודע הטעם על מה ברא העולם ובאמת עיקר בריאות העולם היה בשביל להשתעשע בעולמו עם ישראל שיעשו רצונו ויכירו גדולתו ויבינו שהכל לכבודו ברא,

אבל בשעת בריאת העולם עדיין לא נודע הטעם על בריאתה עד לניסן שיצאו ישראל ממצרים וראו הכל כי הוא אלהים אדון עולם וכי הוא ברא כל העולמות ואותו ראוי לעבדו,

ונמצא בניסן נתגלה הטעם על בריאת העולם כדי שיתגלה אלהותו בעולם וזה היה טעם בריאת העולם.

ובזה יבואר הגמרא (ברכות ז.) אמר ר' ישמעאל פעם אחת נכנסתי לפני ולפנים לראות וכו' וראיתי את אכתריאל כו' ואמר לי ישמעאל בני ברכני, כי יש

חסדים קדומים ויש חסדים מחודשים. חסדים קדומים אשר נשבעת מימי קדם, מה שהבורא ברוך הוא ברא עולמו בחסד. ויש חסדים מחודשים, מה שהבורא ברוך הוא כביכול מכתיר עצמו בתפארת ישראל במעשיהם הטובים ובזה משפיע להם חסדים. ונמצא כל זמן שישראל עושין רצון הבורא יתברך יותר ויותר כביכול הבורא יתברך מכתיר עצמו יותר בתפארת ישראל ומשפיע להם חסדים על חסדים. וזהו הרמז וראיתי את אכתריאל כו'. כביכול מכתיר את אלהותו בתפארת ישראל. וזהו הרמז ישמעאל בני ברכני, הרמז (תהלים סח, לה) תנו עוז לאלהים, ישראל מוסיפין כח בפמליא של מעלה. וזהו הרמז ברכני, להגדיל התפארת ישראל למעלה על ידי מעשיהם הטובים ודיבורים הטובים בתורה ובתפלה ובזה יושפע רב חסד למטה. וזהו שאמר יהי רצון וכו' ודו"ק:

*

בית אהרן (קרלין)

מה נשתנה. כאן הבן שואל מה נשתנה. ולכאורה מה זה פליאה יותר מכל המצות והלא על תפילין יוכל גם כן לשאול ולהקשות מה זה שצריך להניח על הראש ועל היד. וכמו כן גבי ציצית. רק באמת הלא ידוע כי באמת בעת שהיו ישראל במצרים לא היה נחשבים לאומה ישראלית כלל והיה משוקעים בכור הברזל במ"ט שערי טומאה וכשהגיע הקץ צוה להם לעשות קרבן פסח ולמול אותם בכדי שיהיה להם מצות שעל ידם יוכל להופיע להם קדושתו כי זהו רצונו יתברך שיעשו כל היחודים ע"י מעשה התחתונים. וזהו ועבדת את העבודה הזאת בחודש הז"ה כידוע זא"ת נקראת עוה"ז. והעיקר לייחד העוה"ז עם העוה"ב. וידוע כי הבחינה הנקראת זא"ת היא המשפעת לזה העולם ובחי' הנקרא ז"ה ידוע ג"כ. ז"ה אלי ואנוהו. והעיקר הוא לייחד העוה"ז בחי' זא"ת עם ז"ה. וזהו ועבדת את העבודה הזאת. שתהיה אצלך העבודה הזאת עם חידוש העולם לבחי' ז"ה. וזה רק ע"י מעשה התחתונים. ושיהיה השלימות הגמור במחשבה ודיבור ומעשה.

ובפרט בפסח כידוע אשר במצרים היה הדעת בגלות כפי דאיתא בספרים ויעבידו מצרים את ב"י בפרך בפה רך. לזאת כשהופיע הקב"ה על ישראל אור קדושתו והוציאם מעבדות לחירות מחוייבים אנחנו לדבר ולספר ביצ"מ. והעיקר לראות שיהיה הדיבור עם חיות הבורא ב"ה כי חיים הם למוצאייהם. וכדאיתא בגמרא למוצאייהם בפה. היינו כמו שדברנו שיהיה הכל במעשה ודיבור ומחשבה לדבק הכל לחכמה העליונה שזה נקרא המחשבה. וידוע אשר החכמה נקראת חיים כדכתיב החכמה תחיה בעליה. ומהו החכמה ראשית חכמה יראת י"י זהו עיקר החכמה לירא מ"י ולדבק במצותיו. וזה ידוע כי החכמה מאין תמצא. וזהו כי חיים הם למוצאייהם שמביא את החכמה לתוך דיבור ע"י ה' מוצאות הפה. ולכל בשרו מרפא כידוע הבחי' הנקרא כל. ובשר נקרא ג"כ בשר קודש. היינו כשעושה כמו שדברנו. הכל בחיות הקודש אזי הוא עושה יחוד בין כל המדות ממעלה למטה עד בחינת בשר קודש. וכמו שאמרנו ע"ז דאיתא בפרקי אבות. לא הפילה אשה מריח בשר הקודש. עפ"י דאיתא בגמרא עתידין בחורי ישראל שיתנו ריח טוב. היינו אותם שלא טעמו טעם חטא והיו נקיים מכל צד וממילא נקרא הבשר שלהם בשר קודש. וזהו מחמת שהיה אז בזמן הבית צדיקים גדולים. ומעולם לא לן אדם בירושלים וחטא בידו. ולא היה בהם שום בחי' רע כלל ממילא לא שלטה בהם שום דבר מן הצד. ולא הפילה מחמת זה שום אשה. וזהו הפי' ולכל בשרו מרפא. שע"י יחודים שלהם מייחדים הכל עד שהבשר שלהם נקרא בשר קודש:

וזהו הפירוש בהגדה. ה"א לחמא עניא זה עוה"ז כי העוה"ז נברא בה"א. די אכלו. כשמייחד אות ה' עם היו"ד. כי עוה"ב נברא ביו"ד. כל דכפין ייתי ויכול. כמו שדברנו הבחינה שנקרא כ"ל ייתי ויכול. היינו שיעשה יחוד שלם ליחודה עם כל המדות. וכל דצריך מי שצריך לעשות אלו היחודים ייתי ויפסח. מלשון פ"ה ס"ח שידבר דבורים לפני הקב"ה בחיות הבורא ב"ה כמו שדברנו כי חיים הם למוצאייהם בפה. ובאמת שייך זה בכל התורה

כולה ופשיטא בפסח כמו שאמרנו מקודם אשר קודם יצ"מ לא הופיע חיותו וקדושתו של הקב"ה בזה העולם. ועד אברהם היה שני אלפים תוהו. ומאברהם התחיל ב' אלפים תורה עכ"ז לא יהיה ישראל אומה שלימה. כי אחד היה אברהם ואח"כ יצחק ואח"כ יעקב וי"ב שבטים ושבעים נפש הכל בהדרגה. והגם שיעקב אבינו ראה ששים רבוא עכ"ז לא היה השלימות הגמור מאחר שהיה הדעת בגלות והדיבור היה סתום כפי שאמר משה כי כבד פה וכבד לשון אנכי.

ובלילה הזה שיצאו ממצרים הופיע ה' ב"ה אור קדושתו על ישראל שלא בהדרגה. ונתייחדו זא"ת עם ז"ה כחדא ולילה כיום יאיר להם. ובאמת על הלילה הזה המתינו האבות העולם ג"כ. ובלילה הזה דיבר הקב"ה עם אברהם אבינו בברית בין הבתרים וכתב אצל אברהם ויחלק עליהם לילה. היינו שחילק את אמרפל וחביריו מישראל ועשה יחוד שלם שנקרא לישראל בחי' זה הלילה. וגם יצחק אבינו אמר בעת הברכות הלילה הזה עתידין ישראל לקבל טללי ברכות וליצא ממצרים. ויכול להיות שלזה נקרא ליל שמורים. שהקב"ה המתין על זה הלילה וישראל ואבות העולם המתינו ג"כ ע"ז הלילה. ולזה אנו אומרים בראש אשמורות זה הלילה. כידוע דעד לא קבילת דכר נקראת ליל ומדקבילת דכר נקראת לילה. ובאמת הלילה הזה נעשה היחוד הגמור בראש אשמורות ונקראת לילה. ואנו מאמינים שכמו כן נתעורר בכל שנה בזמן הזה הלילה שיצאו ממצרים וזהו השתנות גדול:

ולכן כאן הבן שואל מה נשתנה. ולכאורה מהו הלשון מה. לכתוב למה נשתנה. רק באמת הכל הוא דבר בפני עצמו מה נשתנה כמו שדברנו העבודה הזא"ת בחודש הז"ה. לייחד זא"ת לבחי' ז"ה. וכידוע שזה הבחי' נקראת מ"ה. מ"ה אדם ותדעהו. וכפי דאיתא בספר מהר"ל הקדוש. מ"ה נקרא דבר שידוע אני שאיני משיג כלום. כמו שאמר משה ונחנו מ"ה. וכשיודע האדם ערכו נגד הבורא יתברך וזהיר במצותיו של הקב"ה ומקשר את עצמו להאמת והולך מחיל אל חיל אזי משיג בחי' מ"ה שזהו שמו הקדוש כתפארת אד"ם לשבת בית. אשר לזה אמר משרע"ה ואמרו לו מ"ה שמו. כשיאמרו לי ישראל כי שמו הוא מ"ה אזי מ"ה אומר אליהם. אזי אגלה להם ביותר בחינת מ"ה:

לזה סידר כאן בעל מסדר הגדה הכל בלשון מ"ה. חכם מ"ה הוא אומר. מצה זו שאנו אוכלים על שום מ"ה. היינו שיהיה יחוד השלם עם בחי' מ"ה. והכל הוא ע"י מעשה התחתונים כידוע מ"ה עולה בגימטריא אד"ם. היינו כשמביא האדם חיות הבורא ב"ה בכל דבר כמו שאנו אומרים בדמיק חיי בדמיק חיי שני פעמים. דם פסח ודם מילה. ובזה מטהר את הדמים טמאים. כידוע בספרים קדושים שיש שני מיני דמים. וכשמביא בכל דבר חיות הקדושה של הקב"ה כמו שדברנו מקודם שמקשר הכל לחכמה עליונה אזי הוא מקשר הכל לאלופו של עולם ונעשה צירוף אד"ם.

ובאמת מהו האל"ף ה"א לחמא. שמקשר הה' עם א'. וכן א' זעירא מן ויקרא. וכן בשלמה כתיב האל"ף לך שלמה. וזהו ג"כ כוונת עיקר הספירה לתקן האד"ם. וזהו הפי' מ"ה נשתנה. ועוד הלילה הזה זהו ג"כ דבר בפני עצמו מפני מה נקראת לילה בחינת ליל"ה ובחי' ז"ה כמו שדברנו. וע"ז מתרץ עבדים היינו לפרעה במצרים. וכפי דאיתא שקשרו המצרים את כולם שלא יוכלו לצאת ממצרים לעולם ונשתקעו ישראל בשם בתוך מ"ט שערי טומאה ואלו היו ח"ו מתעכבים עוד רגע לא היה יכולים לצאת ממצרים לעולם והוכרח הקב"ה בעצמו לפדות אותם בזו הרגע דוקא בידו החזקה ובזרועו הנטויה ולהאיר להם שלא בהדרגה באשמורה ראשונה ונעשה היחוד השלם. אשר לזה נקראת הלילה הזה.

ולכך מסיים אח"כ וכל המרבה לספר ביצ"מ הרי זה משובח כי מאז שיצאו ישראל ממצרים נקרא הלילה הזה ליל שמורים ונתגלה האור שלו בלילה הזה. רק שצריך לזה יחודים גדולים שעושים הצדיקים בזה העולם הם משבחים ומייחדים בחי' הנקרא ז"ה. וזהו הרי ז"ה משובח. ומביא אח"כ המעשה מחמשה הצדיקים שישבו בזה הלילה והאיר להם כל הלילה. כי מספרי"ם הוא ל' או"ר. שהאיר להם עד שעשו יחודים גדולים ונקראת אותו הלילה. והאירו כ"כ עד שבאו תלמידיהם ג"כ לאותו בחי' ואמרו להם התלמידים הגיע זמן. היינו הזמן של עוה"ז בא והגיע עד ק"ש של שחרית. וידוע שק"ש נקרא מס"נ ומסרו נפשם כ"כ עבור גדולת הבורא ב"ה ועשו אי"ן מי"ש ויחדו את כל העולם ממטה למעלה. ולכך כתיב הלילה בשני ההי"ן. כי יחדו ה' תתאה עם ה' עלאה מן ה"א עולם ועד ה"א עולם.

ואח"כ מסיים בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. ולכאורה קשה. הלא מקודם היה צריכים לאכול מרור כי זהו ע"ש וימררו את חייהם ואח"כ היה צריכים לאכול מצה. רק באמת מצה מרמז על גאולת מצרים כידוע שמצה בחינת חסד ופסח הוא ג"כ בחי' חסד בחי' אברהם שהיתה הגאולה בזכות אברהם כי אמרתי עולם חסד יבנה. ויצ"מ היה בחינת חידוש העולם. ומרו"ר הוא מרמז על גאולה העתידה אי"ה בב"י וזהו ידוע מה שעולה מרו"ר. ומחוייבים אנחנו להמתיק הכל. ויהיה מזה אח"כ מר דרו"ר ונמתקים בשרשם וזהו בחינת יצחק אשר בזכותו יהיה אי"ה הגאולה העתידה. כדאיתא בגמרא על פסוק כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו. רק יצחק הוא המליץ הטוב. השי"ת יזכינו בב"י בקרוב לראות בנין בית הבחירה ובנחמות ציון וירושלים אמן:

*

היוצא לנו מזה. כי כל אדם מישראל מחוייב לקרב את העוה"ז לקדושתו של הקב"ה ע"י שיהיה זריז ונשכר לתורתו ועבודתו של הקב"ה ויכול לעזור לו שילך ממדריגה למדריגה עד שישג אורו הגנוז ויושפע על ידו כל הטוב לעולם. כי זה ידוע לכל אשר הטובות כולם וכל העליות הכל נלקח מזה העולם שיקיים רצונו הפשוט בעובדא ומלולא ורעותא דלבא ולא ירחיק א"ע ח"ו מיראתו ואהבתו של הקדוש ברוך הוא שעה אחת ויפה שעה

אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עוה"ב. וכפי שדברנו כבר. יפה היא התשובה ומעשים טובים כשהם נלקחים מכל חיי עולם הבא. היינו שיהיה בשלימות בלי שום פניה ח"ו רק בעובדא ומלולא ורעותא דלבא. ואיתא יש קונה עולמו בשעה אחת. וא"כ אם באפשר לקנות עולמו בשעה אחת. ידין האדם בעצמו איך יעלה בידו לקנות הרבה עולמות מלאות כל טוב בהרבה שעות. ובפרט איך בשר ודם יכול לצאת ידי חובתו נגד טובת הבורא ב"ה שעושה עמו בכל עת נסים נגלים ונסתרים. מי הקדימני ואשלם. וכפי שאמרנו כבר אם לא עכשיו אימתי היינו השעה זו כבר חלף והלך. ואימתי אתקן את השעה העברה. ועיקר לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה ועל ידינו יתעלה העולם כולו ויהיה אי"ה שלימות הגמור ויתייחד הכל לרצונו הפשוט:

עֲבָדִים הֵינּוּ לַפְּרֵעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד
 הַזֹּקֵק וּבְזֶרַע נְטוּיָה. וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת
 אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הֲרֵי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעַבְדִּים הֵינּוּ
 לַפְּרֵעָה בְּמִצְרַיִם. וְאֵפִילוּ כְּלָנוּ חֲכָמִים כְּלָנוּ נְבוֹנִים כְּלָנוּ זְקֵנִים
 כְּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה מֵצוּה עֲלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיציאת מִצְרַיִם. וְכָל
 הַמְרַבֵּה לְסַפֵּר בִּיציאת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשַׁבֵּחַ:

*

דגל מחנה אפרים

כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. יש לפרש בזה על דרך רמז כי ידוע יציאת מצרים הוא בחינת קול ודיבור ואיתא בזה"ק לית לך קלא ללא סלקא לעילא ואמר אא"ז זללה"ה אימתי אפילו קלא דמקלה ואין אומר ואין דברים אימתי בלי נשמע קולם, פירוש כשלא נשמע קולם אז אין אומר, אבל קלא בודאי סלקא עם הדיבור, אך לאו כל אדם זוכה להוציא מפיו קול ודיבור של אמת, והוא שאמר כל המרבה לספר לשון ספיר היינו שמרבה זכות ובהירות ביציאת מצרים היינו בקול ודיבור אז הרי זה משובח והבן:

עבודת ישראל

עבדים היינו לפרעה במצרים. ועי"ש בכוונות, דהיינו שלפעמים כשאין היחוד כראוי אז על כל פנים יש השתוקקות אצל הכלה להתייחד אצל החתן. וכמו המים פנים אל פנים כן יש התעוררות בלב החתן להתייחד עם הכלה. וזה היחוד הוא אב"א רק במחשבה. ובא היחוד מאו"א שהם עולמות המחשבה. וזה הבחינה היה בשעת גלות מצרים ולא נתגלה עדיין עד ויוציאנו ה':

*

מאור עינים (פרשת וישב)

וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח והנה להבין הענין המרבה דקאמר אך הנה אמרו רז"ל שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד, כי בודאי אי אפשר ללמוד תורה תמיד וצריך לדבר דברים גשמיים, וצדיקים ילכו בם כשמדברים אפילו דברים גשמיים הם דבקים בהם יתברך וממש שיחתן תורה היא כי מעלים בזה נשמות כמו בעסק התורה ויש נשמות שיכולים להתעלות בדבורים יותר מבעסק התורה שאין להם כח להתכלל בתורה שאין להם כח להתכלל בתורה ולהתעלות עם התורה רק עם הדבור הגשמי,

וזה ענין יציאת מצרים מלשון מיצר ים רצה לומר סמוך לשפת ים החכמה האמיתית,

ולכן מצוה לספר תמיד ביציאת מצרים פירוש בכל עת ובכל שעה כשמדבר איזה דבר יהיה דבריו ביציאת מצרים, וזהו וכל המרבה כו' דלאו דווקא בפסח אלא אפילו תמיד יהיה סיפורו ביציאת מצרים:

*

מנחם ציון

עבדים היינו לפרעה וגו' הרי אנו ובנינו וגו'. עלינו לשבח לאדון הכל הטוב והמטיב לרעים ולטובים, כי בהיותינו במצרים ערות הארץ נטבענו ביון מצולה, שכחנו צור ישענו והיינו משוקעים בתועבותיהם, לא ידענו את ה' ונשתבש שכלינו בדיעות רעות עד אשר עזבנו את ה', ונתהוו תחת ממשלת הסט"א עד שלא האמינו לכל נביא וחזוה, ונטרדנו בסתר המדריגות במרד עד דיוטא התחתונה, ולבעבור זה קטרגו המלאכים הללו ע"ז והללו עע"ז [זוה"ק ח"ב ק"ע ע"א], ואם היינו עוד רגע אחד במצרים לא היה ביכלתנו לצאת משם לעולם בעבור הדעות רעות אשר נשתרשו בלבנו, ובחמלת ה' עלינו למען חסדיו כי לא תמנו, אשר בחר בנו להיותינו לו לעם סגולה, שעל ידינו יתפרסם אלהותו בכל העולמות ובכל הברואים, להתוודע ולהגלות כי הוא המלך המרומם לבדו מאז, ולמען נספר חסדיו ונוראותיו אשר יום יום יעמס עלינו, ועל כן היתה השכינה מדברת מתוך גרונו של משה, וישראל ידעו מזה למען שיאמינו בו, ולכך מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, שעל ידי כן הרי ז"ה משובח, שהשי"ת נקרא ז"ה אלי:

*

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בְּרַק וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיציאת

מְצַרִּים כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם
רְבוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית:

*

עבודת ישראל

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק, ופי' האר"י צירף מעשה ש"ע מ"ה, להמשיך לזעיר אנפין ש"ע נהורין עי"ש. דהיינו אף על פי שבזמן החורבן מדת הא המורה על מדה הנראה ומושגת כנ"ל שהיא בעניות ודלות, אף על פי כן בחסד הבורא ברא צדיקים בכל דור ודור שעל ידם נעשה היחוד ונתגלה החסד בדיוקן אדם הנקרא מ"ה. וזה שהמשיכו חמשה התנאים הק' אלו החסדים הגדולים בדיוקן אדם גימטריא מ"ה אף שהיו בזמן אחר החורבן:

*

אוהב ישראל

מעשה ברבי אלעזר בן עזריה כו', שהיו מסובין בבני ברק כו'. הן אמת ששם המקום היה כך. אך עכ"ז צריך להבין הטעם למה נאספו יחד דוקא באותו המקום לספר שם ביציאת מצרים. ובהעיר לב ושום שכל י"ל, דהתנאים הק' ההם התבוננו ונתנו לבם אל הגלות המר הזה שהולך ומתגבר בכל יום ורצו לעשות איזה דבר להועיל שלא נשתקע ח"ו בעמקי הקליפות לזה הסתכלו בעין שכלם הק' והזך והבינו בענין אותו הלילה של יציאת מצרים שהאירו אז המוחין דגדלות והוסרו ממילא כל הקליפות ונכנעו תחת הקדושה. והאירו אז אורות מזוקקים ומזהירים. והנה דבר זה מתעורר בכל שנה ושנה. ובלילה הזה נפתחו כל מקורין עילאין קדישין. ולכך נתייעצו יחד ועלה מוסכם בלבם עצה טובה ונכונה. להמשיך הארה מאותו הלילה. על כל משך זמן הגלות. ועל כן נתוועדו יחד בבני ברק דוקא. לשון ברקאי. לרמז על נהורין עילאין קדישין שנתגלה בזה הלילה והם נתעלו עם המוחין שלהם להנהורין הללו. והיו מספרים לשון ספיר ובהירות. היינו שהיו מזככין ומאירים ביציאת מצרים כל אותו הלילה. היינו הגלות שנמשל ללילה אשר הם היו בו לעת עתה. והיו ממשיכין מוחין עילאין ושפע אלוהות מאותן המוחין על כל משך זמן הגלות הזה לבל נשקע ח"ו בין הקליפות. אשר המה נאחזין במוחין דקטנות. והיו פותחין נביעות החכמה ושפע אלוהות עד עת קץ. והכל היה בנס הלילה הזה שבו נפתחו מקורין עילאין קדישין, והתלמידים שלמדו בחוץ הרגישו בזה. שבא להם פתאום הארה גדולה ושפע אלוהות. ובאו והודיעו להם כי ידעו שכל זה בא אליהם מרבותיהם. ואמרו להם רבותינו הגיע זמן ק"ש של שחרית. ר"ל שכבר המשיכו מוחין דגדלות כמו בק"ש של שחרית.

עוד ירצה שחרית, היינו שאמרו להם שהגיעו למוחין גדולים כ"כ אשר המה
יתעוררו אם ירצה השם בזמן הגאולה ב"ב המכונה בשם שחרית. וכן יהי רצון
אמן. והבן היטב:

*

מנחם ציון

מעשה בר' אליעזר ור' יהושע וגו' עד שבאו תלמידיהם וגו'. לכאורה קשה מה בכך
אם יעברו עונת קריאת שמע, ומעשה רב האמור בזה"ק [ח"ב ט"ו ע"א] שאמר ר' חייא
שהיה עם רשב"י ועסקו בתורה ג' ימים וג' לילות ולא אכלו ושתו ולא התפללו:

וביאור הדבר, כשנחקור על תכונת התנאים האלה ראשי אלפי ישראל המה ומהם יצאה
תורה לכל ישראל והיו עשירים ונכבדי ארץ תורה וגדולה במקום אחד, ואף שר'
יהושע לא היה עשיר [ברכות כה]. מ"מ גם הוא הרביץ תורה והעמיד תלמידים הרבה לאלפי
רבבה, ודירתם היתה רחוקה זו מזו, ואחזו דרכם להתאסף ולהתוועד יחד בבני ברק, והכל
הוא בעבור כבוד שם הנכבד לשמוח בישועתו ולספר תהלתו, ונתאחדו ונתדבקו כל כך
בחלק אלהים עליון עד שנעשה אצלם הרגל והתלמודות לבלתי הפרד מאחדותו ולמסור
נפשם וכל כחותם בעד אהבתו כמו בק"ש:

*

מאור ושמע (פרשת מצורע)

מעשה ברבי אליעזר וכו' והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו
תלמידיהם וכו', שידוע מאמר חז"ל (ברכות טו.) שמע השמע לאזנך מה שאתה
מוציא מפין שעיקר קבלת עול מלכות שמים הוא בדיבור הקריאת שמע, והרוצה לקבל
עליו עול מלכות שמים באמת ובדחילו ורחימו צריך שישמור שלא יפגום ברית הלשון
ושיהיה דיבורו ברור ונקי כדי שלא יתאחזו החיצונים לבלבלו בעת שמקבל עליו עול מלכות
שמים וכנ"ל.

והנה אותן החכמים המשיכו קדושה גדולה כל כך בדיבורם על ידי סיפור יציאת מצרים
עד שגם תלמידיהם הרגישו קדושה ההיא וגם עליהם נמשך קדושה על ידי
רבותיהם, ועל כן באו ואמרו שהגיע זמן קריאת שמע פירוש שאנו מרגישים גודל קדושה
העליונה שנמשך לדיבורכם שעל ידי דיבור קדוש כזה שנתקדש על ידי הסיפור יציאת
מצרים ראוי לקבל עליו עול מלכות שמים באמת ובדחילו ורחימו:

*

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי
שהאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, שנאמר,

לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ
הַיָּמִים. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלֵּילוֹת. וְחַכְמִים אֹמְרִים יְמֵי חַיֶּיךָ הָעוֹלָם
הַזֶּה. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהֵבִיא לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ:

*

בְּרוּךְ הַמָּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא, בְּרוּךְ שֶׁנִּתֵּן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ
הוּא. כִּנְגַד אַרְבַּעַה בְּנִים דִּבְרָה תּוֹרָה:

עבודת ישראל

ברוך המקום. פירוש שהבורא נקרא מקום שעשה מקום לעצמו וגבול בבריאת
עולמו על ידי הבחינה שהסתיר את עצמו ונעלם ומסתתר. וזה ברוך הוא
והם ענין אחד. וכל ענין הגבול הוא ליתן תורה לעמו ישראל ולהגלות בדיוקן אדם
ורוצה בעבודתו. וזה ברוך שנתן תורה לעמו ישראל. כנגד ארבעה בנים דברה
תורה, היינו שהיה מצייר כל ארבעה בנים הן חכם והן רשע וכו' והכל גלוי לפניו
כמ"ש (אבות ג, יט) הכל צפוי:

*

מנחם ציון

ברוך המקום וכו' כנגד ארבעה בנים דברה תורה וכו'. מצות ה' ברה מאירת עינים
ומחכימת פתי, ואפילו רשע גמור ועוסק בתורה המאור שבה מחזירו למוטב
[פתיחת אי"ר פ"ב], ואפילו תם ושאינו יודע לשאול אשר קצר מצע שכלו להבחין
שינויי העובדות של לילה זה מאחרות, אעפ"כ התורה הקדושה מלמדתו להועיל
דעת ותבונה תודיענו.:

*

מאור ושמש

עבדים היינו לפרעה במצרים וכו' ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים
הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו וכו' ואפילו כולנו חכמים וכו'
מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכו' מעשה ברבי אליעזר וכו' עד שבאו
תלמידיהם וכו' ברוך המקום וכו' כנגד ארבעה בנים דיברה תורה וכו'.
לבאר כל זה נקדים להעיר.

א) אומרו אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו וכו' משועבדים היינו וכו', מה צורך
לספר זאת שאילו לא הוציא היינו משועבדים שהוא דבר שאין צורך
להשמיענו לגודל פשיטותו. ב) למה אמר אילו לא הוציא וכו' משועבדים היינו

וכו', לשון משועבד עדיין אינו מורה על גודל העבדות והיה לו לומר עבדים היינו כמו שפתח בלשון הזה.

ג) גם מה טעם לסיפור יציאת מצרים הלא עברו עלינו כמה גלויות וה' עזרנו ולא נצטוינו בסיפור ומה נשתנה גלות מצרים שמצוה לספר יציאתו:

ויראה בזה על פי מאמר חז"ל (ויקרא רבה לב, ה) בזכות שלושה דברים נגאלו ממצרים שלא שינו את שמם ולא שינו את לשונם וכו'. ויש להתבונן מה שלא שינו את שמם ומה מעלתו. גם אומרו שלא שינו את לשונם איך היה באפשרי לדבר לשון הקודש תמיד הלא בין עם ולשון אחרת התגוררו אשר לא הבינו לשון הקודש והיו מוכרחין לדבר עמהם בלשונם. גם מהו גריעות שינוי הלשון. גם אמרו חז"ל שהרשעים אינם יודעים את שמם בקבר, וזה טעמא בעי מדוע אינם יודעין שמם:

ולבאר כל זה נראה על פי מאמר חז"ל (תנא דבי אליהו פרק כו) עד שאתה מתפלל שיכנסו בך דברי תורה התפלל שלא יכנסו בך מאכלות אסורות. והענין הוא כי הנה כל מיני דיבורים מכל מיני לשונות כולם הם על ידי צירופי הכ"ב אותיות התורה הקשורים בחמש מוצאות הפה שאי אפשר לדבר שום דיבור בעולם רק על ידי אותן הכ"ב אותיות ונקודותיהן שהם הם אותיות תורתנו הקדושה. ולכן כשהאדם שומר פיו ולשונו דהיינו ששומר עצמו שלא יפגום ברית הלשון במאכלות אסורות וגם שלא ידבר שקרים ולשון הרע וליצנות ודומיהן, אז פיו ולשונו הם בקדושה ואינם תחת הסיטרא אחרא שאין אחיזת החיצונים בחמש מוצאות פיו, ואז אף אם ידבר בשארי לשונות דיבוריו הם בכלל לשון הקודש, שעיקר לשון הקודש ביאורו שלשונו אשר בפיו שקשורים בה הכ"ב אותיות היא קדושה על ידי ששומרה מכל דברים הפוגמים ברית הלשון, ולכן נכנסין דברי תורה בתוך מעיו שאין אחיזת החיצונים בדיבוריו שהם צירופי אותיות התורה ואינם יכולין לבלבלו:

אכן באם חס ושלום האדם פוגם ברית הלשון במאכלות או בדיבורים האסורים כרכילות וליצנות ושקרים ודומיהם, אדם כזה הוא מכניס פיו ולשונו תחת הסיטרא אחרא ולכן יש להם אחיזה לבלבל גם תורתו ותפילתו בשקר והתפארות חס ושלום, ואז אף אם ידבר בלשון הקודש אינו בכלל לשון הקודש באמת שאין לשונו אשר בפיו קדושה:

ולזה גם כן הרשעים אינם יודעים שמם בקבר, ששם האדם שניתן לו מעריסתו הוא גם כן צירוף קדוש כפי שורש נשמתו. ואדם שאינו מכניס דיבוריו וצירופי אותיות התורה תחת הסיטרא אחרא נשאר לו שם זה וצירוף זה שיש לו כפי שורשו בקדושה,

מה שאין כן כשאדם פוגם דיבוריו ומשתמש בצירופי אותיות התורה לצרפן לדבר בהם דיבורים אסורים וצירופין אסורים כנבלות פה ורכילות אזי גם לשמו נעשה צירוף אחר מהסיטרא אחרא ולכן אינו יודע אז שמו שאין לו שם זה עתה שהיה לו מקודם.

וזאת היתה מעלת ישראל שלא שינו את שמם שנשאר להם שמותם וצירוף הקדוש שהיה לשמותם שלא נשתנה חס ושלום לצירוף אחר מצד הסיטרא אחרא. וגם לא שינו את לשונם ביאורו כנ"ל שעיקר השתנות הלשון הוא מפאת הדיבורים שאם האדם שומר עצמו מדיבורים אסורים אז אף אם ידבר בכל הלשונות כולן עדיין לשונו הוא לשון הקודש, וחס ושלום כשפוגם פיו בשקרים וליצנות ודומיהן אף כשמדבר בלשון הקודש אין זה לשון הקודש כנזכר שאין לשונו קדושה ואבותינו במצרים לא שינו את לשונם מקדושתה כמובן:

והנה איתא בכתבי האר"י ז"ל שאחיזת פרעה היה במיצר הגרון, ופרעה אותיות הערף שהיה לו אחיזה בעורף, והוא כי כל החיצונים מגמתן לבלבל את ישראל מעבודת ה' כדי שתרד אליהם השפעת הקדושה הראויות לירד על הכנסת ישראל, ופרעה היתה מגמתו לעשוק הקול היוצא ממיצר הגרון לבוא לבחינת דיבור על ידי שיבלבלם בשקרים ודומיהן כדי שישתעבדו תחת הסיטרא אחרא על ידי שלא ידברו הדיבור בקדושה:

וזהו שאמרו בזה"ק (ח"ב כה ע"ב) שבמצרים היה הדיבור בגלות שלא יכלו לדבר הדיבור בדחילו ורחימו כראוי, ולזה נקרא פרעה אותיות פה רע שכל מגמתו היה להביא דיבור פיהם אל הרע שהוא הסיטרא אחרא. וזה שאמר משה כי כבד פה וכבד לשון אנכי ואיך ישמעני פרעה (שמות ד, י) שהרי הגאולה העיקרית הוא להוציא הדיבור מהגלות שהוא עתה בהגלות, ואם כן איך ישמעני פרעה שאוכל לגאלם על ידי דיבורי אליו מאחר שהדיבור הוא בהגלות תחת ידו:

ולכן אבותינו בזכות שנלחמו מלחמת מצוה ולא הניחו את הסיטרא אחרא להתגבר עליהם בזה מחמת שלא שינו את לשונם ושמרו ברית הלשון שלא יהיה נפגם לכן נגאלו בזכות זה. ובחינת הגאולה היה על ידי שהאיר הקב"ה על הדיבור אור המוחין עילאין שהם אהי"ה הוי"ה אהי"ה שהם גימטריא ס"ח ונתבטל אחיזת החיצונים מהדיבור. ולכן אנו קורין לחג הזה פסח לא חג המצות מפני שעיקר הגאולה היה על ידי השפעת המוחין עילאין אל הפה. וזהו פסח נוטריקון פה סח שנמשך על הפה השפעת המוחין שהם גימטריא ס"ח. ומטעם זה סיפור יציאת מצרים נוהג לדורות מפני שמתעורר העת שיצא אז הדיבור מהגלות לדבר

דיבורים באמת. ולזה בכל שנה ושנה בעת הזאת הסיפור הזה מועיל לטהר דיבורו ולהוציאו מתחת הסיטרא אחרא ולהביאו אל הקדושה כמו שהיה אז בצאתם ממצרים שנגאל הדיבור:

וזהו עבדים היינו וכו' ואילו לא הוציא הקב"ה וכו' משועבדין היינו לפרעה, פירוש כי לולי ה' עזרנו והשפיע אור המוחין עילאין להוציא הדיבור מהגלות, היינו משועבדין לפרעה פירוש שהיינו משועבדין בדיבורינו תחת הסיטרא אחרא שהוא הפה רע שלא היה במעשינו לבטל הקליפות מבלבלי הדיבור. ולכן אפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר וכו', תיבת לספר יש לפרשו מלשון ספיר, פירוש שאפילו מי שהוא חכם גדול ונבון ויודע את התורה לא יחזיק עצמו במעלה זו שכבר דיבוריו הם ברורים ונקיים וקדושים רק המצוה לספר פירוש להאיר ולברר הדיבור ולקדשו על ידי סיפור יציאת מצרים, שהסיפור הזה מועיל לטהר הדיבור כנזכר שאז הזמן גורם לפעול זה מפני שנגאל הדיבור בעת הזאת:

*

אַחַד חָכָם. וְאַחַד רָשָׁע. וְאַחַד תָּם. וְאַחַד שְׂאִינֵי יוֹדֵעַ לְשֵׂאוֹל:

חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֵדוּת וְהַחֻקִּים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צוּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם. וְאַף אֶתָּה אֲמֹר לוֹ פְּהִלְכוֹת תִּפְסַח אֵין מִפְּטִירֵין אַחַר תִּפְסַח אִפְּיָקוּמָן:

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר. מָה הָעֵבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם וְלֹא לוֹ. וְלִפִּי שְׂהוּצִיא אֶת עֵצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל כְּפָר בְּעֵקֶר. וְאַף אֶתָּה תִקְהֶה אֶת שְׁנֵי וְאֲמֹר לוֹ. בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. לִי וְלֹא לוֹ. אֵלֹו הִיָּה שֵׁם לֹא הִיָּה נִגְאָל:

*

דגל מחנה אפרים

חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם. והקושיא ידוע דלכאורה גם בשאלת חכם נראה שהוציא את עצמו מן הכלל כמו אצל רשע, ויש לפרש על פי שאמרתי כבר על (תהלים צ"ז, י"א) אור זרוע לצדיק היינו שהקב"ה לקח אור מתורה הקדושה וזרע אותו וממנו נולד הצדיק וכל צדיק לפי בחינתו יש צדיק ששורשו ממצוה זו ויש צדיק ששורשו ממצוה אחרת ומשה רבינו ע"ה שהיה כללות ישראל היה שורשו מכללות התורה והיה הוא עצמו התורה כמו שכתוב (שמות ב', ב') ותרא אותו כי טוב

הוא ואין טוב אלא תורה, והיינו שראתה כי הוא עצמו התורה, והוא גם כן שרימז החכם העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם דייקא היינו אתם עצמכם הן המשפטים ודרך ענוה אמר כן שלא כלל עצמו בזה המדריגה אבל הרשע אמר מה העבודה הזאת לכם היינו עבודה גימטריא הטבע עם הכולל והוא ששואל מה העבודה היא זה לכם היינו הטבע שאתם מתנהגים בו בכסף וזהב ועשירות ואף אתה אמור לו בעבור זה עשה ה' לי והבן:

*

אוהב ישראל

רשע מה הוא אומר וגו'. לכאורה הוא מושלל הבנה וכי בשביל שאלתו מה העבודה הזאת היא נקרא רשע. אך הנה ידוע מאמר חכמינו ז"ל כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני. וכדי לגלות לך מעלת הצדיק אעתיק לך פה מה שמצאתי בספר מדרש תלפיות באות ג' ענף גדעון באמצע הדיבור וז"ל:

אמר המאסף מכאן תראה מעלת האדם לפני הקדוש ברוך הוא ושמסר כל העולם ברשותו ושיעבד לו כל הברואים לעשות רצונו וכו' והטעם לזה הוא, כיון שנברא העולם בשבילו וכולם נבראו לצוותו כמאמר חכמים ז"ל לכן מסר הקדוש ברוך הוא כל העולם כולו בידו ושיעבד לו את כל הברואים תחתיו שיקיימו כל אשר יגזור אומר, וז"ש רשע. ר"ל במה ניכר שהוא רשע מה הוא אומר ר"ל, מתוך דיבורו ושאלתו ניכר רשעתו ומחשבתו הרעה ששואל מה העבודה הזאת לכם ר"ל שהעבודה שאתם עובדים את ה' לכם לבד הוא היתרון ולא לנו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל ר"ל, מן הכולל כל העולם היינו שכולם הם ניזונים בזכותו וממילא הם משועבדים תחתיו וצריכים לשמשו. וז"ש אף אתה ר"ל, הגם שאסור לך להתפאר עכ"ז הקהה את שיניו לע"ע ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ר"ל שכל הנסים והנפלאות שעשה אז הש"י לא היה רק בשבילי וכל בריאת העולם וחידושיו רק בשבילי ואלו היה שם אחד שלא הדביק והתקשר א"ע לה' אז בודאי לא היה נגאל, ויוצאי מצרים היו מאמינים בה' ובמשה עבדו ונדבקים בו באמת ולכן נגאלו והש"י יתן בלב כל זרע ישראל שיאמינו באמת בה' ובעבדיו וכיה"כ אמן:

*

מנחם ציון

רשע מהו אומר וכו'. מכאן תשובה נצחת על הלעג השאננים הדוברים עתק ויטילו מום בקדושים משרתי עליון הנותנים שבח יקר וגדולה בכל מאמצי כחם ובתנועת כל איבריהם בשמחה ובטוב לבב תהלות ה' תרננה שפתם, ועצה היעוצה היא לבלתי להשיב לכסיל כאולתו דברים חדודים, כי החטאים האלה

בנפשותם בוז יבוזו להם ויאמרו מה העבודה הזאת לכם, רק טוב לומר להם האמת שאנחנו שמחים ומתעלסים באהבת ה' וחסדיו העצומים אשר עשה לנו ולא לו, וכמו שהיה דוד מפזז ומכרכר ואמר לפני ה' אשר בחר בי [ש"ב ו כא]:

*

שמעתי מהרב בנימין שלום פינטער שליט"א

רמב"ם יד החזקה הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכה ב מצוה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו שנאמר והגדת לבנך לפי דעתו של בן אביו מלמדו כיצד אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות, ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו הכל לפי דעתו של בן:

ולא הזכיר הרמב"ם את הרשע, כך דייק האדמו"ר מנאוואמינסק ז"ל, הגר"א מדייק בהגדה לכם ולא לו, ולא לך מיבעי ליה, אלא מכאן ראייה שעם הבן הרשע לא מדברים,

פירוש היעב"ץ לאבות ר' יוסף יעב"ץ – פרק ב משנה טז

ודע מה שתשיב לאפיקורוס, ואצלי דקדק באומרו ודע מה ולא אמר ודע להשיב, כי אין ראוי להתוכח עמו כי אסור להסתכל בפני אדם רשע, (מגילה כח.) ואמר ר' אליעזר הגדול עקיבא הזכרתי (ע"ז ז.) פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של צפורי ושמעתי דבר אחד ועליו נתפסתי למינות, ולזה אמר ודע מה שתשיב את האפיקורוס, לא שתשיב, אם לא שתצטרך להשיב לקדש את ה' ברבים, ע"ד (משלי כו) פן יהיה חכם בעיניו, אלא שתדע אתה לעצמך שיהיה לבך חזק באמונתך ותשקוד על דלתי התורה יום יום.

*

וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: (שמות יב, כו)
וְהַגִּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי מִמִּצְרָיִם:
(שם יג, ח)

רש"י

(ח) בעבור זה - בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מצה ומרור הללו:
עשה ה' לי - רמז תשובה לבן רשע לומר עשה ה' לי ולא לך שאלו היית שם לא היית כדאי ליגאל (מכילתא):

*

בלי יקר

והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם. בהגדה של פסח מסיק שהפסוק זה מדבר בבן הרשע האומר דרך לעג מה העבודה הזאת מלשון מה אנוש, ומסיק שם אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים (שמות יג ח) לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל. ומקשים על זה למה לא זכר תשובתו בצדו שנאמר בתורה (פסוק כז) ואמרתם זבח פסח הוא לה' וגו'. ולקח לו תשובה מן פסוק שאינו סמוך לו בתורה, ועוד שכבר נדרש פסוק זה על מי שאינו יודע לשאול ואצלו לא דייק לי ולא לו, ואיך ידרוש מן פסוק אחד ב' תשובות הפכיות, ומהרי"א [אברבנאל] נתעורר על קושיות אלו בספר זבח פסח שלו ונכנס בדוחקים גדולים ותירוצים שאינן מתישבים על הלב, ועתה פקח עיניך וראה כי הנני מפרש כל סיפור של הארבע בנים אשר בהם דברה התורה באופן שיותרו כל הספיקות והשאלות אשר הקשה מהרי"א, וראיתי להתיר ספיקות הנזכרים בתשובת בן הרשע בג' דרכים שונות:

דרך ראשון הוא, שפסוק ואמרתם זבח פסח וגו' אינו נקשר עם פסוק שלמעלה כלל והוא מילתא באפי נפשיה, והראיה על זה כי היה לו לומר ואמרתם אליהם זבח פסח הוא, כדרך שהזכיר בתשובת כל הבנים והגדת לבנך, ואמרת אליו, ולמה שינה כאן וכתב ואמרתם זבח פסח ולא פירש למי יאמר, ועוד קשה למה אמר בכ"מ על הפסח ועבדת את העבודה (יג ה) וכאן אמר ושמרתם את העבודה, ועוד קשה שבכ"מ קרא הבנים בלשון יחיד כי להלן נאמר (יג ח) והגדת לבנך, ובבן התם אמר (שם יד) והיה כי ישאלך בנך לאמר מה זאת. ובבן החכם נאמר בפר' ואתחנן (יט) כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת. וכאן אמר והיה כי יאמרו אליכם בניכם לשון רבים. אלא ודאי שכאן מדבר, בזמן שיקומו הרבה בנים סוררים ויחשבו להרוס פינת עבודה זו ולהשבית את העם ממלאכת עבודת הש"י, ובעבור אותם המהרסים צריכה העבודה שימור ביותר, ועל אותו דור סורר אמר ושמרתם את העבודה הזאת תשמרו אותה שלא תהרס, ואח"כ ביאר באיזו זמן צריכה העבודה שימור, על זה אמר והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ר"ל והיה צורך זה השימור באותו זמן כי יקומו בניכם בנים משחיתים ויאמרו דרך לעג מה העבודה הזאת לכם כי בלעגי שפה ידברו אל העם הזה כדי להשביתם ממלאכת עבודת ה', ועל אותו זמן אמר ושמרתם את העבודה, כי אז היא צריכה שימור ביותר לעמוד כנגד המלעיגים, ולכך נקט בניכם

לשון רבים כי בעבור איזה יחיד המלעיג אינה צריכה שימור כל כך כי בטלה דעתו אצל כל אדם, ולפי זה פסוק ראשון אינו נקשר עם הפסוק שאחריו:

ומה שנאמר אחר כך, ואמרתם זבח פסח הוא לה'. מלתא באפי נפשיה הוא לפי שאמר רשב"ג כל מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור, ומנא ליה לרשב"ג לומר כן שנוסף על עשיית המצות בפועל חייב הוא לומר ולספר בפה מענינים, ודאי למד זה מן פסוק ואמרתם זבח פסח הוא וגו', שהוא צווי על האמירה בפה נוסף על העשיה, ועדיין לא הוזכר שיהיה חוב לספר בפה ענין מצה ומרור כי בפסוק זה לא נזכר כ"א זבח פסח, ע"כ נאמר אח"כ והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ודרש בעל ההגדה בעבור זה, לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, וקשה על זה למה לא הזכיר גם הפסח ולומר בשעה שיש פסח מצה ומרור מונחים לפניך, אלא ודאי לפי שכבר הזכיר חוב האמירה בפה מענין הפסח בפסוק ואמרתם זבח פסח היא, אבל מענין מצה ומרור לא הזכיר עדיין שחייב לספר בפה אף אם לא ישאל שום אדם עליהם, וא"כ פסוק והגדת לבנך מדבר במצה ומרור לחוד שחייב לספרם בפה בפני בני ביתו אף אם לא ישאלוהו כלום, ולפי זה, לא הוזכר בתורה עדיין שום תשובה לרשע רע האומר בלעגי שפה מה העבודה הזאת לכם, ודעת בעל ההגדה שפסוק והגדת לבנך הוא תשובה לבן הרשע ולבן שאינו יודע לשאול, כי קשה על דברי בעל ההגדה שדרש פסוק זה על מי שאינו יודע לשאול מנא ליה לומר שהבן שותק מחמת שאינו יודע לשאול, שמא הוא שותק מחמת שהוא רשע גמור ואינו רוצה אפילו לדבר ממצוה זו כי כל כך היא בזויה בעיניו, וכך הקשה גם מהרי"א אבל לא תירץ כלום כי התשובה שנאמרה בתורה אינה ראייה כלל על מחשבת הבן כי מי יודע מחשבתו אם לעקל אם לעקלקלות (סנהדרין כו.) והתורה אין בידה להגיד לנו נבואה כזו לומר לפני השי"ת גלוי מחשבתו נ"א לפניו ית' גלוי, מ"מ אנחנו לא נדע ולפנינו מי גלוי וכי מלתא דפסיקא הוא שכל שותק היינו לפי שאינו יודע לשאול:

ע"כ לבי אומר שלא זו הדרך, אלא כך ביאור הענין לפי שדיוק זה לי ולא לו אינו מובן מלשון לי, והדיוק תלוי בדעת הבן היושב לפניו כי אם זה הבן השותק רשע הוא והעבודה אינה נחשבת לכלום בעיניו אז שפיר מדויק לי ולא לו, לפי שאומר לו שבעבור עבודה זו עשה ה' לי בצאתי ממצרים כל הגדולות וכל הנוראות, ומשמע מזה שאילו לא הייתי מתעסק בעבודה זו עדיין לא הייתי נגאל, וכן בן זה הרשע ודאי אלו היה שם לא היה רוצה לעבוד עבודה זו ואז בהכרח לא היה נגאל, אבל אם זה הבן השותק אינו יודע לשאול ואין העבודה בזויה עליו א"כ

מאן יימר שאילו היה שם לא היה עובד עבודה זו, מסתמא אילו היה שם היה עובד גם הוא אותה עבודה ובלי ספק היה נגאל גם הוא, ולא ידוייק כנגדו לי ולא לו כי לשון לי אינו דיוק כלל מצד עצמו כי האב הוצרך לומר אל הבן לשון לי, כי הבן לא היה באותו דור ואיך יאמר עשה ה' לנו, אבל הדיוק בא מדעת הבן אם הוא מאמין בעבודה זו שיש בה ממש או לא, כי אם אינו מאמין בה אז ודאי לא היה מתעסק בה אילו היה שם, ואז בהכרח לא היה נגאל שהרי בעבודה זו עשה ה' לי בצאתי ממצרים היציאה ושאר גדולות, ומי שלא היה מתעסק בה לא היה נגאל, אבל אם הבן מאמין בעבודה זולת שאין בו דעת לשאול ודאי אלו היה שם היה מתעסק גם הוא בעבודה זו והיה נגאל גם הוא, ואמרה התורה אם יקרה מקרה שבנך ישב לפניך וישים יד לפה ולא ישאלך כלום ויהיה הדבר בספק אצלך אם הוא שותק בעבור שאינו יודע לשאול או בעבור שהוא רשע רע, הנה כדי לצאת מידי מבוכה זו, צא תאמר לו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, ואז ממ"נ אתה יוצא ידי חובתך כי אם הוא רשע בלב אז הקהית את שיניו באמרך עשה ה' לי, כי מאחר שאינו מודה בעבודה אז יובן לי ולא לו, ואם אינו רשע אך שאינו יודע לשאול אז אמור לו פסוק זה ולא יובן ממנו לי ולא לו שהרי אילו היה שם ודאי היה גם הוא עוסק בעבודה זו:

ומטעם זה שינה כאן לומר והגדת לבנך. ולא נאמר ואמרת או ודברת, אלא לפי שלשון הגדה משמש דבר וחלופו, משמש לשון דברים קשים כגידין כמו שפירש"י על פסוק ותגיד לבני ישראל (שמות יט ג), אע"פ שבעבור היו"ד פירש כן מ"מ אף בלא יו"ד משמעותו דברים קשים כגידין, ומשמש גם לשון רכה כארז"ל פרק אין דורשין (חגיגה יד.) אגדה שמושכין לבו של אדם כמים, וכן משמע פרק ר"ע (שבת פז.) כי שם דרשו פסוק ויגד משה (שמות יט ט) שהוא משמע לתרי אפי, ע"כ נאמר כאן לשון והגדת לבנך שאם הוא אינו יודע לשאול אזי תמשוך לבו לעבודת הש"י, כמ"ש משכו וקחו לכם צאן ר"ל משכו לב בניכם לעבודת ה', וכן אגדה לשון משיכה כאמור ע"י דברים רכים, ואם הוא רשע בלב אזי בדברים אלה תאכילהו דברים קשים כגידין המקהים שיני האדם, לפי שיבין מדברין לי ולא לו, ומכאן למד בעל ההגדה לומר ואף אתה הקהה את שיניו כו', ולמד תשובה לבן הרשע מן פסוק והגדת לבנך שאם אמרה התורה לדבר כן אל הבן השותק מספק שמא רשע הוא כל שכן שתשוב כן אל הבן הרשע האומר בפה מלא דרך לעג מה העבודה הזאת לכם, ופירוש זה יקר הוא,

והנה מקום אתי לבאר זה עוד בדרכים שונות והמעייין יבחר מהם הטוב בעיניו. דרך שני הוא, להפיס דעת רוב מפרשי התורה הסוברים שהפסוק ואמרתם

זבח פסח הוא נקשר עם פסוק שלפניו, והוא תשובה לבן הרשע ולסוררים אשר יבקשו להרס פנת העבודה בדרך שנתבאר למעלה, ונוכל לומר שכוונת המגיד לומר שתשיב לבן הרשע תשובתו שבצדו והוא פסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה', כי כל המובן מן פסוק בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים מובן גם מן פסוק זה, כי הרשע אומר מה העבודה הזאת לכם לכם ולא לו, כי הוא סובר שאין ממש בעבודה זו ואינה כי אם לכם להנאתכם כי אתם האוכלים והשותים, ואמרתם אליו זבח פסח היא לה' ולא לנו, והמופת על זה אשר פסח על בתי בני ישראל בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, ואיך תאמר שאין בה ממש הרי כל מי שהיה מתעסק בעבודה זו ניצול מן הנגף, והמצרים שלא עסקו בעבודה זו נגופו ואת בתינו הציל בעבור עבודה זו, ומפסוק זה הוציא דיוק לי ולא לו לפי שהרשע מודה שאילו היה שם לא היה עובד עבודה זו וא"כ ודאי לא היה נגאל אלא היה נגוף עם המצרים שלא היו עסוקים בעבודה זו והיו נגופים, ומ"ש ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי אין הפירוש שיאמר לו אותו פסוק הנאמר על מי שאינו יודע לשאול, אלא כוונתו להשיב לו כצורתו פסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה', ומה שלא הביא הפסוק כהווייתו לפי שהוסיף לומר ואף אתה הקהה את שיניו ועדיין לא פירש מה הדבר המקרה שיניו, ע"כ עשה פירוש על פסוק ואמרתם זבח פסח הוא ואמר שמן פסוק זה יובן שבעבור זה הפסח עשה ה' לי בצאתי ממצרים והצילנו מן הנגף, וממילא יבין הרשע לי ולא לו כי אילו היה שם ודאי לא היה עובד העבודה ואז לא היה נגאל אלא היה נגוף עם המצריים ובזה יקהה את שיניו:

ומ"ש לשון אף לומר ואף אתה הקהה את שיניו. לפי שאמרו רז"ל (סדר עולם) שכאשר קשרו ישראל את הטלה בכרעי המטה היו שיני המצרים קהות לפי שגם המצריים היו מלעיגים על מצוה זו כי חשבו שהכל תלוי במזל טלה וזו היא דעת רשע זה ומיד כאשר רשע זה רואה את ישראל עסוקים במצוה זו אז שיניו קהות מעצמו, כמ"ש (תהלים קיב י) רשע יראה וכעס שיניו יחרוק ונמס. ונוסף על קהיית שיניו שכבר קהו מעצמו אף אתה תוסף להקהות שיניו ואמור לו פירוש על פסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה' שיובן ממנו בעבור זה עשה ה' לי ולא לו כו', ואילו היה מביא לו הפסוק כהווייתו אולי לא היה הרשע מבין ממנו פירוש זה המקרה את שיניו, אבל פסוק הנאמר בסמוך והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי. אע"פ ששם נאמר לי בהדיא מ"מ אין לדקדק ממנו לי ולא לו לפי שלשון לי אינו דיוק כלל כי איך יאמר האב אל הבן עשה ה' לנו והבן לא היה שמה בשעת היציאה ממצרים, ע"כ הוצרך האב לומר לי, וגם אין לדייק לי ולא לו לפי שאילו היה שם לא היה עובד עבודה זו, כי מאן יימר לך שלא היה עובד העבודה מסתמא היה עובדה גם הוא והיה נגאל עם כל אחיו בני ישראל,

אבל בפסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה' מובן שפיר שפירוש המקרא לי ולא לו כי שם ביאר בהדיא שהעוסקים בעבודה נצולו מן הנגף והמצריים שלא עסקו בה נגופו, וא"כ רשע זה אשר בלעגי שפה מדבר מה העבודה הזאת לכם ולא לו והוציא את עצמו מן הכלל, ודאי אילו היה שם לא היה עובד עבודה זו ואז בהכרח לא היה נגאל אלא נגוף עם המצריים, וזה דקדוק נכון ויקר:

דרך שלישי הוא, להפיס דעת מפרשי התורה והאגדה הסוברים שדעת בעל ההגדה להשיב לרשע פסוק בעבור זה עשה ה' לי הנדרש-על מי שאינו יודע לשאול, ודעת בעל ההגדה שכתבה התורה שני תשובות לבן הרשע, תשובה אחת היא, הנאמרת בצדו בפסוק ואמרתם זבח פסח הוא לה'. תשובה שניה היא, הרמוזה בפסוק והגדת לבן ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי וגו'. ודעתו לומר שבפסוק והגדת לבן תשובה לבן הרשע ולמי שאינו יודע לשאול וראיתו ממה שלא נאמר ואמרת או ודברת, לפי שאמירה רכה וכל דבור קשה, ולשון הגדה ממוצע וכולל לשון דברים קשים כגידין המקהים שיני האדם, ודברים רכים המושכים לבו של אדם, כמבואר בדרך ראשון למעלה, וזה רמז שרצה הכתוב שהאב יאמר פסוק זה לשני בנים הן לבן זה שאינו יודע לשאול להגיד ולמשוך לבו לעבודת הש"י כמ"ש משכו וקחו וגו' ולומר לו בעבור זה עשה ה' לי וגו', וכבר אמרנו למעלה שלבן זה שאינו יודע לשאול אין דיוק כלל מלשון לי לומר לי ולא לו, רק לבן סורר תגיד דברים קשים כגידין וע"י שתאכילהו דברים קשים כגידין תקחה את שיניו ותאמר לו ג"כ פסוק זה בעבור זה עשה ה' לי, ומדוייק שפיר אצלו לי ולא לו לפי שאילו היה שם לא היה עובד עבודה זו ואז ודאי לא היה נגאל שהרי גם לי לא עשה ה' כי אם בעבור זה, ואילו נכתב פסוק זה לבן שאינו יודע לשאול לבד היה לו לומר ואמרת אמירה רכה, ואילו לא נכתב כ"א לבן הרשע לבד היה לו לומר ודברת דבור קשה, ועוד שלא נסמך פסוק זה ללעגו ובזו של דברי הרשע, אלא כתב והגדת ששניהם במשמע כאמור:

ודעת התורה, לנסות תחילה את הרשע אם הוא אפשרי למשוך אותו לעבודת הש"י בדברים רכים, וזו היא התשובה שבצדו ואמרתם זבח פסח הוא לה', ומלת ואמרתם היינו אמירה רכה כי בפסוק זה לא משמע לי ולא לו שהרי לא נכתב בפסוק זה לשון לי בהדיא, ואם יקשה ערפו ולא ישמע לקול מלחשים אז והגדת לבן להאכילו דברים קשים כגידים להקהות בהם שיניו ולומר לו בעבור זה עשה ה' לי ולא לו,

וזה"ש משכו וקחו. משכו לשון אגדה שתמשכו בתחילה בדברים רכים את ישראל לעבודת הפסח, ואם לא ישמעו אז וקחו קיחה בידיים בעל כרחם, ודברים קשים דומים לכפיה בידיים ממש דהיינו קיחה:

ומה שלא הזכיר בעל ההגדה, התשובה שנאמר בצדו ואמרתם זבח פסח הוא, יכול להיות שרמזה במה שאמר ואף אתה הקהה את שיניו, מהו לשון אף, אלא שר"ל כי זה אין אני צריך לומר שתשיב לו תשובה שבצדו כי פשוט הוא שודאי תשיב לו אותה תשובה, אלא אף זו ר"ל אף תשובה שניה המדברת מענין קיהוי שיני הרשע אף אותה תשובה תשיב לו אם לא יוסר בתשובה ראשונה, וא"כ רמז במלת אף גם התשובה שבצדו בדרך לא זו אף זו, כי לכך כתבה התורה שני תשובות לבן הרשע אחת רכה ואחת קשה, ואמר בעל ההגדה לא תגור מפני הרשע ונוסף על תשובה הרכה הראשונה תשיב לו אף תשובה שניה זו להקהות בה שיניו, ואל תתמה על החפץ שפסוק אחד יהיה נדרש בשני אופנים סותרים כי כבר אמרנו שאין הדיוק בא ממלת לי, ועיקר הדיוק תלוי בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, ע"כ לרשע רע שלא עבדו מדויק לי ולא לו, אבל הבן שאינו יודע לשאול אילו היה שם היה עובדו על כן אין דיוק לי ולא לו שייך אצלו, ואילו היה שם היה נגאל גם הוא:

*

דגל מחנה אפרים

ועתה נבא לבאר מאמר בעל הגדה אשר כל איש ישראל אומרים אותו בודאי ברוח הקודש נאמרה מה שאלת החכם, ומהו תשובתו, ומהו החילוק בין דברי החכם לדברי הרשע, כי החכם האומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אתכם ותשובתו כהלכות הפסח וכו', והרשע אומר מה העבודה הזאת לכם ותשובתו להקהות את שיניו,

ו"ש בזה דברים עמוקים ונבאר בתכלית הקיצור והחכם יבין, גם יבא בביאור ארבעה בנים דיברה תורה כי כבר בארנו לעיל כי לחכמים די באזהרה אחת ובדיבור אחד אנכי ואברהם אבינו ע"ה השיג כל התורה בעצמו מחמת כי מאס ושיבר כח אלהים אחרים מעצמו ולפי בחינת הסרת אלהים אחרים כך זכה לבחינת אנכי והבין והשיג בחינת בריאת האדם ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה והאיך הם מאירים באדם ומחיים אותו כמבואר בספר יצירה וכשבא אברהם אבינו ע"ה הבין והביט וכו' וראה ועלתה בידו הבריאה שנאמר (בראשית י"ב, ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן וגו' וקשר עשרים ושתים אותיות בלשונו וכו' עד כאן, כי איתא בש"ס (נדה ס"א:) מצוות בטילות לעתיד לבא והוא תמוה הא התורה הוא נצחית וכל מצוה ומצוה הוא חיות העולמות כמבואר בכמה מקומות ואיך שייך ביטול בהם אך להבין זה הואיל ועסוקים אנו באותו ענין ובאותו הלכה הלכות חג בחגו,

ונבאר כי איתא ברעיא מהימנא כי מצה הוא לשון קטטה ומריבה היינו שעושה מריבה ודוחה הקליפה גם מצה היא י"ה מכוסה בא"ת ב"ש בבחינת מ"צ וכשהקב"ה שם

אזי נקרא מצה עיין שם, ולבאר זה כי ידוע אותיות מצוה הוא שם הוי"ה ב"ה רק אותיות י"ה הם בעולם באותיות מ"צ והם בחינת המוחין אשר לעת עתה הם מכוסים ולעתיד לבא כשיתגלה המוחין ובחינת הדעת יהיה מצה בבחינת מצוה כי יהיה שם הקב"ה ויהיה חיבור וזיווג ומצוה יהיה בבחינת הוי"ה ב"ה שיתגלה התלת מוחין וזהו והם שתיים שהן ארבע ויהיה ג' בחינת הוי"ה שורש חכמה בינה דעת,

ולעניות דעתי הוא מרומז בזה"ק וברעיא מהימנא כמה פעמים כי בתחלה עלו ישראל לבחינת מצה ואחר כך לבחינת לחם הנני ממטיר לכם לחם מן השמים והשמים הוא בחינת ו ולחם הם בחינת שלשה הוויות והבן שהם תלת מוחין וזהו שאיתא בש"ס (שבת ל:) לעתיד לבא תוציא ארץ ישראל גלוסקאות פירוש לעתיד לבא יסיר המכסה מן המוחין ויהיה הכל הוי"ה ב"ה ותוציא ארץ ישראל לחם בלי מוץ ותבן כמו הארץ מה שזורעים בה היא מוציאה אם חיטים יפים יהיה מוציא חיטים יפין וכן להיפוך ח"ו, וכן הוא בכל הדברים שבעולם וזיווג איש ואשה יוציא הנשמות כפי הזיווג בלי מוץ ותבן לכן יהיה ביטול היצר הרע וביטול המות כמו שכתוב (ישעיה כ"ה, ח) ובלע המות לנצח וגו' כי יהיה הכל בהתגלות מוחין עילאין אשר הם חיים והמשכיל יבין, וזהו רמז בש"ס (נדה ס"א:) מצוות בטילות לעתיד לבא היינו תיבת מצוה יהיה בטל רק יקרא שם הוי"ה ב"ה כי יתגלה (אור המוחין המכוסה במצה דמצוה,

ומא"ז זללה"ה שמעתי או בשמו או בשם הרמב"ן ז"ל כי ישיגו העולם בחינת המצוה ושורש חיות המצוה האיק שהוא ממש חיות נפשו וחיות כל העולמות כמו שכתוב (ירמיה ל"ג, כ"ה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובריתי היינו התורה וכמו שהשיג אברהם אבינו ע"ה מצד עצמו כל התורה כנ"ל ולא ששמר התורה בציווי הקב"ה מחמת שהיה מצוה לו כי עדיין לא היה תורה רק שהשיג מצד השכל שורש חיות של כל מצוה ומצוה איך שהוא חיות נפשו וצריך לעשותה לחיות נפשו כדי לדבק לחי החיים ואז לעתיד לבא (ישעיה י"א, ט) ומלאה הארץ דעה וגו' כמים לים מכסים,

וזהו והיו עיניך רואות את מוריך כי אותיות רבי הם בחינת חכמה ובינה עם הנביעו כמבואר לעיל בשם אא"ז זללה"ה, וזהו (ישעיה ל"ג, כ) ולא יכנף עוד מוריך פירוש שלא יהיה מכוסה הבחינת רבי שהוא חכמה ובינה באותיות מ"צ שהוא הסתרה רק יהיה הכל באתגלייא וישיגו הכל אורחות חיים כמו אברהם אבינו ע"ה שורש של כל המצוה וסודותיה האיק הם מאירים באדם ובכל העולמות ומחיה אותם ואי אפשר להיות כלל שלימות האדם כי אם על ידם ושני הפירושים עולים בקנה אחד לפי המבין,

וזהו פירוש מצוות שם מצוות שהוא לשון ציווי זה יהיה בטל לעתיד לבא כי לא יעשו המצוות מחמת שהוא מצווה מאת השם ברוך הוא ואם לא היה מצווה לא היה עושה רק ממילא יהיו רודפים לקיים המצוות כדי להחיות נפשם כמו שרודפים אחר הדבר המחיה בגשמיות בלי שום מצוה ולכן יהיה בטל שם של מצוה שלא יכונה כלל בלשון ציווי רק מצד

השכל והשגת עצמם יעשו אותם כנ"ל ודי בהערה זו למשכיל להבין שורש הדברים והאיך שני הפירושים עולות בקנה אחד.

וזה שאמר בעל ההגדה ברוך המקום וכו' כנגד ארבעה בנים דיברה תורה אחד חכם וחכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אתכם והיינו כי (קהלת ב', י"ד) החכם עיניו בראשו שיש לו בחינת חכמה שהוא בחינת בראשית שהוא מאמר ראשון בחינת אנכי כנ"ל ומכח זה החכם משיג מאליו כל התורה כולה שהם תרי"א עיטין לבחינת אנכי כנ"ל והבן,

ולכך לחכם לא יקרא בשם חוק ולא בשם מצוה אלא או כפירוש הראשון שיקרא אצלו בשם הוי"ה ב"ה או כפירוש השני שלא יהיה דרך ציווי רק ממש יהיו רודפים אחר זה אחר אשר יתגלה אור החכמה שורש החיות של כל העולמות,

וזהו תמיהת החכם מה החוקים וכו' אשר צוה ה' אתכם ואם לא הייתם מצווים לא הייתם עושים הלא מי שיש לו מוח בקדקדו יבין שזהו ממש החיות של הכלל והפרט, ותשובתו הוא כהלכות הפסח היינו שיש מוחין דגדלות ומוחין דקטנות כן גם כן יש בני אדם כמותם וצריך לצרפם שניהם יחד ולהמתיקן כנ"ל בדרוש הארוך וזה יהיה עד ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

וזהו שמרומז אין מפטירין אחר הפס'ח אפיקומין סופי תיבות חר"ן שהם בחינת ג' אלקים שהוא מוחין דקטנות כידוע ולכן היו צריכים עשרה דברות ועשרה מאמרות וזהו אין מפטירין אחר הפסח וכו' פירוש שאין עתה גאולה שלימה בבחינת התגלות המוחין כי יש עוד אחר הפסח זמן הספירה כידוע מה שכתוב בכתבים והבן.

ושאלת הרשע הוא ממש להיפוך כי הרשע שאין משיג כלום נועם מתיקות התורה והמצוה והיא כעבודה קשה לכל העושים בה וכמשא כבד יכבדו ממנו איזה מצוה אשר הוא עושה בעל כרחו והוא ששאל לעבדי המלך מהו זהו עבודה אשר יצוה לעבדיו לעשות כה או שזהו אין מצות המלך כלל וזהו לכם כמאמר הנחש הנ"ל וזהו לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר והבן,

ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ה' לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל, כי הגאולה היה רק למאמינים בו יתברך כמו שכתוב באור החיים (שמות י"ב, י"ב) ועברתי בארץ מצרים כמלך העובר ממקום למקום, והוא דרך משל לבני המלך הנתונים בשביה קשה ומצפים בכל יום לצאת לאביהם ולמלכם ופעם אחת עבר המלך דרך אותו המקום שבניו שמה ובעבור המלך והכירו בניו את אביהם ומלכם ותפסו עצמם בו ובבגדו ומי הוא אשר יושיט ידו שמה להעבירים מאביהם חדא דיתחייב בנפשו ועוד מחמת אימת המלך ירא ליגע אצלו כלל, וזהו כמלך העובר ממקום למקום והבן,

אבל לרשע שאינו מאמין בזה כדאיתא בספרים הקדושים של הגאון מפולנאה בשם הרב המגיד ז"ל מבאר המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו (שבת קי"ט:): כיון שאינו מאמין בו ואינו נותן לב בעבור הצדיק דרך גיהנם לידבק בו בשביל שלא היה מאמין בו בחייו לכן

אינו עולה עמו, וזהו ממש הענין ברשע זה השואל על ה' ועל עבדיו וכפר בעיקר ואינו מאמין בו לכן אילו היה שם לא היה נגאל כי כל ניצוצי השכינה עלו וכל הקליפות תפול עליהם אימתה ופחד וידמו כאבן,

ושאלת התם שלא השיג בחינת אמת התורה רק בתמימות הולך ומאמין בה' ובעבדיו הוא שואל התם מה זאת, ושאינו יודע לשאול צריך להגיד לו ולפתוח לו פתחים באמונת התורה והמצוה ולארבעה בנים יחשב אף שאחד רשע כמו (אבות פ"ה, משנה ט"ז) ארבע מדות בנותני צדקה אף שאחד מהם הוא לא יתן ולא יתנו אחרים כמבואר בשם אא"ז זללה"ה וזהו כנגד ארבעה בנים דיברה תורה היינו הרבה התורה בדיבורים כנגד החכם תופס התורה כולה בחכמה כנ"ל, ושאלתו הוא להחזיר את העולם למוטב ולהבינם שורש הדעת והחכמה וצועק בקול רם עורו ישנים מתרדמתכם כי התורה והמצוה אין זה כי אם ה' אלקים חיים ואין זה בחינת מצוה רק הוי"ה ב"ה וברוך שמו כנ"ל ומשבר שיני רשעים פירוש ברוב חכמתו משבר חכמת הכוזבים והאפיקורסים וזהו (תהלים ג', ה') שיני רשעים שברת לה' הישועה על עמך ברכתך סלה, וזהו כדי ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות וזהו כנגד ארבעה בנים דיברה תורה היינו דברי תורה כלשון בני אדם להבינם כנ"ל והבן:

*

תם מה הוא אומר. מה זאת. ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים:

ושאינו יודע לשאול את פתח לו. שנאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי מצאתי ממצרים:

*

יכול מראש חדש, תלמוד לומר ביום ההוא. אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה. בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך:

אוהב ישראל

יכול מר"ח ת"ל (שמות יג, ח) בעבור זה וגו' שיש מצה ומרור מונחים לפניך גו'. הנה באמת אף אם התינוק שואל את האב שאלה זו בשאר ימות השנה אז יכול האב ג"כ להשיב להבן כפי הכתוב בתורה, אך דהתוה"ק מורה לנו דכל ימות השנה אף אם יאמר להבן הסיפור יציאת מצרים לא יהיו אז הדברים מתיישבים בלבו ולא יכנסו באזניו כי זה

תלוי באמונת הלב ולא כל מוחא סביל דא. וזה"ש לנו התורה בעבור זה ודרש בעל ההגדה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך ר"ל, בליל פסח שאז מתגלין הארת המוחין אשר רומזין לזה המצה והמרור ובזו הלילה מתגלה אור השכל והאמת והאמונה וחופף בלילה הזה על כל זרע ישראל ואז כשתשיב לבך תשובה זו ותגיד לפניו כל הסיפור הלז אז בודאי יכנסו דברי האב באזני הבן ויאמין באמת ביציאת מצרים משא"כ בשאר ימות השנה שאז החשכות גובר בעולם עי"ז לא יוכל הבן לקבל דברי אביו ולהאמין בהם. ויה"ר שיקוים בנו ב"ב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות אמן:

*

מנחם ציון

יכול מראש חודש ת"ל ביום ההוא וגו'. לכאורה קשה מה לנו בכך אם יתחיל מר"ח, ואדרבא הלא נצטוינו לזכור פעמים בכל יום יציאת מצרים ומי שלא קרא ק"ש שחרית וערבית לא יצא ידי חובתו, וביאור הענין כי לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא וימלל גבורות ה' להשמיע תהלתו בשער בת רבים, לשונו תהגה צדקות ה', רק בהתעצם תשוקת המשכיל להדבק באור פני מלך חיים, וישליך את נפשו מנגד בעבור אהבת אלקי עולם המשובח והמפואר והמתנשא, ופיו ולבו יהיו תמים יחדיו לעשות רצון קונו, ולא ישגיח על מאורעותיו אם טוב ואם רע, רק יאמין באמונה שלימה שהכל הוא בחסד עליון.

וכמ"ש מורי ז"ל בי"ג מדות התורה נדרשת מקל וחומר ומגזירה שוה, פירוש שאין התורה מתקיימת רק במי שהקלות והחמורות יהיו שוין אצלו, וכל מגמת פניהם וחפצו כסוף יכסוף רק להתאחר בחלק ה' צורו וגואלו, עד שיהיה זה הרגל והתלמדות אצלו לבלתי הפרד ממנו אף רגע כמימרא:

וז"ש יכול מראש חודש"ש תלמוד לומר, כי לא בהתחד"ש עליו אור שפעת כבוד ה' להאיר על עבר פניו שפתי רננות יהלל פיו, ת"ל ביום ההוא, והכונה על פסוק ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד [זכריה יד ט], שיהיה הלימוד והרגלו רק באחדות הבורא, יכול מבעוד יום, שאל יאמר מיד בהאיר ה' פניו להיות לו לאור יומם, רק שצריך התלמדות אצלו, בעבור זה, שהשי"ת נקרא זה אלי, והיינו רק בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, והוא הדבר אשר דברנו שאל ירע בעיניו הטובות והרעות המכונים בשם מצה ומרור, רק גם הרע יהיה אצלו כטוב ממש, כי באמת הוא אך טוב וחסד, ואין דבר רע יורד מן השמים [ב"ר פנ"א ג]:

*

מִתְחַלָּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ הַמְּקוֹם
לְעֲבוֹדָתוֹ. שְׁנֵאמַר, וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם כֹּה אָמַר יְהוָה

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֶבֶר הַנְּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תְּרַח אָבִי
אֲבֵרָהֶם וְאָבִי נַחֲוֹר וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

מנחם ציון

מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו וגו' ואקח את אביכם וגו' ויעקב ובניו ירדו מצרים. לשון ויעבדו אלהים אחרים [יהשע כד ב] משמע דקאי גם על אברהם אבינו, ובאמת הוא כך שאמרו חז"ל [נדרים לב.] בן ג' שנים הכיר את בוראן, ובמקום אחר אמרו בן מ"ח שנה [ב"ר פצ"ה ג], ואלו ואלו דברי אלקים חיים, שמתחילה עבד ע"ז וכשנעשה בן ג' שנה הבין שאין בה ממש, אמר אין בירה בלא מנהיג, והתחיל לחשוב על צבא השמים ולא היה יכול להגיע לנקודת האמת עד שרצה הקב"ה את מחשבתו הטובה ודעתו הרצוייה וצוהו ללכת אל ארץ כנען, ואוירא דארץ ישראל מסוגלת ליישר מצעדי גבר להכין לבבם ולסעדם לכל טהר לב, לבל ישט לבו בדברי הבלים, ולא זכה לבן עד שנעשה בן מאה שנה שאז היה ראוי להוליד זרע כשר:

ועל כן כל אותן הנפש אשר עשו בחרן שגייר כמה אלפים ורבבות, ומכלם לא נודע מה היה להם אחרי כן ואבד זכרם ולא יצא מהם דבר טוב, לפי שמתחלה גם הם טעו בדעות רעות, וגם אחרי כן לא היתה אמונתם שלימה, ונשקעו אח"כ לחזור לגילולי בית אביהם, וגם ביצחק עדיין לא היתה המטה שלימה מפני הדיעות המשובשות שהיה באברהם מנעוריו, וע"כ יצא אותו הארס עם עשו, רק יעקב יצא מצורף ומטוהר והיתה מטתו שלימה, והיה השי"ת בטוח בזרעו שאף אם ירדו למצרים לא ישארו שם, אע"פ שרוב ההצלה היתה סיועת הקב"ה ולא בצדקתם, מכל מקום גם בהם היה הדבר תלוי וכמ"ש ויזעקו בני ישראל אל ד', וזה פירוש כל המאמר:

*

וַאֲקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבֵרָהֶם מֵעֶבֶר הַנְּהָר וְאוֹלַךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ
כְּנָעַן וְאַרְבֶּה אֶת זָרְעוֹ וְאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק, וְאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו,
וְאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שְׁעִיר לְרִשְׁתּוֹ אוֹתוֹ, וַיַּעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ
מִצְרָיִם:

אוהב ישראל

מתחלה עובדי עבודה זרה היו וגו' ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו וגו'.

הכוונה בסיפור הלזה, דבאמת בלילה הזה אנו משבחים ומודים לשמו ית' על כל הטוב והנסים והנפלאות שעשה עמנו בצאתנו ממצרים וממאסים ומגנים כל הרע של עע"ז. והנה מי שהוא צדיק מעיקרא שלא טעם טעם חטא מעולם זה אינו יכול כ"כ למאס ולגנות הרע בעיני כל כי איך יוכל האדם להעיד על דבר שלא טעם אותו ולא עמד בו, אבל מי שהיה מקודם מעוברי עבירה ואח"כ שם אל לבו ושב מחטאיו ומואס בכל חלקי הרע בכל לבבו באמת ומאז והלאה בוחר לדבק א"ע בהטוב זה שיכול להעיד על הטוב שהוא באמת טוב וישר וראוי ונכון לבחור ולדבק בו. ועל הרע שהוא רע וימאס בו ביותר מחמת שכבר טעם כל התענוגים מחלקי הרע ח"ו וכעת רואה בעין שכלו הזך והישר שהכל הבל ונבזה ונמאס, כמ"ש המפרשים דשהמע"ה לבדו היה יכול להבהיל את כל עניני העוה"ז ולומר (קהלת א, א) הבל הבלים הכל הבל מפני שמלך על כל העולם כולו ולא היה חסר כלום מאיזה מין תענוג שיכול להיות בעולם הזה ועכ"ז הבין בשכלו הזך והק' והטהור שהכל הבל לכן מהראוי לו להעיד על זה ונאמין באמונה שלימה שדבריו כנים ואמיתים. וז"ש מתחלה עע"ז היו אבותינו כו' ר"ל שגם הכנס"י טעמו טעם איסור ואבותינו היו עע"ז ואעפ"כ נתנו ללבם אח"כ ומאסו בהרע ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו וז"ש ומספר הכתוב איך הש"י צירף וליבן את הכנס"י ובחר באברהם מכל בני תרח ואח"כ נולד ממנו יצחק והיה בו עוד סיגים לזה הוליד את יעקב ואת עשו ונתן הקב"ה לעשו את הר שער ועדיין היה סיגים אשר על כן הוצרך יעקב ובניו לירד למצרים. ושמה נצרפו כצרוף כסף ונתבררו ונתלבנו היטב. וכיה"ר שנתברר ונתלבן היטב כראוי ע"י משיח צדקנו שיבוא ב"ב אמן:

*

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
חָשַׁב אֶת הַקֶּץ לְעִשׂוֹת. כִּמְהָ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּבְרִית
בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תִּדְעַ כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ
בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעִבְדוּם וְעֵנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי
אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכּוֹשׁ גָּדוֹל:

אוהב ישראל

ברוך שומר הבטחתו לישראל וגו' את הקץ וגו' כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' והיא שעמדה לנו וגו' מצילנו מידם. הנה הרמב"ם ז"ל (הלכות תשובה פ"ו ה"ה) מקשה מפני מה נתחייב פרעה ועמו על שהשתעבדו בישראל הלא כך גזר הש"י בברית בית הבתרים כמפורש בתוה"ק (בראשית טו, יג) כי גר יהיה זרעך גו'. ותירץ, דבשלמא אם היתה הגזירה מפורשת בפרטיות על איזה אומה שישתעבדו בישראל, היינו אם היה מפרש הקב"ה בגזירתו שיהיו גרים בארץ מצרים ועבדום וענו אותם אז היה פרעה ועמו צדיקים בנידון זה ונקיים מהעונש מפני שקיימו גזירת המקום ב"ה, אך באמת גזירתו היתה סתומה

היינו שאמר כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ולא פירש דוקא תחת איזה אומה ישתעבד וא"כ כאו"א מאומות העולם היה יכול להשמט עצמו מזה ושלא לשעבד את ישראל ולהתנצל בטענה כי לא עליו נאמר גזירה זו שיהיה הוא שליח בדבר ואפשר ע"י אחר ופרעה עצמו בחר בזה מרצונו וחפצו הרע והעביד את בני ישראל בפרך לכך קיבל שכרו בשלימות כראוי לו. והראב"ד ז"ל תירץ כפשוטו דהקב"ה נפרע מן הרע במי שהוא רע יותר ממנו כדי שיתמלא סאתו בזה ויפרע אח"כ ממנו ג"כ וכמ"ש (ישעיה י, ה) הוי אשור שבט אפי גו' כהתימך שודד תושד גו' (שם לג, א). ועוד תירץ שהגזירה לא היתה שישתעבדו בישראל בעבודה המפרכת ומשברת את הגוף רק ועבדום וענו אותם קצת ע"ד (זכריה א, ט), אני קצפתי מעט והם עזרו כו' עיי"ש, והנה על הקושיא שהגזירה היתה וענו אותם ארבע מאות שנה ובאמת לא היו ישראל משועבדים במצרים רק ר"י שנים כמנין רד"ו. וכבר תירצו המפרשים דקישוי השיעבוד השלים מנין ת' שנה. או י"ל שהתחלת הגזירה היתה משנולד יצחק. והשל"ה הק' תירץ, דהדיבור של בשר ודם אינו כלום כי התעיף עיניך בו ואיננו ואינו נגמר גזירתו עד שיעשה הדבר בפועל, אמנם דיבורו של הקב"ה חשוב כמעשה ממש כמ"ש (תהלים לג, ו) בדבר ה' שמים נעשו. נמצא תיכף ומיד שיצאה מפיו הק' בהוב"ש כביכול הגזירה כי גר יהיה זרעך גו' הרי הוא כאילו כבר עשוי ונתקיימה, ולכן אל תתמה על החסרון ק"ץ שנה מן הגזירה כי מאז שנגזרה תיכף ומיד התחילה על כן מהראוי ונכון למנות הת' שנה מברית בין הבתרים:

ועפ"ז יתיישב דברי המדרש רבה (במדב"ר כ) ע"פ ההוא אמר ולא יעשה (במדבר כג, יט) זה קאי על הגזירה כי גר יהיה זרעך גו' ארבע מאות שנה זהו אף שאמר הקב"ה אעפ"כ לא יעשה, אבל מה שהבטיח ואח"כ יצאו ברכוש גדול ודיבר ולא יקימנה בתמיה ובודאי יקיים הש"י דברו הטוב כאשר הבטיח. ולכאורה הוא פלא גדול וכי משוא פנים יש בדבר שמקצת דבריו יהיה בטל ומקצתו קיים. ולדברינו הנ"ל יבואר על נכון, דבשלמא הגזירה של תי"ו שנה כיון שיצאה מפיו של הש"י כביכול היה נחשב כמעשה וכאלו כבר התחילה הגזירה וזש"ה ההוא אמר ולא יעשה ר"ל, הלא אצל הקב"ה אין הבדל בין אמירה לעשיה רק דיבורו הוא מעשה ממש לכך אל יקשה לך על שנחסר ממנין ת' שנה כיון שהיה הגלות אצלו כבר בכח ועבור זה גם הדיבור של הש"י שהבטיח ואח"כ יצאו ברכוש גדול צריכים לקיים להכנ"י וז"ש ודיבר ולא יקימנה בתמיה. וז"ש בעל הגדה ברוך שומר הבטחתו לישראל ר"ל, שקיים את דברו שהבטיח לנו ואח"כ יצאו ברכוש גדול אף שהגזירה של ת' שנה לא נגמרה בשלימות ועל זה אמר שהקב"ה חשב את הקץ ר"ל, מנין ק"ץ שנחסר מן הת' שנה חישוב לעשות ובזה נשלם שהמחשבה של הקב"ה נחשב כמעשה וכדברי השל"ה הנ"ל. וזש"ה והיא שעמדה לאבותינו כו' שלא אחד בלבד ר"ל, שלא נגזר על אדם ואומה פרטי אלא סתם על איזה אדם ואומה יהיה מי שיהיה, לכך כל מי שירצה ויפשוט ידו להשתעבד בנו ולעשות עמנו רע אז שכרו לא יקופח וכנ"ל וזש"ה ולכך הקב"ה מצילנו מידם ועושה נקמה בכל העושה עמנו רעה על שהעיצו פניהם ומסרו נפשם להשתעבד בנו. וכדברי הרמב"ם ז"ל:

*

מכסה המצה ומגביה את הכוס בידו ואומר:

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו
אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקדוש ברוך הוא
מצילנו מידם:

דגל מחנה אפרים

והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם, היינו על דרך הנ"ל שצריך ללמוד תורה לשמה והיינו לשם ה' וה' יש לה ג' צירופים והם הי"א, והוא שאמר והיא היינו הלימוד תורה לשמה שהיא לשם ה' וג' צירופים שלה שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד היינו מחמת שאין אחד שהוא אלופו של עולם בהתורה שלומד עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה היינו כשיש הקב"ה שם מצילנו מידם על דרך ששמעתי מן א"ז זללה"ה אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד (חגיגה ט:*) היינו שיש בו אחד שהוא אלופו של עולם:

עוד יש לפרש שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו וכו'. על דרך דאיתא בתיקונים ובזוה"ק (מלאכי ג', ו) אני ה' לא שניתי אבל לחייביא אישתני ואיסתתר ואתכסי בכמה לבושין ואף כשעושה עבירה ח"ו אם לא היה משפיע בו חיות וכח לעשותו בודאי לא היה יכול להניע בשום אבר לעשות עבירה אבל הוא באתכסיא שהרשע אינו רואה זה וזה גורם גלות השכינה,

וזוהו שלא אחד בלבד היינו כשאין אחד בלבד בלי לבושין אזי עומד עלינו לכלותינו אבל והקב"ה היינו כשיש אחד בלבד בלי לבושין מצילנו מידם והבן:

*

מאור ושמש (פרשת מצורע)

והיא שעמדה לאבותינו ולנו וכו'. יש להבין על אומרו והיא שעמדה שפשוטו מורה שזכות האמור למעלה עמדה להם והרי לא נאמר למעלה מזה דבר. גם אומרו והיא שעמדה לשון נקבה צריך הבנה:

והנראה לרמז בזה כי הנה שורש עבודתינו הוא לידע ולגמור בלב שלם גודל האמונה שה' יתברך הוא עיקרא ושורשא דכולי עלמין ולית אתר פנוי מיניה ולהיות נכסף בכל לב ונפש להזבק באורו יתברך שמו, וכאשר קשורה בכל כללות עם בני ישראל גודל האמונה באחדותו יתברך שמו, אזי להם העוז והכח להכריח גם אומות העולם כולם שיודו בעל כרחם לאחדותו יתברך שמו, ואז אין

לאומות העולם שליטה כלל וכלל על עם בני ישראל, וכמו שיהיה במהרה בימינו לימות המשיח כאמור ביום ההוא יהיה ה' אחד וגו' (זכריה יד, ט). וזהו נקרא בפי חכמי האמת בחינת זכורא מפני שכוחם גדול וחזק בהאמונה. אכן באם חס ושלוש נופלים ממדריגתם מגודל האמונה ואינן מיחדים ה' יתברך בכל לב אז אין בכוחם להכריח האומות העולם לעיקר האמונה ויכולין האומות העולם לשלוט בהם חס ושלוש אילולי רחמי ה' יתברך עלינו, וזהו נקרא בחינת נוקבא לבעבור שתש כוחם בהאמונה:

וזהו אומרו והיא שעמדה וכו' פירוש כשהם חס ושלוש בבחינת נוקבא אז הם מעוכבים מלקבל הטובות המוכן להם, וזהו שעמדה לאבותינו לשון עכבה כמו ותעמוד מלדת (בראשית כט, לה). שלא אחד בלבד, פירוש כשאינם דבוקים ואחוזים באחד בלבד להאמין בכל לב באחדותו יתברך שמו אזי עמד עלינו לכלותינו אלא וכו' והקב"ה מצילנו מידם דהיינו ברצונו הקדום שהוא מדת וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו כדאי והגון כמאמר חז"ל (ברכות ז.):

*

מניח הכוס מידו ויגלה המצות:

צֵא וְלִמַּד מִה בִּקֵּשׁ לִבְנֵי הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ. שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֱלֹהִים
עַל הַזִּכְרִים וְלִבְנֵי בִּקֵּשׁ לְעִקּוֹר אֶת הַכֹּל. שְׁנַאֲמַר:
אֲרָמִי אֲבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיִּגְדַּל שָׁם בְּמַתִּי מְעַט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם
וְרַב:
וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה אָנוּם עַל פִּי הַדְּבָר:

סיפר בעל מנחת אלעזר זי"ע :

האר"י הקדוש היה רגיל לילך לשמוע דרשותיו ואמרותיו הטהורות של הגה"ק רבי משה אלשיך זי"ע. והסביר האר"י ז"ל, שכיון שראה כל פמליא של מעלה הלכו לשמוע דרשות האלשיך, גם הוא הלך לשמוע בשעה שהחכם יושב ודורש ברבים. פעם אחת דרש משה, האלשיך הק', בענין לבן הארמי, אשר החליף את משכורתו של יעקב אבינו עשרת מונים. ואמר, עשר פעמים עשר הוא מאה פעמים, אשר לבן הלך בתחבולות שונות ועצות עמוקות איך לרמות את יעקב כה וכה. וחשב בזה האלשיך הק' כל התחבולות שחשב לבן הארמי. העם בשמעם נתפעלו והתענגו מטוב טעמו, והאר"י הק' עשה אז תנועת שחוק, ואחר כך חלף הלך לו באמצע הדרשה.

ואמר האריז"ל, כי ראה אשר לבן היה שם בשעת הדרשה, ועל כל פעם שהזכיר האלשיך שחשב לרמות בזה את יעקב אבינו, הרכין לבן את ראשו ונענה לו כי אמת יהגה חכו, אשר גם בזה כיוון לרמות וגם בזה וכו', ועל זה שחק האר"י הקדוש זי"ע.

מאור ושמש (פרשת ויצא)

דהנה בעל הגדה אומר ולבן ביקש לעקור את הכל, ולכאורה יקשה במה ביקש לעקור את הכל:

והנראה דהנה איתא במדרש (בראשית רבה ע, יג) ויספר ללבן את כל הדברים האלה סבור אתה ממון אני טוען מילין אני טוען, ופירושו שטען ברכות שברכו אביו ומסתמא סיפר לו הברכות ובהם היה הברכה הוי גביר לאחיך ששם יצחק את יעקב גביר על עשו, ורצה לבן ברשעו לבטל תיכף ברכה זו העיקרית ורצה שיעקב יהיה לו עבד לא גביר, ובזה רצה לבטל הברכה. אמנם כי בחלה נפשו פן ירגיש יעקב בדבר ולא ירצה לקבל על עצמו העבדות על כן אמר לו בחלקת לשונו אך עצמי ובשרי אתה היינו ששנינו כמו עצם אחד וגוף אחד ואף שתעבדני לא תהיה בגדר עבד לזולתך רק כעובד את עצמך. ושוב אמר לו הכי אחי אתה, רצה לומר שבאם הייתי לך לאח היית מתיירא לעבדני פן תבטל הברכות, אמנם אתה עצמי ובשרי ולא תהיה כלל בגדר עבד, וגם זאת לא יהיה בחנם רק הגידה לי מה וגו'. אמנם יעקב אבינו הבין כוונת הרשע ורמיותו אף על פי כן לא מנע את עצמו מלעבדו מחמת שצפה ברוח קדשו שמוכרח ליקח בנותיו להעמיד שבטי יח, ובאמת הניח הברכות לאחרית הימים כדאיתא בספרים הקדושים.

עתה דעו וראו מחשבת הרמאי הזה שביקש לעקור הכל היינו לבטל הברכות. וזה אשר שלח יעקב על ידי המלאכים לעשו אחיו עם לבן גרתי כפירוש רש"י לא נעשיתי שר וחשוב וכו' ואין לך להתרעם על הברכות עיין שם, וקל להבין:

*

לפני שנים נשאלתי בליל הסדר ע"י נכדתי תחי' למה הבעל הגדה הרחיק לכת והוצרך להביא פסוקים מפרשת כי תבוא ארמי עובד אבי, והלא פרשת גאולת מצרים בפרשת בא,

ובהמלת ה' עלי חנני לתרץ,

שענין הגדה מצינו גם בליל פסח, מגיד- יש את המצוה של והגדת לבנך, וגם במצות בכורים יש את ההגדתי היום, ויש את המצוה של וענית ואמרת- בקול רם, וכן אנו לומדים מבכורים יסוד גדול, שהאמירה בקול רם היא הכרזה שאיני כפוי טובה, וזה כוונת ליל התקדש חג, מגיד- כעין וענית ואמרת, שאיני כפוי טובה,

הלימוד בדבר זה מעמיק להבין שעל ידי הגדת הדברים אומר רש"י שאינך כפוי טובה, ומדוע לא נאמר שזה הכרת טובה שאנו מכירים בטובתו של מקום שעושה עמנו בכל רגע ורגע, אלא כנראה שמדריגת הכרת הטוב היא הרבה יותר גבוהה מההודאה שאינך כפוי טובה,

ובתפילת נשמת כל חי, לך לבדך אנחנו מודים, אילו פיננו מלא שירה כים, ולשונינו רינה כהמון גליו, ושפתותינו שבה כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירה, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות, אין אנו מספיקים להודות לך ה' אלוקינו, ולברך את שמך, על אחת מאלף אלף אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות,

אם נתבונן בדברים אלו עד היכן הדברים מגיעין,

וגם הרמב"ן בסוף פרשת בא אומר

וכוונת רוממות הקול בתפלות, וכוונת בתי הכנסיות, וזכות תפלת הרבים זהו- שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו, ויודו לאל שבראם והמציאם, ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו.

ואז לא נהיה כפוי טובה.

וַיְגַדְלֵנוּ מִלְּמַד שֵׁם, מִלְּמַד שֵׁלֵא יֵרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמַעֲרִים אֲלֵא לְגֹר שֵׁם. שֵׁן אֲמַר, וַיֹּאמְרוּ אֵל פְּרַעֲהַ לְגֹר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן כִּי אֵין מְרַעֲהָ לְצֹאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ כִּי כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁרִי:
בְּמַתִּי מֵעַם, כְּמָה שֵׁן אֲמַר, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יֵרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מְצַרִּימָה וְעַתָּה שֵׁן אֲמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב:
וַיְהִי שֵׁם לְגֹי, מִלְּמַד שֵׁהוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שֵׁם:
גְּדוֹל עֲצוֹם, כְּמָה שֵׁן אֲמַר, וּכְנִי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד וְתַמְלֵא הָאֶרֶץ אַתֶּם:
וְרַב, כְּמָה שֵׁן אֲמַר, רַבְּבָה כְּעַמֵּה הַשְּׂדֵה נְתַתֶּיךָ וְתַרְבִּי וְתַגְדְּלִי וְתַבְאִי בְּעַדֵי עַדִּים שְׂדִים נִכְנֹו וְשַׁעֲרֶךָ צִמַּח וְאֶת עֵרְם וְעַרְיָה:
וְאֶעֱבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאֶמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאֶמַר לְךָ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי:

אוהב ישראל

ויהי שם לגוי גדול עצום ורב. כמ"ש (יחזקאל טז, ז) רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי גו'. דלכאורה יפלא מאי קמייתי ראייה מפסוקי יחזקאל על דברי תורה, ועוד מהו הדמיון כצמח השדה. ונראה שבתניבת ורב נכלל בו שני פירושים. א', רב בכמות. היינו שהיו במספר עם רב, והב' הוא רב האיכות. והיינו במעלה וחשיבות, ובא בעל הגדה כאן להורות שמה שכתוב בתורה ורב אין הכוונה לריבוי המספר לבד אלא אף גם לענין חשיבות ומעלה יתירה. היינו שהיו צדיקים וגדולי הדור שנאמר (דברים כו, ה) ויהי שם לגוי גדול עצום היינו במספר, והדר אמר ורב. היינו באיכות במעלה יתירה וחשיבות. ועל זה מפרש היאך היו רב במעלה וחשיבות. דבאמת מאן דאיהו רב בדעתיה ויש לו גיאות וגבהות הוא זעיר. אך דמעלת האדם בגדלות צריך להיות על בחי' זו. כמו שענינו רואות דרכי הטבע של הצומח. דהנה אחז"ל (ב"ר י) אין לך כל עשב מלמטה שאין לו שר מלמעלה המכה אותו ואומר לו גדל. ובזוה"ק מתבאר הענין ביותר דלכל עשב ומין ירק יש כח ושורש מלמעלה. וכח הצומח בא להם עי"ז שהכוכבים בלילה כל כוכב ממונה על עשב אחד ואז כשאותו כוכב מגלה בהירתו ואורו לנגד העשב שלו המונח בארץ תיכף ומיד מתלהב העשב הלז וחושק ומתאוה לידבק בשורשו ועולה למעלה. וזהו כח המושך אותו מן הארץ ונתגדל. כמ"כ גדלות האדם צ"ל דלכל אדם יש מקור ושורש למעלה והוא הבורא כל העולמים בהוב"ש כמ"ש (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ולכן מחויב כל איש מישראל להסתכל ולהתבונן בלבו למעלה לשורשו ושיאיר השורש להענף. ואז ממילא כשנפשו רואה באור של השורש המאיר לאדם ודאי יתגדל האדם ויתרומם. ובא לידי מדות השכליות גדולים. וזש"ה ורב באיכות ובמעלה כמ"ש רבבה, היינו שאתה נתגדלת כצמח השדה שצומחת וגודלת ע"י שמתגלה לה אור השורש מהכוכב הממונה על עשב זה. וכן יראה האדם שיהא הולך וגדל עד שיהא דבוק לשורשו כנ"ל וכיה"ר אמן:

(ועפ"ז י"ל. והנכם היום ככוכבי השמים לרוב (דברים א, י) ר"ל, שאתם היום באיכות החשיבות ורום המעלה למאוד שיש לכם אותו הכח של כוכבי השמים. היינו כמו שהכוכבים מעלים את העשבים במה שמגלים להם בהירתם ואורם. ועי"ז הם חושקים ומתאווים להדבק בשורשם ומתגדלים ועולים למעלה, כמ"כ יש להם כח לגדל אחרים בהגלות להם בהירות אורם הזך ועי"ז יהיו נכספים להתגדל ולעלות למקורן ולשורשן):

*

וירעו אתנו המצרים ויענונו ויהנו עלינו עבודה קשה:
וירעו אתנו המצרים, כמה שנאמר, הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה פי
תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ:

וַיַּעֲנוּנוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלוֹתָם וַיִּבְּן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעְמִסִּים:
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוּדָה קָשָׁה, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ:

וַנִּצְעַק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלֵנוּ וַיֵּרָא אֶת עֵינֵינוּ וְאֶת עַמְלָנוּ וְאֶת לְחַצְנוּ:
וַנִּצְעַק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבָדָה וַיִּזְעֻקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבָדָה:

אור לשמים

ונצעק אל ה' אלהי אבותינו כמה שנאמר (שמות ב, כג) ויהי בימים הרבים ההם וכו' ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים, וישמע ה' את קולינו כמה שנאמר (שם כד) וישמע אלהים את נאקתם. לכאורה נראה מיותר, כי כבר הביא הפסוק ותעל שועתם אל אלהים, וזה ראייה שנשמע תפלתם. וי"ל כי יש עשרה לשון תפילה וא' מהם הוא נאקה (דב"ר ב, א), אשר לפעמים לא יוכל הצדיק לפרש תפלתו ולהביאה אל בחינת דיבור רק בהברה קול פשוט צעוק יצעק לבו אל ה', והוא ית' הבוחן כליות ולב ממלא חפץ נפשו, וזה וישמע ה' את קולינו - גם הבל פשוט בלי לבוש דיבורים רק קול הברה לבד יאזין ה' ויקשיב רצון לבבינו לטובה אמן:

*

מנחם ציון

ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה [שמות ב כג]. שמעתי דבר נאה ומקובל בשם הגאון האלהי מו"ה שמעלקי אבד"ק ניקלשבורג זצוק"ל, להגיד שבחן של ישראל, אף שהיו בצרה גדולה, מכל מקום לא השגִיחו על צרתן, ועיקר צערן וזעקתם היה עבור גלות השכינה, וזהו ותעל שועתם אל האלהים, שהשועה בעבור אלקים היתה יותר ממה שצעקו בשביל עצמם מן העבודה, דפח"ח וש"י:

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלֵנוּ, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב:

וַיֵּרָא אֶת עֵינָיו, זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ. כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים:
וְאֵת עַמְלֹנוֹ, אֵלֹהֵי הַבְּנִים. כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַבֶּן הַיְלֹוד הַיֵּאֲרָה תִּשְׁלִיכוּהוּ וְכָל הַבַּת תִּתְחַיֵּן:
וְאֵת לַחֲצֵנוֹ, זֶה הַדַּחֲק. כָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלְחִץ אֲשֶׁר מַצְרִים לֹחֲצִים אוֹתָם:
וַיִּזְעַצְנוּ יְהוָה מִמְּצָרִים בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע נְטוּיָה וּבְמָרָא גָדוֹל וּבְאֲתוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹת:

וַיִּזְעַצְנוּ יְהוָה מִמְּצָרִים, לֹא עַל יְדֵי מְלָאךְ וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. אֱלֹהֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבַעֲצָמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר, וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֵינִי יְהוָה:

מנחם ציון

וַיִּזְעַצְנוּ ה' מִמְּצָרִים וְכו' לֹא ע"י מְלָאךְ וְכו'. אמרו בזה"ק [ח"א קי"ז ע"א] שבעבור כן לא היה יכול הקב"ה לשלוח מלאך ושרף, שכל כך היתה ארץ מצרים אדמה טמאה עד שגם מלאך ושרף נשתקע שם ונטמא, פירוש לפי שישראל היו מתועתעים מאוד בדיעות הנפסדות, ואם התלבש מלאך ושרף באיזה צדיק להוכיחם וליישב דעתם, היו מלעיבים בו ויחפאו עליו דברים אשר לא כדת, ונתווכחו עמו עד שהשוו דעתו לדעתם המתועתעות, עד שנגלה עליהם הקב"ה בכבודו ובעצמו והיתה השכינה מדברת מתוך גרונו של משה והיה גילוי שכינה וישראל ידעו מזה עד שראתה שפחה על הים וכו':

*

וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, אֵינִי וְלֹא מְלָאךְ. וְהַפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֵינִי וְלֹא שָׂרָף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֵינִי וְלֹא הַשְׁלִיחַ. אֵינִי יְהוָה, אֵינִי הוּא וְלֹא אֲחֵר:

ישמח משה

על פי דאיתא בספר קדושת לוי בכללות הניסים בפסוק (שמות ג י"א) לכה ואשלחך וגו', (שמות ג י"א) מי אנכי כי אלך וגו'. ובפסוק (שם שמות יב יב) והכתי כל בכור וגו' אני ה', אני הוא ולא השליח אני הוא ולא אחר (הגדה של פסח). ועל אמרם (פסחים קי"ח ע"ב) הללו את ה' כל גוים (תהלים קיז א), על הניסים דעבד בהדיהו וגו'. ועל הפסוק (שמות יד לא)

וירא ישראל את היד הגדולה וגו'. ותורף דבריו כי מאתו ית' לא תצא הרעות רק הכל טובות, וכל מכה היא טובה כפולה ומכופלת שעל ידי זה נתגדל ונתקדש שמו ית' בעולם, וזהו תשוקת של הצדיקים שעל ידם יהיה קידוש שם שמים בעולם אפילו על ידי הכאות ויסורין, וכדמצינו ברבי עקיבא (ברכות ס"א ע"ב) שאמר מתי יבא לידי ואקיימנו, אך האומות ערלי לב ואטומים להבין התועלת הזו, עיין שם מ"ש בכל זה ותמצא נחת.

ועל פי דבריו שם נראה ליישב הקושיא הנ"ל שעמדו בו כל המפרשים על הכבדת הלב וכי שדי יעוות משפט ח"ו, דלא קשה מידי דכיון דבאמת טובה היא להם שיתקדש שם שמים על ידם על ידי האותות והמופתים, אם כן אין בזה עיוות אם הכביד לבם, כדי שיעשה על ידם אותות ומופתים ויהיו הם כלים להאותות שיתקדש בו שם שמים, ואדרבה חסד גדול הוא לעשות טוב לאיש אשר אינו חפץ בזה מחמת סכלותו, והשי"ת רוצה בתקנתו, והבן זה, והנה מבואר עוד שם מדבריו דמשה לא רצה לילך אל פרעה, כי לא רצה להיות שליח לרע, רק לישראל ודאי רצה לילך בשליחות כי להם הוא טוב, עד שאמר לו הקב"ה כי גם למצרים טוב הוא, עיין שם. ועל פי זה מבואר בא אל פרעה דייקא, ולא תאמר שאתה שליח לרע לו כי אני הכבדתי וגו', ואיך יתכן זה וכי יש עול לפני, אלא שהוא למען שייתי אותותי אלה בקרבו דייקא, דהיינו שהוא יהיה כלי להאותות וטובה גדולה הוא לו, לכך הוי הכבדת הלב, ואם כן כיון שטובה היא בא אל פרעה, והבן:

*

**בְּיַד חֲזָקָה, זֶה תִּדְבֶּר. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה יַד יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
בְּפוֹסִים בְּחִמּוּרִים בְּגִמְלִים בְּבִקְרָ וּבְצֵאן דְּבַר כְּבֹד מְאֹד:**

מנחם ציון

ביד חזקה זו הדבר וכו'. למען דעת צדקות ה' לספר כל מלאכותיו מרוב אונים ואמיץ כח עד בלי די, שעשה הקב"ה כל התחבולות להוציאנו מכור הברזל טומאת מצרים ולהפרד מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, כמו שאדם הנטבע במים וחבירו צריך להתחזק עליו מאד להוציאו ממעמקי הים ביד חזקה, כן אנחנו נטבענו בין מצולה בכל הצדדים, אף גם זאת שהמצריים הוצרכו לבהמות רבות לתועבותיהן, שהישראל פרנסו את עצמם בזה שסחרו את הארצות והביאו להם מקנה די צרכם, וע"כ שלח השי"ת דבר על מקניהם וימותו כל הבהמות, למען לא יוכלו ישראל להתפרנס מזה, והוצרכו להשען על הבורא ית"ש:

*

וּבְזָרַע נְטוּיָה, זוֹ הַחֶרֶב. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַחֲרָבוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלָּיִם:

וּבְמִזְרָא גָדוֹל, זוֹ גְלוּי שְׂכִינָה. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, אוֹ הִנֵּסָה אֱלֹהִים לְבֹא לְקַחַת לֹא גְוִי מִקְרֵב גְוִי בְּמִסּוֹת בְּאֵתֶת וּבְמוֹפְתִים וּבְמַלְחָמָה וּבְיַד חֲזָקָה וּבְזָרוּע נְטוּיָה וּבְמִזְרָאִים גָּדוֹלִים כָּכֵל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:

וּבְאֵתוֹת, זֶה הַמַּטָּה. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְאֵת הַמַּטָּה תִּזְהַ תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֵתֶת:

מנחם ציון

ובאותות זה המטה וכו'. צריך להבין החילוק שבין אותות למופתים, שהכ"ב אותיות שבתורה הם המוציאים והמביאים כל דבורי בני אדם אם טוב ואם רע, ועל פיהם ידברו המשכילים דברים טובים דברים נוחמים, גם כל ריב וכל נגע צריכין לחיתוך וצירוף אותיות הקדושים הללו, ומכאן תוכחת מגולה לאותן הדוברים דברים בטלים אף שאין בהם שקר ולה"ר יפערו פיהם לבלי חק ויתברכו בלבבם לאמר לא יקרנו עון וכל דבר פשע, ואולם רע המעשה הזה לעשות מאותיות הקדושים דיבורים בטלים וזרים אשר לא לה' המה רפא), והאותיות הללו היה חקוקים על המטה, ומשה היה יודע איך לצרף אותן לעשות מצרופיהן עשר מכות, ולא המכות כתובין בפירוש על המטה רק ברמז דצ"ך עד"ש באח"ב, ומשה הראה לישראל טרם המכה איך יצרף האותיות להכות במצרים, וזהו באותות זה המטה:

*

וּבְמוֹפְתִים זֶה הַדָּם. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

כשאומר דם ואש וכו' וכן בעשר מכות ישפוך מן הכוס מעט יין:

דָּם, וָאֵשׁ, וְתַמְרוֹת עֵשֶׂן:

דָּבָר אַחֵר, בְּיַד חֲזָקָה שְׁתִּיִּם. וּבְזָרַע נְטוּיָה שְׁתִּיִּם. וּבְמִזְרָא גָּדוֹל שְׁתִּיִּם. וּבְאֵתוֹת שְׁתִּיִּם. וּבְמוֹפְתִים שְׁתִּיִּם.

אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים ואלו הן:

דָּם. צְפֹרְדַּע. כְּנָפִים. עָרוֹב. דְּבַר. שְׁחִין. בָּרַד. אֲרֵבָה. חֲשָׁךְ. מִכַּת בְּכוֹרוֹת:

רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סְפָנִים:
יִשְׁפּוֹךְ מִן הַכּוֹס ג"פ:

דִּצְ"ד עַד"ש בְּאֶחָב:

מאור ושמש – פרשת מצורע

אלו עשר מכות וכו' ואלו הן. יש לפרש כפל הלשון על פי מה שפירש אדמו"ר המנוח מו"ה רבינו אלימלך זצוק"ל במשנת ארבעה אבות נזיקין (בבא קמא ב.) שכתבו התוס' אית דוכתא דתני הן ואית דוכתא דלא תני הן, ופירש דאית דוכתא דתני הן פירוש שהצדיקים ממשיכין בלימודם שיהיה כן כגון ארבעה ראשי שנים הן (ראש השנה ב.) ואית דוכתא דלא תני הן שהצדיקים ממשיכין בלימודם שלא יהיה כן כגון ארבעה אבות נזיקין. וזהו אומרו כאן ואלו הן ופירושו גם כן להמשיך שיהיה כן שילקו האומות כמו שנלקה פרעה ומצרים:

*

רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר, מִנִּין אֶתְּהּ אוֹמֵר שְׁלָקוּ הַמְּצָרִים בְּמְצָרִים עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ הַמְּשִׁים מִכּוֹת. בְּמְצָרִים מָה הוּא אוֹמֵר, וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל פְּרַעֲה אֲצַפֵּעַ אֱלֹהִים הֵיא. וְעַל הַיָּם מָה הוּא אוֹמֵר, וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמְצָרִים וַיֵּרְאוּ הָעָם אֶת יְהוָה וַיֹּאמְרוּ בִּיהוָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ. כִּמְהָ לָקוּ בְּאֲצַפֵּעַ עֶשֶׂר מִכּוֹת. אָמֹר מַעֲתָה, בְּמְצָרִים לָקוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ הַמְּשִׁים מִכּוֹת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנִּין שְׁכָל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְּצָרִים בְּמְצָרִים הֵיטָה שֶׁל אֲרַבַּע מִכּוֹת. שְׁנַאמֵר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְעָרָה מִשְׁלַחַת מִלְּאכֵי רָעִים. עֲבָרָה אַחַת. וְזַעַם שְׁתַּיִם. וְעָרָה שְׁלֹשׁ. מִשְׁלַחַת מִלְּאכֵי רָעִים אֲרַבַּע. אָמֹר מַעֲתָה, בְּמְצָרִים לָקוּ אֲרַבַּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מְאֵתִים מִכּוֹת:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִנִּין שְׁכָל מִכָּה וּמִכָּה שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמְּצָרִים בְּמְצָרִים הֵיטָה שֶׁל חֲמֵשׁ מִכּוֹת. שְׁנַאמֵר, יִשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְעָרָה מִשְׁלַחַת מִלְּאכֵי רָעִים. חֲרוֹן אַפּוֹ אַחַת. עֲבָרָה שְׁתַּיִם.

וְזַעַם שְׁלֹשׁ. וְעַרְה אַרְבַּע. מְשַׁלַּחַת מִלְאֲכֵי רָעִים חָמֵשׁ. אֲמֹר מִעַתָּה
בְּמִצְרִים לָקַו חֲמֻשִׁים מְכֹוֹת וְעַל הַיָּם לָקַו חֲמֻשִׁים וּמֵאֲתֵימ מְכֹוֹת:

כְּמָה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלֵינוּ:

מאור ושמש – פרשת מצורע

כמה מעלות טובות למקום עלינו אילו הוציאנו ממצרים וכו'. ראוי לשית לב על מה שמונה והולך טובותיו יתברך שמו שעשה עמנו ונתן קנצי למילין, הלא אלפי אלפים וכו' הטובות ונפלאות שעשה עמנו. גם הלשון אינו מדוקדק שהיה לו לומר כמה מעלות טובות מהמקום עלינו שהיה משמעו על קבלת טובות ממנו יתברך שמו:

אמנם הפירוש פשוט כי הנה הצדיק אוכל לשובע נפשו ואינו מבקש המותרות וכל מה שמשפיע לו ה' יתברך די לו בכדי להחיות את נפשו, ואם משפיע עליו ה' יתברך ברוב רחמיו וחסדיו איזה השפעה יותר מכדי קיום החיות אזי זאת נחשב להצדיק לטובה רבה והשפעה גדולה. לא כן הרשעים מבקשים מותרות ובטן רשעים תחסר וכל מה שיגיע לו מהטובות מעוטים המה בעיניו וכלא היו נחשבים אליו. וזהו אומרו כמה מעלות טובות למקום עלינו פירוש שזה טובה הוא שמגיע לה' יתברך כביכול מעלינו שכל מה שעשה לנו די בעינינו ואין אנו מבקשים מותרות, ואילו הוציאנו וכו' היה גם כן דיינו ולא בקשנו יותר:

*

אֱלֹהֵי הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְלֹא הִרְגָ אֶת בְּכוֹרֵיהֶם דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי הִרְגָ אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶבָה דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶבָה, וְלֹא שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ, וְלֹא סָפַק צָרֵינוּ בְּפִדְבָר אַרְבָּעִים שָׁנָה דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי סָפַק צָרֵינוּ בְּפִדְבָר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְלֹא הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַפֶּן דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַפֶּן, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְלֹא קָרַבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי דֵּינֵנוּ:
אֱלֹהֵי קָרַבָנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דֵּינֵנוּ:

קדושת לוי קדושה ראשונה פורים

אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו, וצריכין להבין מה טובה היה בקרבנו לפני הר סיני בלתי קבלת התורה. ונראה שאמרו חכמינו ז"ל קיים היה אברהם אבינו ע"ה כל התורה אפילו עירובי תבשילין עד שלא נתנה. והנה צריכין להבין מאין ידע אברהם אבינו ע"ה התורה עד שלא ניתנה. אפס הנה ידוע, כי הרמ"ח מצות עשה כנגד הרמ"ח אברים הרוחנים, והשס"ה מצות לא תעשה כנגד שס"ה גידים הרוחניים. והמסתכל ברוחניות אברים שלו וברוחניות הגידין שלו הוא משיג הרמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה. וכמו שאברי הגוף צריכין למזון הגשמיות שלו ולדברים הגשמיים הצריכין לכל אבר ואבר, כן האברים הרוחניים צריכין לכל אבר ואבר למצות שלו. וכשם שאברים הגשמיים אין צריך ללמוד אותם הגשמיות שלהם, כן כל אבר ואבר הרוחנים אין צריך ללמד אותם, כי מעצמם משיגים להמצות שלהם. וגם כי האברים הרוחנים החיות שלהם הם בעצמם המצות עשה, והשס"ה גידין החיות שלהם בעצמם שס"ה לא תעשה, כי הרוחניות הוא דקות השכל ודקות המחשבה והזדככות המחשבות הוא רק המצות.

נמצא מי שיש לו התפשטות הגשמיות כמעמד הר סיני הוא מדובק באור השכל שלו במצות עשה ובמצות לא תעשה, כי האור השכל אינו רק לקיים מצות עשה ולהזהר מלא תעשה. והפונה ממצות עשה ומלא תעשה הוא נקרא כסיל בפי אדון כל החכמים שלמה המלך ע"ה, כי אור השכל אינו רק בקיום מצות עשה ולא תעשה והשכל בעצמו אינו רק להזהר מלא תעשה ולקיים מצות עשה. ולכן קודם שנתנה התורה הקדושה היו יכולים להשיג כל התורה רמ"ח מצות עשה ושס"ה לא תעשה, אפס מה שאנחנו אין משיגין התורה מעצמנו ומשכלנו הוא מחמת החומריות אשר הוא מסך המבדיל להשיג אור הרוחניות. אמנם מי שיש לו התפשטות הגשמיות והתגברות הרוחניות הוא יכול להשיג בעין שכלו מעצמו התורה, כי הרמ"ח אברים הרוחניים הם בעצמם מצות עשה ושס"ה גידים בעצמם מצות לא תעשה. ולכן אברהם אבינו ע"ה אשר נזדכך החומר שלו השיג מרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו שלו הרוחניות של כל התורה כולו עד שלא ניתנה:

וזה אשר יסד בעל הגדה אלו קרבנו לפני הר סיני כו', כי הנה נודע שבמעמד הר סיני פסקה זוהמתן, כלומר שבהכנת מתן תורה, דהיינו בהגבלות העם סביב ובפרישתן שלשה ימים מנשותיהן אשר היו דומין למלאכים ובקרבות של נערי בני ישראל נזדכך החומר שלהם והשיגו התורה עד שלא ניתנה. ולכן אמרו (שבת קמז.) במעמד הר סיני פסקו זוהמתן. ולא אמרו במתן תורה פסקו זוהמתן. שבמעמד הר סיני בעצמו והכנתן למתן תורה נפסקה זוהמתן, וכיון שפסקו זוהמתן השיגו התורה שהתורה היא הרמ"ח אברים הרוחניים ושס"ה גידים הרוחניים ונדבק האור השכל באור מצות כי הוא הכל אחד.

וזֶה אֱלוֹ קֶרְבָּנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דִּינּוּ, כְּלוּמַר כִּיּוֹן שֶׁקֶרְבָּנוּ לֵהַר סִינַי אִזּוֹ פִּסְקָה זֹה־מֵתֵן וְהַשִּׁיגוֹ אֶת הַתּוֹרָה עַד שֶׁלֹּא נִיתְּנָה כִּמוֹ שֶׁהַשִּׁיג אֲבֵרָהִם אֲבִינוּ ע"ה וְלִכְּן אֲפִילוֹ לֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה דִּינּוּ. וְעֵינַי בְּאַלְשִׁיךְ הַקְּדוֹשׁ עַל שִׁיר הַשִּׁירִים, אֲשֶׁר הוּא כְּתָב כְּדַבְרִים הָאֵלֶּה. וְהִנֵּה כְּאֲשֶׁר נִפְסְקָה זֹה־מֵתֵן וְהַשִּׁיגוֹ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ בְּרוּחַנִיּוֹת אִזּוֹ מִיַּד חֲפִצִּים וְרִצּוֹנָם הִיָּה לִקְבֹּל אֶת הַתּוֹרָה, כִּי אִזּוֹ מִחֲשַׁבְתֵּי אָדָם נִתְּעַבָה וְנִתְּגַשֵּׁם אִזּוֹ אֵינוֹ מֵתֵאוּהַ כֹּל כֶּךָ לַתּוֹרַת ה' וְאוֹרֶךְ יְמֵינוּ. אֲמַנָּם כְּאֲשֶׁר מִחֲשַׁבְתֵּי אָדָם נִתְּעַבָה וְנִתְּגַשֵּׁם אִזּוֹ אֵינוֹ מֵתֵאוּהַ כֹּל כֶּךָ לַתּוֹרַת ה' וְקִשָּׁה עֲלֵיו לְקִיּוּמָם:

*

אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל דִּינּוּ:
אֱלוֹ הִכְנִיסָנוּ לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא בָּנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה דִּינּוּ:

עַל אַחַת בְּמָה וּבְמָה טוֹבָה כְּפֹלָה וּמְכַפֶּלֶת לְמָקוֹם עָלֵינוּ. שֶׁהוּצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם. וְעָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים. וְעָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם. וְהִרְגָה אֶת בְּכוֹרֵיהֶם. וְנָתַן לָנוּ אֶת מִמּוֹנָם. וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם. וְהַעֲבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחָרְבָה. וְשָׁקַע עָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ. וְסָפַק עָרְכֵנוּ בְּמַדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְהֵאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשְּׁבִיט. וְקֶרְבָּנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי. וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְהִכְנִיסָנוּ לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל. וּבָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ:

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִיָּה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֱלוֹ בְּפִסְחָהּ לֹא יֵצֵא יְדֵי הוֹבְתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן:
פֶּסַח. מִצָּה. וּמִרְדּוֹר:
שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזִמְנֵי שְׁבִיטַת הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה קָיָם עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁפֶּסַח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר, וְאִמְרַתֶּם זִבְחַת פֶּסַח הוּא לִיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

אוֹחֵז הַמִּצָּה בִּידוֹ וּמֵרָאָה אוֹתָהּ לְמִסּוּבֵינָה:
זוֹ שֶׁאֵנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה. עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצִקָּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּנְאֻלָּם. שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם

עֲנֵת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמָה וְגַם
צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

*

מאור ושמש (פרשת מצורע)

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם. יש להבין במהות השאלה מה היה קשה לו מפני מה אנו אוכלין מצה הלא ה' יתברך צוה לנו שנאכל מצות שבעה ימים. גם התירוץ אינו מספיק שהרי עודם במצרים נצטוו על אכילת המצה קודם שנגאלו ועשו להם צידה לדרך. אמנם יראה על פי מאמר בעל ההגדה למעלה ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים שכל המרבה לספר וכו', ויש להתבונן בטעם סיפור זה מהו:

ויראה כי הנה ידוע מה שאמרו בספרי קודש (עיין ליקוטי תורה מהאר"י ז"ל) על מאמר בעל ההגדה, אני ולא מלאך אני ולא שרף וכו' שישראל היו משוקעים במצרים במ"ט שערי טומאה והטומאה היתה גדולה כל כך עד שגם המלאכים נתיראו ללכת שם שלא יתגשמו באויר הטמא, ומפאת מעשיהם לא היה באפשרי שיגאלו רק שהמאציל העליון קיים מאמרו למעני למעני אעשה (ישעיה מת, יא) ונתיחד מיניה וביה בלא אתערותא דלתתא והופיע עליהם פנימיות אלהותו ונתבטל אחיזת החיצונים ויצאו מהגלות:

וכן בכל מצוה ומצוה הנה אמרו חז"ל (סוכה נב.) שיצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואילולי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו,

וכן אמר אדמו"ר הרב הקדוש רבינו אלימלך זצוק"ל על פסוק (תהלים קמז, א) הללויה כי טוב זמרה אלהינו וגו' שכביכול שה' יתברך הוא המזמר שאלמלא הקב"ה עוזרו לא היה האדם יכול לומר אפילו דיבור אחד, ומופת לזה הוא מעת יציאתם ממצרים שהיו אז טרודים ביציאתם והכינו עצמן לדרכם ונשאו אחר כך הבצק בשמלותם, ובודאי לא היה באפשרי שישמרוהו אז מחימוץ אם לא כי ה' עזרם וזיכה אותם שלא יחמיץ עיסתם כדי שיקיימו מצות אכילת מצה:

וזוהו שאמרו ואפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, פירוש מי שהוא חכם ונבון לא ידמה בנפשו שחכמתו עמדה לו לקיים המצוות רק שיקח ראייה מיציאת מצרים שאילולי שה' יתברך הוציאם למענו לא היה באפשרי שיגרמו על ידי מעשיהם אתערותא דלעילא, הגם שהיו ששים ריבוא והיו בהם הרבה חכמים וצדיקים ואף על פי כן לא היה מעשיהם גורם אתערותא דלעילא.

ולכן כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח שכל מה שמרבה לספר יותר להעמיק בנס יציאת מצרים ואיך שהיו משוקעים ולא היה באפשרי שיגאלו אם לא שה' יתברך גאלם למען שמו, מכיר הוא יותר ויותר שאין האדם יכול לעשות מאומה. ובכלל סיפור יציאת מצרים הוא גם כן לספר איך שה' יתברך עזרם בזה שלא החמיץ עיסתם הגם שהלכו בדרך ועיסתם בשמלה על שכמם ולא היה באפשרי לשמור מחימוץ רק בעזר אלהים לא החמיץ, ומזה ידע שכל המצוות כולם אין האדם עושה מאומה אם לא שה' יתברך עוזרו:

וזוהו אומרו מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, פירוש איך אפשר לאכול מצה שתהיה משומרת ודאי הלא דבר גדול הוא מאד שלא יהיה בו שום חשש כלל וכלל אפילו ממשוהו חמץ ואיך אפשר לקיים מצוה זו כתיקונה. ואמר על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו רצה לומר שאנו סומכין שה' בעזרנו שלא יהיה במצות מצה שום חשש כמו שעזר ה' יתברך את אבותינו בצאתם ממצרים הגם שאז לא היה באפשרי להם כלל וכלל לשומרה מחימוץ כהלכתו כן אנו נבטח בה' שהוא יעזור לנו לקיים מצות מצה כהלכתה:

*

אוחז המרור בידו ומראה אותו למסובין:

ויאמר זה שאנו אוכלים על שום מה. על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים. שנאמר, וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך:

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים. שנאמר, והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בעצאתי ממצרים. לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמם. שנאמר, ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו:

*

אוהב ישראל

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו וגו'. הענין הוא כי יציאת מצרים היה שיצאו מתחת יד הקליפות ונעשו בני חורין. וכבר ביארו זה במדרש תהלים ע"פ (תהלים קז, ג)

ומארצות קבצם. כשם שהצפור נתונה ביד הצייד אם מבקש ממיתה. ואם מבקש חיה כך היו ישראל משוקעים במצרים שנאמר (שמות ג, ה) וארד להצילו מיד מצרים. א"ר אבהו בר' אחא בשם רבינו כך היו ישראל נתונים בתוך מצרים כעובר שהוא נתון בתוך מייעה של בהמה. וכשם שהרועה נותן ידו בתוך מייעה ושומעו. כך עשה הקב"ה שנאמר (דברים ד, לד) לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי. א"ר איבו בשם ר' יוסי ב"ז כשם שהזהבי הזה פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור. כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים שנאמר (שם כ) ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים עכ"ל.

ולהבין ענין הג' דיעות אלו וטעמם והחילוק שיש ביניהם. נראה כי חז"ל דיברו בכאן נגד ג' כיתות שיש בישראל. צדיקים, בינונים, רשעים,

ומי שממשיל את ישראל לצפור דיבר בצדיקים גמורים. והיינו כמו שהצפור אשר ביד הצייד אין לו שום שייכות וחיבור עמו כלל. כי הוא בריה בפני עצמו וכשהצייד פותח ידו מיד בורח הצפור ולא ישוב אליו עוד, כמו כן היו הצדיקים בגלות מצרים. שלא היה להם שום שייכות אל הקליפות. רק שהם היו יכולים לצאת משם ובחסדי הש"י הוציאים.

ומי שממשילם לעובר במעי בהמה מדבר בבינונים. היינו כמו שעובר יש לו שייכות קצת עם הבהמה. מצד שהיא אמו גם הוא נגרר אחריה. כמ"כ היו הם במצרים שהיה להם שייכות קצת עם הקליפות אבל לא כ"כ ח"ו. כי אעפ"כ ניכר העובר שהוא בריה בפני עצמו, ומי שממשילם לזהב שבכור מדבר ברשעים. ולכך מדמה אותן לזהב שבכור, המעורב עם הפסולת שהזהב עם הפסולת הוא אחד ואינו ניכר בפני עצמו גם כשירצה להוציא את הזהב מוכרח להיות נחסר קצת ממנו ע"י האש שמצרפו. כך היו הם במצרים שהיה להם התחברות גדול עם הקליפות ר"ל.

וכשרצה הקב"ה להוציאם משם נחסר מהם כמ"ש רש"י ז"ל ע"פ (שמות יג, יח) וחמושים עלו בני ישראל עי"ש.

והנה בכל שנה ושנה מתעורר זה, יכול האדם לפי בחינתו ומדריגתו להוציא א"ע מתוך הקליפות. וזהו ענין בדיקת חמץ. היינו שכל אדם יבדוק עצמו מהמדות שיש לו ואח"כ אם ימצא אצלו איזה מדה רעה ח"ו. יבער אותה מכל וכל ע"י התשובה שלימה שיקבל האדם על עצמו שלא לעשות עוד כזאת.

וזהו בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאלו הוא יצא ממצרים. היינו שממש צריך האדם בעת הזאת שיצא ממצרים שהם הקליפות ומן השמים יסייעוהו. וכיה"ר אמן, והבן מאוד:

*

יאהז הכוס בידו ויכסה המצות ויאמר:

לְפִיכֶם אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת לְהֵלֵל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדָּר לְבָרֵךְ לְעֲלֶיהָ וּלְקַלֵּם לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֵת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֵינוּ.

הוֹצִיאֵנוּ מֵעֲבֹדוֹת לַחֲרוּת, מִיַּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה
לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֲלָה, וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה הַלְלוּיָהּ:

עֵינָה הַכּוֹס מִיָּדוֹ וַיִּגְלֶה הַמַּצּוֹת:
הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה:
יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:
מִמְזֹרָה שִׁמְשׁ עַד מִבּוֹאֵי מַהֲלַל שֵׁם יְהוָה:
רֶם עַל כָּל גּוֹיִם יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
מִי כִי־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמְּנַפֵּי־הֵי לַשָּׁמַיִם:
הַמְּשַׁפִּילֵי לְרֵאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:
מִקִּיָּמִי מֵעַפָּר דָּל מֵאֲשַׁפֵּת יָרִים אֲבִיוֹן:
לְהוֹשִׁיבֵי עִם גְּדִיָּמִים עִם גְּדִיָּבִי עִמּוֹ:
מוֹשִׁיבֵי עֲקָרֹת הַבָּיִת אִם הַבָּיִת שִׂמְחָה הַלְלוּיָהּ:

בַּעֲצַת יִשְׂרָאֵל מִמְעַרְיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲזֵי:
הַיִּתָּה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשַׁלְּוֹתָיו:
הַיִּם רָאֵה וַיִּגַּם הַיַּרְדֵּן יִסַּב לְאַחֹר:
הַהָרִים רָקְדוּ נְאֻלִים גְּבַעוֹת פְּנֵי עֵאֵן:
מִה לֵךְ הַיִּם כִּי תִגַּם הַיַּרְדֵּן תִּסַּב לְאַחֹר:
הַהָרִים תִּרְקְדוּ נְאֻלִים גְּבַעוֹת פְּנֵי עֵאֵן:
מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
הַהִפְכֵי הַעִיר אֵינָם מַיִם הַלְמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מַיִם:

יִכְסֶה הַמַּצּוֹת וַיִּקַּח הַכּוֹס בְּיָדוֹ וַיֹּאמֶר:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת
אֲבוֹתֵינוּ מִמְעַרְיִם, וְהִנִּיעֵנוּ הַלֵּילָה הַזֶּה לְאֲכֹל כּוֹס מֵצֶה וּמְרוֹר. מִן
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִנִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וּלְרִגְלִים אַחֵרִים
הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שִׂמְחָה בְּבִנְיָן עִירָךְ, וְשָׁשִׁים בְּעֲבֹדָתְךָ,
וְנֹאכַל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפְּסָחִים (בְּמוֹעַ"שׁ אוֹמְרִים: מִן הַפְּסָחִים
וּמִן הַזִּבְחִים) אֲשֶׁר יִנִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחְךָ לְרִעֲזוֹן וְנוֹדָה לֵךְ שִׁיר
חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

דרך פקודך – מצוה כא-יא

המחבבין מצות בוראם נוהגין לנשק המצה והמרור והד' כוסות [של"ה מס' פסחים] להורות חשקם ותשוקתם בדביקות לעשות רצון קונם בדביקות רוחא ברוחא כי חיות הנה המצות עבור שנשפע אליהם רצון אלקי אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות את כל החוקים האלה, ומה גם עתה בלילה הזה שהוציאנו הש"י מתחת עבדות העכו"ם ואלהי נכר הארץ להיות עבדים לו לעבוד עבודתו:

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְקַיֵּם מִצְוֹת כּוֹס שְׁנֵי שָׁל אַרְבַּע כּוֹסוֹת. לְשֵׁם יְהוָה
קוֹדֵשׁ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְשִׁכְנֵתֶיךָ עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנִעְלָם בְּשֵׁם כָּל
יִשְׂרָאֵל:

וַיְהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
כּוֹנֵנָהוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַתְּנָפֵן:
וְשׁוֹתֵן בְּהַסְבֵּת שְׂמַאל:

הַמְּבָרֵךְ נוטל ידיו לסעודה ומברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל גְּטִילַת יְדָיִם:

הַמְּבָרֵךְ יקה שלש המצות בידו ויאמר:

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְקַיֵּם מִצְוֹת אֲכִילַת מִצָּה לְשֵׁם יְהוָה קוֹדֵשׁ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
הוּא וְשִׁכְנֵתֶיךָ עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנִעְלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:
וַיְהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

וַיַּבְצַע כּוֹזֵית מִן הַמִּצָּה הַעֲלִינָה לְשֵׁם הַמוֹצֵיא וְכוֹזֵית מִהַפְּרוּסָה לְשֵׁם
מִצְוֹת מִצָּה, וַיֹּאכְלֵם מִיַּד בְּלֵי הַפֶּסֶק בְּהַסְיָבָה. וַיִּזְהַר שֶׁלֹּא יִשְׂיַח בֵּין
הַבְּרֻכָּה לְאֲכִילַת הַכְּרִיכָה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצֵיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת מִצָּה:

ויקח יקח כזית מרור ויטבול בחרוסת ויאכלנו בלא הסיבה:
הנני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת מרור לשם יחוד קודשא בריך
הוא ושכינתיה ברחילו ורחימו על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל
ישראל:
ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו:
ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו
על אכילת מרור:

ויקח יקח כזית מן המצה השלישית וכזית חזרת עמה ויאכל
שתיהן ביחד בהסיבה ובלא ברכה, ומקודם יאמר:

זכר למקדש בהלל. פן עשה הלל. בזמן שבית המקדש היה קיים היה
בורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים
יאכלהו:

מנחה ציון

כן עשה הלל וכו' היה כורך וכו'. בלתי ספק שגם שאר התנאים ידעו מדרוש הזה ומאי
רבותא דהלל, וביאור הדבר, כי ליל פסח הוא עת רצון גאולה וישועה שמור לדורות על
גאולתנו ועל פדות נפשינו, ואת זה לעומת זה עשה אלקים ליל ט' באב הלילה ההוא כולו
מרור, וחלה ביום שחלה ליל פסח, וטעמא דמלתא שאם חלילה יתחזק הדינים בלילה ההוא
ימתקו ע"י הרצון והחסד המתגלה בליל פסח, והלל היה יודע לעשות המיתוק הזה, על כן
היה כורך מצה ומרור שהוא כינוי לב' הלילות והמתיק את המרור במצה:

ויאכל אוכל ושותה כל צרכו לכבוד יו"ט, ונוהגין לאכול ביצה:

ויקח יקח שני כזיתים ממצה ששמר לאפיקומן, זכר לפסח הנאכלת על
השובע, ואוכלו בהסיבה, ומקודם יאמר:
הנני מוכן ומזומן לקיים מצות אכילת אפיקומן לשם יחוד קודשא
ברוך הוא ושכינתיה ברחילו ורחימו על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל
ישראל:
ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
ידינו כוננהו:

ויאמר: מוזגין כוס שלישית ומברכין עליה ברכת המזון כדין ויאמר:
הַנְּנִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לְקַיִם מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל בְּרַכַּת הַמְּזוּן, שֶׁנֶּאֱמַר
וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן
לְךָ, לֵשֵׁם יְהוּדָה קוֹדֵשׁ אֲשֶׁר בְּרִיךְ הוּא וְשָׂכַנְתִּיהָ בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוּ עַל יְדֵי
הַהוּא טָמִיר וְנַעֲלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

וְיִהְיֶה נֹעֵם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, בְּשׁוּב יְהוָה אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הֵינּוּ כַּחֲלָמִים. אִזּוּ יִמְלֹא
שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה, אִזּוּ יֵאמְרוּ בְּנֹזִים הַגְּדִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם
אֱלֹהֵי הַגְּדִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, הֵינּוּ שִׂמְחִים. שׁוֹבָה יְהוָה אֶת
שְׁבִיתֵנוּ כְּאֶפְיָקִים בְּנֹגֵב. הַזְרַעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ. הַלֶּוֹד יִלְךְ
וּבָכָה נִשְׂא מִשֶּׁךְ הַזֶּרַע, בָּא יָבֵא בְרִנָּה, נִשְׂא אֱלֹמֹתָיו:

רְבוּתֵי מִיר וְעֵלָן בְּעִנְטָשׁוֹן:

וְהַמְּסוּבִין עֹנִין:

יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבוֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

בְּרִשׁוֹת מְרַנֵּן וְרְבוּתֵי נְבָרָךְ (בַּעֲשֵׂרָה: אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ:

וְעֹנִין הַמְּסוּבִין:

בְּרוּךְ (בַּעֲשֵׂרָה: אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבָטוּבוֹ הֵינּוּ:

וְהַמְּזוּמֵן חוֹזֵר:

בְּרוּךְ (בַּעֲשֵׂרָה: אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבָטוּבוֹ הֵינּוּ:

בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם. הֵזַן אֶת הָעוֹלָם כּוֹל, בְּטוּבוֹ בַּחֵן בַּחֲסֵד
וּבְרַחֲמִים. הוּא נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בֶּשֶׂר כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ. וּבְטוּבוֹ הַגְּדוֹל תִּמְיֵד לֹא
חֲסֵר לָנוּ, וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מְזוּן לְעוֹלָם וָעֶד. בְּעֵבוֹר שְׁמוֹ הַגְּדוֹל. כִּי הוּא אֵל זָן
וּמְפָרֵס לְכָל וּמַטִּיב לְכָל וּמַכִּין מְזוּן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. כְּאִמּוֹר פּוֹתַח
אֶת יָדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הֵזַן אֶת הַכּוֹל:

נֹדֶה לְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ, אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וּרְחֻבָּה, וְעַל
שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים, וְעַל בְּרִיתְךָ
שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׂרָנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלְּמַדְתָּנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל חַיִּים

חַן וְחֶסֶד שְׁחֻנְנֵתְנוּ, וְעַל אֲכִילַת מְזֻזַן שְׁאַתָּה זֶן וּמְפָרְנִים אוֹתָנוּ תְּמִיד, בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שְׁעָה:

וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. כְּכַתוּב, וְאֲכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ, וּבִרְכַת אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמְּזֻזָּן:

רַחֵם נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכָּן בְּבוּדָךְ, וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו. אֱלֹהֵינוּ, אָבִינוּ, רַעְנוּ, זִוְנֵנוּ, פָּרְנִסְנוּ, וּכְלַכְלֵנוּ, וְהַרְוִיחֵנוּ, וְהַרְוַח לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִהֶרָה מְכֹל צָרוֹתֵינוּ. וְנָא, אַל תַּעֲרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֹא לַיְדֵי מַתַּנֵּת בְּשָׂר וָדָם, וְלֹא לַיְדֵי הַלְּוָאֹתָם, כִּי אִם לַיְדֵי הַמַּלְאָה, הַפְּתוּחָה, הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחָבָה, שְׁלֹא נִבּוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

כשחל בשבת:

רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשַּׁבָּעִי, הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ, לְשַׁבַּת בּוֹ וְלַנּוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוֹת רְצוֹנָךְ, וּבְרְצוֹנָךְ הִנִּיחַ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, שְׁלֹא תִהְיֶה צָרָה וְיָגוֹן וְאַנְחָה בְּיוֹם מְנוּחָתְנוּ, וְהִרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּנַחֲמַת צִיּוֹן עִירְךָ, וּבְבִגְדֵי יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדְשְׁךָ, כִּי אַתָּה הוּא בַעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנַּחֲמוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֵא וְיַגִּיעַ, וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע, וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר וְיִזְכְּרוּנוּ וּפְקֻדוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עֲבָדְךָ, וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדְשְׁךָ, וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפַלְיָתָהּ, לְטוֹבָהּ, לְחַן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים, לְחַיִּים טוֹבִים וְלְשָׁלוֹם, בְּיוֹם חַג הַמִּצְוֹת הַזֶּה:

זְכַרְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָהּ, וּפְקֻדָּתָהּ בּוֹ לְבִרְכָהּ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. וּבְדָבָר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים, חוּם וְחֻנּוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֱלֹהֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל (מְלֶךְ) חַנּוּן וְרַחוּם אַתָּה:

וּבִנְיַת יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקְּדוֹשׁ בְּמִהֶרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם, אָמֵן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל, אָבִינוּ, מְלַכְנוּ, אֲדִירָנוּ, בּוֹרְאָנוּ, גּוֹאֲלָנוּ, יוֹצְרָנוּ, קְדוֹשְׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, הַמְּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכֹל. שְׂבַכְל יוֹם

וְיִוִּם הוּא הַטִּיב הוּא מְטִיב הוּא יִטִּיב לָנוּ. הוּא גִּמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ לְעֵד, לְחַן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים וְלָרוּחַ הַצְּלָה וְהַצְּלָחָה, בְּרָכָה וְיִשׁוּעָה, נְחֻמָּה, פְּרִנְסָה וְכַלְפָּלָה, וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל טוֹב. וּמְכַל טוֹב לְעוֹלָם אֵל יִחְסְרָנוּ:

הַרְחֵמֵן הוּא יְמַלֵּךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הַרְחֵמֵן הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר הַדּוֹרִים. וְיִתְפָּאֵר בְּנוֹ לְעֵד וּלְנֶצַח נְצָחִים. וְיִתְהַדַּר בְּנוֹ לְעֵד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים:

הַרְחֵמֵן הוּא יְפָרְנֶסנוּ בְּכָבוֹד:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁבֵּר עָלֵנוּ מֵעַל צוּאֲרָנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאָרְצֵנוּ:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלֹחַן זֶה שְׂאֵבְלָנוּ עָלָיו:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים זְכוֹר לְטוֹב וְיִבְשֵׁר לָנוּ בְּשׂוֹרֹת טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת וְנְחֻמוֹת:

הַרְחֵמֵן הוּא יְבָרֵךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, וְאֶת (אִמִּי מוֹרֵתִי) בַּעַלֹת הַבַּיִת הַזֶּה, (אוֹתִי וְאֶת אִשְׁתִּי וְאֶת זְרַעִי) אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זְרַעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שְׁנַתְּבָרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מְכַל כָּל בֶּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ בְּלָנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה. וְנֹאמֵר אָמֵן:

הַרְחֵמֵן הוּא יְמַלֵּךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הַרְחֵמֵן הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר הַדּוֹרִים. וְיִתְפָּאֵר בְּנוֹ לְעֵד וּלְנֶצַח נְצָחִים. וְיִתְהַדַּר בְּנוֹ לְעֵד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים:

הַרְחֵמֵן הוּא יְפָרְנֶסנוּ בְּכָבוֹד:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁבֵּר עָלֵנוּ מֵעַל צוּאֲרָנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאָרְצֵנוּ:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלֹחַן זֶה שְׂאֵבְלָנוּ עָלָיו:

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאִים זְכוֹר לְטוֹב וְיִבְשֵׁר לָנוּ בְּשׂוֹרֹת טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת וְנְחֻמוֹת:

הַרְחֵמֵן הוּא יְבָרֵךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, וְאֶת (אִמִּי מוֹרֵתִי) בַּעַלֹת הַבַּיִת הַזֶּה, (אוֹתִי וְאֶת אִשְׁתִּי וְאֶת זְרַעִי) אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זְרַעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שְׁנַתְּבָרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל מְכַל כָּל בֶּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ בְּלָנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה. וְנֹאמֵר אָמֵן:

בְּפָרוּם יִלְמְדוּ עָלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוֹת שְׁתֵּהא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם. וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יְהוָה וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ. וְנִמְצָא חַן וְשִׂכָּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

לשבת:

הַרְחַמֵּן הוּא יִנְחִילֵנוּ לְיוֹם שְׂכָלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לַחַיֵי הָעוֹלָמִים:

הַרְחַמֵּן הוּא יִנְחִילֵנוּ לְיוֹם שְׂכָלוֹ טוֹב. לְיוֹם שְׂכָלוֹ אַרוּךְ, יוֹם שְׂצַדִּיקִים יוֹשְׁבִים
וְעִטְרוֹתֵיהֶם בְּרֵאשֵׁיהֶם וְנִחְנִים מִזֵּי הַשְּׂכִינָה וְיִהְיֶה חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם:

הַרְחַמֵּן הוּא יִזְכֵּנוּ לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ וּלְחַיֵי הָעוֹלָם הַבָּא:

מְגִדוֹל יִשׁוּעוֹת מְלָכוֹ וְעֵשֶׂה חֶסֶד לְמְשִׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד עוֹלָם:
עֵשֶׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן:

יִרְאוּ אֶת יְהוָה קְדוֹשָׁיו בִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו:

בְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעִבוּ וְדוֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב:

הוֹדוּ לַיהוָה בִּי טוֹב בִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:

פִּוֹתַח אֶת יַדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן:

בְּרוּךְ הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מְבַטְחוֹ:

נָעַר הָיִיתִי גַם זָקְנָתִי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לֶחֶם:

יְהוָה עַז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֶךְ אֶת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם:

הַגָּנִי מוֹכֵן וּמְזוּמָן לְקַיִם מְצֹנֵת כּוֹס שְׁלֵישֵׁי מְאַרְבַּע כּוֹסוֹת. לְשֵׁם יְחִוֵּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא

וְשְׂכִינָתִיה בְּרַחֲמֵי וּרְחִימוֹ עַל יְדֵי הַהוּא טָמִיר וְנַעֲלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

וְיִהְיֶה נוֹעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

וְשׁוֹתִים בְּהַסִּיבָה וְאֵינוּ מְבָרֵךְ בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה:

מוֹזְגִין כּוֹסוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ וּפּוֹתְחִין הַדְּלֵת וּמַתְחִיל שְׁפוֹךְ חֶמֶתְךָ:

שְׂפוּךְ חַמְתָּךְ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ:

**כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת גִּוְהוֹ שְׁמוֹ:
שִׁפְךָ עֲלֵיהֶם זַעֲמָךְ וְחֵרוֹן אַפְּךָ יִשְׁיֵגם:
תִּרְדֹּף בְּאֵף וּתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה:**

מוֹזְגִין כּוֹס רְבִיעִי וְנוֹמְרִין עֲלֵינוּ אֶת הַהֲלֵל, וַיֵּשׁ נוֹהֲגִין לְמוֹזֵג כּוֹס רְבִיעִי לְפָנֵי שְׂפוּךְ חַמְתָּךְ:

**לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי לַשִּׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמֹתָךְ:
לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךָ נָא אֱלֹהֵיהֶם:
וְאֱלֹהֵינוּ בַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר תַּפִּיץ עֲשֵׂה:
עַצְפֵיהֶם כִּסָּף וְזָהָב מֵעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם:
שֶׁה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵי לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ:
אֲזֵנֵי לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֵף לָהֶם וְלֹא יִרְיִחוּן:
יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְשִׁחוּן וְגַלְיָהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא יִהְנוּ בַּגְּרוֹנִים:
כְּמוֹתֵם יֵהְיוּ עֲשִׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר תַּטֵּה בָהֶם:
יִשְׂרָאֵל בַּטֵּה בִיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא:
בֵּית אַהֲרֹן בַּטֵּהוּ בִיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא:
יִרְאֵי יְהוָה בַּטֵּהוּ בִיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא:**

**יְהוָה זִכְרֵנוּ יִבְרַךְ יִבְרַךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְרַךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן:
יִבְרַךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקַּטְנִים עִם הַגְּדֹלִים:
יִסַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם:
בְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לִיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם:
לֹא הַפְּתִיחַ יִהְיֶה וְלֹא כָּל יִרְדֵי דוֹמָה:
וְאַנְחֵנוּ נִבְרַךְ יְהִי מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הֲלֵלוּ יְהִי:**

**אֶהְבֵּתִי כִּי יִשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנָי:
כִּי הִטָּה אֲזֵנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא:
אֶפְפוּנֵי תְּבִלִי מוֹת וּמַעֲרֵי שְׂאוּל מֵעֲאוּנֵי עֲרָה וַיִּגּוֹן אֶמְצֵא:
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא אֲנִי יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי:**

חַנּוּן יְהוָה וְעֲדִיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם:
 שָׁמַר פְּתָאִים יְהוָה דַּלְתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ:
 שׁוֹבֵי נַפְשֵׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי יְהוָה גָּמַל עָלַי כִּי:
 כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינַי מִן דְּמִעָה אֶת רַגְלֵי מִדְּחִי:
 אֶת־הַלֶּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:
 הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מֵאֵד:
 אֲנִי אָמַרְתִּי בְּהַסְוֵי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב:

מַה אֲשִׁיב לַיהוָה כָּל תְּגִמּוּלוֹהֵי עָלַי:
 מָה יִשְׁעוֹת אֱשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא:
 נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדָה גַּא לְכָל עַמּוֹ:
 יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמּוֹתֵה לַחַסִּידָיו:
 אֲנִי יְהוָה כִּי אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי עֲבַדְךָ בֵּן אֶמְתֶּךָ פִּתְחֵת לְמוֹסְרֵי:
 לֶךְ אֲזַנְתָּ זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא:
 נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדָה גַּא לְכָל עַמּוֹ:
 בְּהַעֲרוֹת בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלַם הִלְלוּ יְהוָה:

הִלְלוּ אֶת יְהוָה כָּל גּוֹיִם שִׁבְחֻהוּ כָּל הָאֲמִיּוֹת:
 כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וְאַמַּת יְהוָה לְעוֹלָם הִלְלוּהָ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
 יֹאמְרוּ גַּא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
 יֹאמְרוּ גַּא בְּיַת אֶהְרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
 יֹאמְרוּ גַּא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

מִן הַמַּעַר קִרְאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה:
 יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים:
 יְהוָה לִי בְּעִזְרִי וְאֲנִי אֲרַעֵה בַשָּׂנְאִי:
 טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִפְּטָח בְּאֲדָם:
 טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִפְּטָח בְּגִדֵי בָּיִת:
 כָּל גּוֹיִם סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם:
 סִבּוּנִי גַם סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם:
 סִבּוּנִי כְּדַבּוּרִים דַּעְנוּ כַּאֲשֶׁר קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם:

דָּחָה דְחִיתָנִי לְנַפְל וַיְהוּה עֲזָרָנִי:
 עֲזִי וּזְמֵרַת יְהוָה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה:
 קוֹל רִנָּה וּישׁוּעָה בְּאֵהְלִי צְדִיקִים יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל:
 יְמִין יְהוָה רֹמְמָה יְמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל:
 לֹא אֲמוֹת כִּי אֱהִיָּה וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה:
 יִסֹּר יִסְרָנִי יְהוָה וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי:
 פָּתַחוּ לִי שַׁעַר עֲדָק אֲבֹא בָם אֲוֹדָה יְהוָה:
 זֶה הַשַּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יִבְנֹו בּוֹ:
 אֲוֹדָךְ כִּי עֲנִיתָנִי וְתָהִי לִי לִישׁוּעָה: אֲוֹדָךְ
 אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הֵיטָה לְרֹאשׁ פִּנְיָה: אֲבֹן:
 מַאֲת יְהוָה הֵיטָה וְאֵת הַיָּא נִפְלְאֵת בַּעֲיֵינֵינוּ: מַאֲת
 זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בּוֹ: זֶה

אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא
אֲנִי יְהוָה הַעֲלִיתָה נָא: אֲנִי יְהוָה הַעֲלִיתָה נָא:

בְּרוּךְ הַבּוֹא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרֻכְנוֹכֶם מִבֵּית יְהוָה: בְּרוּךְ
 אֵל יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ אֲסֻרוֹ חַג בַּעֲבַתִּים עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ: אֵל
 אֱלֹהֵי אֲתָה וְאֲוֹדָךְ אֱלֹהֵי אֲרוֹמְמָךְ: אֱלֹהֵי
 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: הוֹדוּ
 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 הוֹדוּ לְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדֻלוֹת לְבָדוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לַעֲשֵׂה הַשְּׁמַיִם בַּתְּבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל הַמַּיִם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדֻלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 אֵת הַשָּׁמַשׁ לְמַשְׁלַת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
 אֵת הַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים לְמַשְׁלוֹת פְּלִילָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
לְמַפְּאֵה מַעֲרִים בְּכּוֹזְרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

וַיֵּצֵא יִשְׂרָאֵל מֵתוֹכֶם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעָה נִטְוִיָּה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
לְגִזְרֵי יָם סוּף לְגִזְרֵי כִי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
וְנָעַר פְּרָעָה וַחֲיִלוֹ בַיָּם סוּף כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

לְמוֹלִיד עֲמוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
לְמַכָּה מַלְכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
וַיַּהֲרֹג מַלְכִים אֲדִירִים כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
וְלַעֲזֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
וְנָתַן אֲרָצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדוֹ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
שִׁבְשִׁבֵּנוּ זָכַר לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
וַיַּפְרֹקֵנוּ מֵעַרְבֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
נָתַן לָחֶם לְכָל בֶּשֶׂר כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמַיִם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

נְשִׂמַת כָּל חַי

תְּבָרַךְ אֶת שְׁמֶךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל בֶּשֶׂר תִּפְאֶר וְתְרוּמָם וְזִכְרֶךָ מִלְכָּנוּ
תָּמִיד:

מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה
וּמַצִּיל וּמַפְרִיֵם וְעוֹנֶה וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה. אֵין לָנוּ מֶלֶךְ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ
אַלֵּא אַתָּה:

אלהי הראשונים והאחרונים. אלוה כל בריות. ארון כל תולדות. המהלל ברוב התשבחות. המנהיג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים:

ויהוה ער. הנה לא ינום ולא ישן. המעורר ישנים. והמקיץ נרדמים. (מחיה מתים ורופא חולים פוקח עורים וזוקף כפופים) והמשיח אלמים. והמתיר אסורים. והסומך נופלים. והזוקף כפופים. והמפענח נעלמים. ולך לבדך אנחנו מודים:

ואלו פינו מלא שירה בים. ולשוננו רנה בהמון גליו. ושפתותינו שבח במרחבי רקיע. ועינינו מאירות כשמש וכירח. וידינו פרושות כנשרי שמים. ורגלינו קלות כאילות. אין אנחנו מספיקים להודות לך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. ולברך את שמך מלכנו. על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים. הטובות נסים ונפלאות שעשית עם אבותינו ועמנו:

מלפנים ממצרים גאלתנו יהוה אלהינו. ומבית עבדים פדיתנו. ברעב זנתנו. ובשבע כלכלתנו. מחרב הצלתנו. ומדבר מלטתנו. ומחלים רעים ורבים ונאמנים דליתנו:

עד הנה עזרנו רחמיך. ולא עזבנו חסדיך יהוה אלהינו. ואל תפשינו יהוה אלהינו לנצח:

על כן אברים שפלגת בנו. ורוח ונשמה שנפחת באפינו. ולשון אשר שמת בפינו. הן הם. יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו וירוממו ויעריצו ויקדישו וימליכו את שמך מלכנו תמיד:

כי כל פה לך יודה. וכל לשון לך תשבע. וכל עין לך תעפה. וכל ברך לך תכרע. וכל קומה לפניך תשתחוה. וכל הלכות יראוך. וכל קרב וכליות יזמרו לשמך. בדבר שכתוב. כל עצמותי תאמרנה יהוה מי כמוך. מציל עני מחזק ממנו. ועני ואביון מגוזלו. שועת עניים אתה תשמע. צעקת הדל תקשיב ותושיע:

מי ידמה לך. ומי ישוה לך. ומי יעריך לך. האל הגדול הגבור והנורא אל עליון. קונה שמים וארץ:

נְהַלְלֶךָ וְנִשְׁבַּחֶךָ וְנִפְאָרֶךָ וְנִבְרָךְ אֶת שֵׁם קְדוֹשְׁךָ. כְּאֵמֹר. לְדָוָד. בָּרְכִי נַפְשִׁי
אֶת יְהוָה. וְכָל קִרְבֵי אֶת שֵׁם קְדוֹשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצוּמוֹת עֹדֶךָ.

הַגָּדוֹל בְּכְבוֹד שִׁמְךָ. הַגָּבוֹר לְנֹעַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ:

הַמְלִיךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כְּסֵא רֹם וְנִשְׂא:

שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקְדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכַתּוּב רַנְּנוּ צְדִיקִים בַּיהוָה. לְיִשְׂרָאֵל
נְאוּהָ תִהְיֶה. בְּפִי יִשְׂרָאֵל תִּתְרוֹמֵם. וּבִשְׁפֹתַי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ.
וּבְלִשׁוֹן חֲסִידֶיךָ תִּתְקַדֵּשׁ. וּבִקְרֹב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלַּל:

וּבְמִקְהֵלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בַּיִת יִשְׂרָאֵל. בְּרַנְּהָ יִתְפָּאֵר שִׁמְךָ מְלַכְנוּ
בְּכָל דָּוָר וְדָוָר. שִׁכֵּן חוֹבֵת כָּל הַיְצֵעוּרִים. לִפְנֵיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ. לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדִּיר וּלְנֹעַח לְבָרַךְ
לְעֹלָה וּלְקַלֵּם. עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִׁי עַבְדְּךָ
מְשִׁיחֶךָ:

וּבְכֹן, יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לְעַד מְלַכְנוּ הָאֵל הַמְּלִיךְ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לֵךְ נָאָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שִׁיר
וְשַׁבְּחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמְשֻׁלָּה נֹעַח גְּדֻלָּה וְנִבְרָה תִהְיֶה
וְתִפְאָרֶת קְדוֹשָׁה וּמְלֻכוֹת. בְּרִכּוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ,
וּמְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל:

יְהַלְלוּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ, וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי
רְצוֹנֶךָ, וְכָל עַמָּךְ בַּיִת יִשְׂרָאֵל, בְּרַנְּהָ יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפְאָרוּ
וַיִּשְׁוֹרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיעוּ וַיְקַדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת שִׁמְךָ מְלַכְנוּ תָמִיד.
כִּי לֵךְ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשַׁבַּח נָאָה לְזִמְרָה, כִּי מְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה
אֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְלִיךְ מְהַלֵּל בְּתַשְׁבְּחוֹת:

הַנְּנִי מוֹכֵן וּמוֹזְמֵן לְקַיָּם מִצְוֹת פֹּסֵם רְבִיעֵי שָׁל אַרְבַּע פּוֹסוֹת. לְשֵׁם יְחִוּד
קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנֵתִיָּה בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוּ עַל יָדַי הַהוּא טָמִיר וְנַעֲלָם
בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל:

וַיְהִי נֹעֵם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ פּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ
פּוֹנְנָהוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:
 וְשׁוֹתָהּ בְּהַסִּיבָהּ וְאַחֲ"כ מְבַרֵךְ בְּרִכַּה אַחֲרוֹנָה:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן וְעַל תְּנוּבַת
 הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ הַמִּדְבָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָעִית וְהַנְחִלָתָ לְאַבוֹתֵינוּ לְאֹכֹל
 מִפְּרִיָּהּ וּלְשִׁבּוֹעַ מִטּוֹבָתָהּ. רַחֵם נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמּוֹךָ וְעַל
 יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכֵּן כְּבוֹדְךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הַיִּכְלֶךָ. וּבְנֵה
 יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ
 וּנְאֻכַל מִפְּרִיָּהּ וּנְשַׁבַּע מִטּוֹבָתָהּ וּנְבָרְכֶךָ עָלֶיךָ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָהּ.
 (בְּשֶׁבֶת: וְרַצָּה וְהַחֲלִיצֵנוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיט הַזֶּה) וְשִׁמְחָנוּ בַּיּוֹם חַג הַמַּצּוֹת
 הַזֶּה. כִּי אַתָּה יְהוָה טוֹב וּמְטִיב לְכָל וְנוֹדֶה לְךָ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן:

אם עשה הכל כהסדר היא נרצה לה:

חֲסַל סְדוּר פֶּסַח כְּהַלְכָתוֹ. כְּכֹל מְשַׁפְּטוֹ וְחִקְתּוֹ. כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדּוֹר
 אוֹתוֹ. כִּן נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ. זֶךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה. קוֹמֵם קֹהֵל עֲדַת מִי מָנָה.
 בְּקָרוֹב נִהַל נְטֵעֵי כִנָּה. פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרִנָּה:

לשנה הפאה בירושלים ג"פ:

וּבִכָּן וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:
 אִז רֹבֵב נְסִים הַפְּלֵאת בַּלַּיְלָה. בְּרֵאשׁ אֲשַׁמּוֹרֶת זֶה הַלַּיְלָה. גֵּר עֲדָק נַעֲחַתּוֹ
 בְּנַחֲלֶךָ לֹא לַיְלָה. וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:
 הִנֵּה מֶלֶךְ גֵּר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה. הַפְּחַדֵּי אֲרָמִי בְּאִמְשׁ לַיְלָה. וַיֵּשֶׁר יִשְׂרָאֵל
 לְאֵל וַיּוֹכֵל לֹא לַיְלָה. וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:
 זָרַע בְּכוֹרֵי פְתָרוֹם מְחַצֵּת בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה. חֵילִם לֹא מַעֲאֵן בְּקוֹמָם בַּלַּיְלָה.
 טִיסַת נְגִיד חֲרוּשֶׁת סְלִית בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה. וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:
 יַעֲזֵן מְחַרְף לְנוֹפֵף אוֹוִי הוֹבֵשֶׁת פְּגָרִיו בַּלַּיְלָה. כָּרַע כָּל וּמַעֲבֹו בְּאִישׁוֹן
 לַיְלָה. לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רֹז חֲזוֹת לַיְלָה. וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:
 מִשְׁתַּכֵּר בְּכֹלֵי קֹדֶשׁ נִהְרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה. נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרִיּוֹת פּוֹתֵר בַּעֲתוֹתַי
 לַיְלָה. שְׁנֵאָה נָטַר אֲנִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה. וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:
 עוֹרֶרֶת נַעֲחָךְ עָלָיו בְּנֶגֶד שְׁנַת לַיְלָה. פּוֹרָה תְּדְרוּךְ לְשׁוֹמֵר מֵה מְלִיָּלָה.
 צָרָה כְּשׁוֹמֵר וְשָׂח אֶתָּא בְּקָר וְגַם לַיְלָה. וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה. רַם הוֹדַע פִּי לָךְ הַיּוֹם אַף לָךְ הַלַּיְלָה.
שׁוֹמְרִים הַפְּקֹד לַעֲרֹךְ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה. תֵּאִיר כְּאֹר יוֹם הַשְּׁכֵת לַיְלָה.
וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

בחול בליל שני:

וּבִכְן וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:
אוֹמְיָן גְּבוּרֹתֶיךָ הַפְּלֹאתָ בַּפֶּסַח. בְּרֹאשׁ כָּל מוֹעֵדוֹת נִשְׂאֵת פֶּסַח. גְּלִיתָ
לְאֶזְרָחֵי חֲצוֹת לַיִל פֶּסַח. וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:
דִּלְתִּי דְפַקְתָּ כַּחֹם הַיּוֹם בַּפֶּסַח. הַסַּעִיד נוֹצְעִים עֲגוֹת מַצּוֹת בַּפֶּסַח. וְאֵל
הַפְּקֹד רִץ זִכַר לְשׁוֹר עֲרֹךְ פֶּסַח. וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:
זוּעַמוּ סְדוּמִים וְלֹהֲטוּ בְּאֵשׁ בַּפֶּסַח. חֲלִץ לוֹט מֵהֶם וּמַצּוֹת אֶפֶה בְּקִץ פֶּסַח.
מֵאֲטָאת אֲדַמַּת מוֹף וְנוֹף בַּעֲבָרְךָ בַּפֶּסַח. וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:
יְהִי רֹאשׁ כָּל אוֹן מְחַצֵּת בְּלַיִל שְׁמוֹר פֶּסַח. כִּפִּיר עַל בֶּן בְּכוֹר פֶּסַח. בְּרֹם
פֶּסַח. לְבַלְתִּי תֵת מִשְׁחִית לְבֹא בַפֶּתַח בַּפֶּסַח. וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:
מִסְנֵרֶת סִנְרָה בַּעֲתוֹתֵי פֶסַח. נִשְׁמְדָה מִדִּין בַּעֲלִיל שְׁעוּרֵי עוֹמֵר פֶּסַח.
שׁוֹרְפוֹ מִשְׁמַנֵּי פוֹל וְלוֹד בִּיקָד יִקְוֹד פֶּסַח. וְאָמַרְתֶּם זִבַּח פֶּסַח:

דרך פקודך – מצוה ו לאכול בשר הפסח ליל ט"ו ניסן:

חלק הדיבור

ודכירנא שעפי"ז פי' כבוד אדמו"ר הרב הקדוש מהרמ"מ זצוק"ל הפיוט [בסוף הגש"פ]
שורפו משמני פול ולוד ביקד יקוד פסח, הנה פול ולוד הם סנחריב ומחנהו [מ"ב טו
יט, ישעיה סו יט], הנה נשרפו ע"י המלאך בלילה, ודומה שריפתם ליקידת הפסח, והנה
הפסח לא ניתן לשריפה רק לצלייה,

ואמר כבוד אדמו"ר להיות בערב פסח בא סנחריב ויצר על ירושלים, והנה בני
ישראל הקדושים הגם שלא היו בטוחים שיזכו לקיים מצות אכילת הפסח פן
יבוא האויב לתוך העיר ויעשה מה שיעשה,

עכ"ז אמרו עכ"פ נקיים מצות שחיטה בעודנו בחיים חיותינו כי זה מצוה בפני
עצמה, וכשקיימו מצות שחיטה וראו שעדיין יש פנאי אמרו נעשה את שלנו
ונקיים מצות צליה שהוא הכנה לאכילתה ובאם נזכה לאכילה מה טוב ועכ"פ שכר
מצוה בידינו, ועכ"פ להיות שהיה הכל בחפזון ודאגה וטרדת הלב, הנה לא נשמרו
הפסחים בשעת צלייה שיהיו נצלים כראוי וטובים למאכל ונחרכו ונשרפו מחום
האש כדרך הצלי באש אם אין עומדים אצלו בקיאים בדבר להופכו ולנתק האש
באופן הנצרך,

והנה כאשר ראו בני ישראל שריפת הפסחים היה צר להם על שאינו באפשרי להם לעשות המצות בשלימות אמרו יהא רעוא שאנשי סנחריב ישרפו ויתנו ליקוד אש כאשר נעשה לפסחינו,

וקיים השי"ת קללתם וניתנו מחנה סנחריב ליקוד אש, וזהו שורפו משמני פול ולוד ביקד יקוד פסח, באותו הזמן אשר ניתן הפסח ליקוד אש מחמת החפזון וקללו ישראל מחנה סנחריב שיהיה לשריפה כמוהו וכן נעשה בהם, ובזה יונח לנו למה נידונו דוקא בשריפה הלא מדת השי"ת לשלם לאיש כפעלו מדה כנגד מדה, ובאלה הדברים יונח בטוב טעם, וערבים עלי דברי דודים דברי כבוד אדמו"ר וצינתי הענין למשמרת בכאן). (כפי אשר סידרו בעל מצות השם עם קצת הגהות) מהראוי לאומרו בליל ט"ו ניסן:

*

עוד היום בְּנוֹב לְעִמּוּד עַד נְעָה עֹנֵת פֶּסַח. פֶּסַח יָד פְּתִיחָה לְקַעֲקַע צוּל בְּפֶסַח. צִפְחָה הַצִּפְיִית עֶרוֹף הַשְּׁלֶחֶן בְּפֶסַח. וְאַמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח: קָהַל בְּנֵי־הַדָּרָסָה צוּם לְשִׁלֵּשׁ בְּפֶסַח. רֵאשׁ מִפִּיִת רִשָּׁע מְחַצֵּת בְּעֵץ חֲמֻשִׁים בְּפֶסַח. שְׁתֵּי אֱלֹהִים רַגַע תָּבִיא לְעוֹצֵיִת בְּפֶסַח. תִּעֲזוּ יְדָדָה וְתָרוּם יְמִינָדָה כְּלִיל הַתְּקַדֵּשׁ חַג פֶּסַח. וְאַמְרָתֶם זָבַח פֶּסַח:

כִּי לֹא נֶאֱחָה. כִּי לֹא יֵאָחַה:

אֲדִיר בְּמְלוּכָה. בְּחֹר פְּהֻלְכָה. גְּדוּדֵינִי יֹאמְרוּ לֹא:

לָדָה וְלָדָה. לָדָה כִּי לָדָה. לָדָה גַּם לָדָה. לָדָה יְהוָה הַמְּמַלְכָה. כִּי לֹא נֶאֱחָה. כִּי לֹא יֵאָחַה:

דְּגוּל בְּמְלוּכָה. הַדּוּר פְּהֻלְכָה. וְתִיקֵנוּ יֹאמְרוּ לֹא:

לָדָה וְלָדָה. לָדָה כִּי לָדָה. לָדָה גַּם לָדָה. לָדָה יְהוָה הַמְּמַלְכָה. כִּי לֹא נֶאֱחָה. כִּי לֹא יֵאָחַה:

זָכַאי בְּמְלוּכָה. חֶסֶן פְּהֻלְכָה. טַפְסָרֵינוּ יֹאמְרוּ לֹא:

לָדָה וְלָדָה. לָדָה כִּי לָדָה. לָדָה גַּם לָדָה. לָדָה יְהוָה הַמְּמַלְכָה. כִּי לֹא נֶאֱחָה. כִּי לֹא יֵאָחַה:

יְחִיד בְּמְלוּכָה. כְּבִיר פְּהֻלְכָה. לְמוֹדֵינוּ יֹאמְרוּ לֹא:

לָדָה וְלָדָה. לָדָה כִּי לָדָה. לָדָה גַּם לָדָה. לָדָה יְהוָה הַמְּמַלְכָה. כִּי לֹא נֶאֱחָה. כִּי לֹא יֵאָחַה:

מְלָדָה בְּמְלוּכָה. נוֹרָא פְּהֻלְכָה. סְבִיבֵינוּ יֹאמְרוּ לֹא:

לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ גַּם לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה הַמְּמַלְכָה. כִּי לֹא נָאָה. כִּי לֹא
יָאָה:

עָנִיו בְּמַלּוּכָה. פּוֹדָה בְּהֶלְכָה. צַדִּיקִיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ גַּם לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה הַמְּמַלְכָה. כִּי לֹא נָאָה. כִּי לֹא
יָאָה:

קְדוּשׁ בְּמַלּוּכָה. רַחוּם בְּהֶלְכָה. שְׂנֵאָנִיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ גַּם לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה הַמְּמַלְכָה. כִּי לֹא נָאָה. כִּי לֹא
יָאָה:

תַּקִּיף בְּמַלּוּכָה. תּוֹמֵךְ בְּהֶלְכָה. תְּמִימִיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֵךְ וּלְךָ. לֵךְ כִּי לֵךְ. לֵךְ גַּם לֵךְ. לֵךְ יְהוּזָה הַמְּמַלְכָה. כִּי לֹא נָאָה. כִּי לֹא יָאָה:

אֲדִיר הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַתְרָה בְּמַתְרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה
אֵל בְּנֵה. בְּנֵה בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב:

בַּחֹר הוּא. גְּדוֹל הוּא. דָּגוּל הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַתְרָה בְּמַתְרָה
בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה אֵל בְּנֵה. בְּנֵה בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב:

הַדוּר הוּא. וְתִיק הוּא. זְפֹאֵי הוּא. תְּסִיד הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַתְרָה
בְּמַתְרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה אֵל בְּנֵה. בְּנֵה בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב:

טְהוּר הוּא. יְחִיד הוּא. פְּבִיר הוּא. לְמוֹד הוּא. מְלֵךְ הוּא. גּוֹרֵא הוּא. סְגִיב
הוּא. עֲזוּז הוּא. פּוֹדָה הוּא. צַדִּיק הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַתְרָה בְּמַתְרָה
בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה אֵל בְּנֵה. בְּנֵה בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב:

קְדוּשׁ הוּא. רַחוּם הוּא. שְׂדֵי הוּא. תַּקִּיף הוּא. יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקָרוֹב. בְּמַתְרָה
בְּמַתְרָה בְּיָמֵינוּ בְּקָרוֹב. אֵל בְּנֵה אֵל בְּנֵה. בְּנֵה בֵּיתֶךָ בְּקָרוֹב:

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ. אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:
שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם לִוְחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם
וּבְאָרֶץ:

שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַיִם לִוְחֹת הַבְּרִית. אֶחָד
אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ. אַרְבַּע אֲמָהוֹת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַיִם לִוְחֹת
הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

חַמֵּשָׁה מִי יוֹדֵעַ. חַמֵּשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. חַמֵּשָׁה חוֹמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אֲמָהוֹת.
שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַיִם לִוְחֹת הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שָׁשָׁה מִי יוֹדֵעַ. שָׁשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ. שָׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה.
אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַי לוחות הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם
וּבְאָרֶץ:

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ. שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שָׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה.
חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַי לוחות הַבְּרִית.
אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא.
שָׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת.
שְׁנַי לוחות הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

תְּשַׁעָה מִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ. תְּשַׁעָה יְרַחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה.
שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שָׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע
אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַי לוחות הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ. עֶשְׂרֵה אֲנִי יוֹדֵעַ. עֶשְׂרֵה דְבָרִיא. תְּשַׁעָה יְרַחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה
יָמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שָׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה.
אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַי לוחות הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם
וּבְאָרֶץ:

אֶחָד עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵיא. עֶשְׂרֵה דְבָרִיא.
תְּשַׁעָה יְרַחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שָׁשָׁה סְדְרֵי
מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַי לוחות
הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁנַיִם עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבֻטֵיא. אֶחָד עָשָׂר
כּוֹכְבֵיא. עֶשְׂרֵה דְבָרִיא. תְּשַׁעָה יְרַחֵי לֵידָה. שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יָמֵי
שַׁבָּתָא. שָׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה
אֲבוֹת. שְׁנַי לוחות הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מַדְיָא. שְׁנַיִם
עָשָׂר שְׁבֻטֵיא. אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵיא. עֶשְׂרֵה דְבָרִיא. תְּשַׁעָה יְרַחֵי לֵידָה.
שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה. שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא. שָׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה. חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי
תוֹרָה. אַרְבַּע אִמְהוּת. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. שְׁנַי לוחות הַבְּרִית. אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
שְׁבַשְׁמַיִם וּבְאָרֶץ:

חד גדיא, חד גדיא:

דזבין אפא פתרי זוזי. חד גדיא, חד גדיא:
ואתא שונרא, ואכלה לגדיא, דזבין אפא פתרי זוזי. חד גדיא, חד גדיא:
ואתא כלפא, ונשך לשונרא, ואכלה לגדיא, דזבין אפא פתרי זוזי. חד
גדיא, חד גדיא:

ואתא חוסרא, והפה לכלפא, דנשך לשונרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא
פתרי זוזי. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא נורא, ושרף לחוסרא, דהפה לכלפא, דנשך לשונרא, דאכלה
לגדיא, דזבין אפא פתרי זוזי. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא מיא, ונבה לנורא, דשרף לחוסרא, דהפה לכלפא, דנשך לשונרא,
דאכלה לגדיא, דזבין אפא פתרי זוזי. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא תורא, ושחה למיא, דנבה לנורא, דשרף לחוסרא, דהפה לכלפא,
דנשך לשונרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא פתרי זוזי. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא השוחט, ושחה לתורא, דשחה למיא, דנבה לנורא, דשרף
לחוסרא, דהפה לכלפא, דנשך לשונרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא פתרי
זוזי. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא מלאך הפות, ושחה לשוחט, דשחה לתורא, דשחה למיא, דנבה
לנורא, דשרף לחוסרא, דהפה לכלפא, דנשך לשונרא, דאכלה לגדיא,
דזבין אפא פתרי זוזי. חד גדיא, חד גדיא:

ואתא הקדוש ברוך הוא, ושחה למלאך הפות, דשחה לשוחט, דשחה
לתורא, דשחה למיא, דנבה לנורא, דשרף לחוסרא, דהפה לכלפא,
דנשך לשונרא, דאכלה לגדיא, דזבין אפא פתרי זוזי. חד גדיא, חד גדיא:

חייב לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים כל הלילה עד שיחטפנו שינה, ורבים נוהגים
לומר שיר השירים אחר הסדר. ולא יקרא קריאת שמע על מטתו אלא פרשה ראשונה
של שמע, ולא שאר המזמורים שאומרים, כי ליל שמורים הוא לה:

כתב בספר חמרא טבא להרה"צ רבי אברהם שמחה מבארניב זצ"ל, שבסיום ההגדה של פסח חז"ל חיברו לנו את הפיוט "חד גדיא" בליל פסח כשהגיע הרב מבארניב זצוק"ל לאמירת חד גדיא, אמר לי אשר שמע מזקיני הרה"ק הרבי ר' אליעזר מדזיקוב שהיה עם אביו הרה"ק מראפשיץ בפסח בלובלין, כשהגיע הרבי מלובלין לסוף ההגדה לאמירת חד גדיא, שאל הרבי להחברייא מה זה שאחר עריכת הסדר הקדוש הזה ואמירת ההגדה סדרו לומר זה הפיוט חד גדיא, וכמובן שכולם שתקו וחכו לשמוע מהרבי דברות קדשו מה שיאמר בזה .

ופתח הרבי החוזה מלובלין ואמר דעו כי המלאכים רואים למעלה את הנחת רוח לקוב"ה והאורות הגדולים מהעריכת הסדר ואמירת ההגדה של בני ישראל קבוצי מטה בעולם הזה, ומחמת שהם אינם יכולים לעשות כזאת, לכן הם מביטים עלינו בקנאה גדולה שמקנאים אותנו מאד בזה הלילה ויש לפחד שלא ישלוט חס ושלום על ישראל עין הרע מהבטת המלאכים עלינו, מרוב קנאה בנו, ולכן סדרו הקדמונים זה הפיוט חד גדיא 'שהוא לחש לעין הרע נגד המלאכים'. רואים מכאן את מעלת בני ישראל שהם עומדים מעל המלאכים הק'.

בגמרא מגילה ג. מוזכר לחש: עיזא דבי טבחי שמינא מינאי, ובלשוננו טשעפע דיך אפ, טרעף דיר א בעסערע קאסטימער.

זכרון לנפש זקינתי

מרת בילא רבקה ב"ר נח שמואל ע"ה

שבקה לן חיי כ"ב ניסן תשט"ז

ומנוחתה כבוד בביה"ח שומרי שבת זכרון מאיר בני ברק

*

זכרון לנפש אבי זקני

מוה"ר אשר לעמיל ב"ר יצחק אייזיק ע"ה

שבק לן חיי כ"ב ניסן אחרון של פסח תרפ"ד ומנוחתו כבור בעיר אוהלי

תהא נפשם צרורה בצרור החיים